İstanbul Fethi Derneği
İSTANBUL ENSTİTÜSÜ YAYINLARI

# TÜRK EDEBİYATINDA ŞEHR-ENGİZLER VE ŞEHR-ENGİZLERDE İSTANBUL

AGÂH SIRRI LEVEND

İŞ BANKASI'nın nakdi yardımı ile basılmıştır.

BAHA MATBAASI
Divanyolu, Ersoy Pasajı - İstanbul

# ÖNSÖZ

Divan edebiyatının başlıca ürünleri, divanlar, hamseler, münşeatlar, tezkireler ve tarihlerdir. Bunların hepsi de belirli bir sanat anlayışiyle kaleme alınmış olmakla beraber, divanlarla hamseler, bu edebiyatın daha çok sanat cephesini aksettirir. Mektuplarla türlü yazmalardan toplanmış olan münşeatlar birer belge hizmetini görür. Tezkirelerle tarihler ise tanınmış kişilerle belli başlı olayları aydınlatan birer kaynaktır.

Ancak, eski edebiyatı bir bütün olarak anlıyabilmek için, bu ürünler dışında kalan sayısız eserleri de yakından tanımak gerekir. Bu çeşitli eserler arasında, hamselere girmiyen manzum ve mensur hikâyeler, dinî, tasavvufî ve ahlâkî eserler, "nâme" başlığını taşıyan gazavat-nameler, sûr-nameler, sâki-nameler, kıyafet-nameler, siyaset-nameler, sefaret-nameler, seyahat-nameler, sergüzeşt-nameler ile, şehr-engizler, ta'rifatlar, münazaralar, mizahî, didaktik ve ansiklopedik eserler büyük bir yer tutar.

Dinî, tasavvufî ve ahlâkî eserleri de kendi sınırları içinde ayrıca sınıflandırmak gerekir. Meselâ tevhidler, münacatlar, na'tlar, miraciyeler, Kur'an tercümeleri ile yüz ve kırk hadis şerh ve tercümeleri, Kaside-i Bürde ve Bür'e tercümeleri, Esmâ-i Hüsna şerhleri, siyerler, mevlidler, Muhammediyye ve benzerleri, makteller, mev'ızalar, nihayet fıkıh, kelâm, tefsir, akaid ve tecvid kitaplarının hepsi dinî eserler grupu içine girer. Yerli ve yabancı asıllı hikâyelerle gerçek ve bâtıl bilimlerden bahseden didaktik ve ansiklopedik eserleri de konularına göre sınıflandırırsak, eski edebiyatımızın "eserler hazinesi" bütün genişliği ve zenginliğile meydana çıkmış olur.

Bu çeşitli eserleri sosyolojinin ışığı altında dikkatle gözden geçirecek olursak, eski Türk hayatını, divanlarla hamselerden daha çok, bu sayısız eserlerin aksettirdiğini görürüz. Bu maksadı sağlamak için en kestirme yol doğrudan doğruya metinlere başvurmaktır. Metinleri gözden geçirmeden edebiyat tarihlerinin verdiği bilgi ile yetinmek, çok defa okuyucuyu şaşırtır. Meselâ, edebiyat tarihçisi bir şairin şehr-engiz yahut

târifat sahibi olduğunu kaydeder. Bunlar hakkında ayrıca bilgi vermez. Eğer okuyucunun şehr-engiz, yahut ta'rifat hakkında belirli bir fikri yoksa, edineceği bilgi fazla işine yaramıyacaktır.

Şehr-engizlerle ta'rifat adını taşıyan eserler, biri eski hayatın bir köşesini aydınlatan, öteki de eski devrin mevki sahibi kişilerini birer portre halinde canlandıran eserlerdir. Edebiyat tarihimiz üzerinde otuz yılı aşan bir zamandanberi yaptığım sürekli araştırmalar sırasında, her türün belli başlı eserlerini kitaplıklarda tesbite çalışırken, bir yandan da bunların bulabildiğim nüshalarını topladım. Bu arada kaynaklardan tesbit edebildiğim şehr-engizlerin çoğunu elde ettim. Bu hususda aziz dostum kitapcı Raif Yelkenci'nin yardımı çok büyük oldu. Bunu teşekkürle anarken, kitaplıklarda tek nüsha olarak bulunan şehr-engizleri istinsah etmek lûtfunda bulunan Vasfi Çataloğlu ile Avni Aktuç'a teşekkürlerimi bu vesile ile tekrarlamak isterim.

Geçen yıl şehr-engizler konusunu ele aldığımı gören değerli arkadaşım Prof. Ahmet Ateş, şehr-engizlerdeki İstanbul tasvirlerini toplamağa beni teşvik etti. İstanbul Derneği Yönetim Kurulu da yüksek bir teveccüh eseri olarak beni bu işle görevlendirince, konuyu bu açıdan ele alarak işledim. Eseri iki bölüme ayırdım. "Türk edebiyatında şehr-engizler" başlıklı birinci bölümde şehr-engizler hakkında gerekli bilgiyi vererek, tesbit ettiğim 46 şehr-engiz'i müellifleriyle birlikte tanıtmağa çalıştım. "Şehr-engizlerde İstanbul" başlıklı ikinci bölümde ise, İstanbul şehr-engizlerindeki tasvirleri topladım. Böylece bu eser meydana gelmiş oldu. Bu imkânı veren İstanbul Derneği Yönetim Kurulu Başkanı ile değerli üyelerine burada teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

5 nisan 1957 **Agâh Sırrı Levend**

## KAYNAKLAR VE KISALTMALAR

**Tezkireler:**

Sehi, **Heşt-bihişt,** İst. 1325 = Sehi, **Tez.**

Lâtifi, **Tezkiretü'ş-şuara,** İst. 1314, ve bendeki yazma nüsha = Lâtifi, **Tez.**

Ahdi, **Gülşen-i şuara,** yazma, bendeki nüsha = Ahdi, **Tez.**

Âşık Çelebi, **Meşâirü'ş-şuara,** yazma, bendeki nüsha = Âşık Çl. **Tez.**

Hasan Çelebi, **Tezkiretü'ş-şuara,** yazma, bendeki nüsha = Hasan Çl. **Tez.**

Beyani, **Tezkiretü'ş-şuara,** yazma, İst. Üniver. Ktp., No. 2568 = Beyani, **Tez.**

Riyazi, **Riyazü'ş-şuara,** yazma İst. Üniver. Ktp., No. 762 = Riyazi, **Tez.**

Kafzade, **Zübdetü'l-eş'ar,** yazma, İst. Üniver. Ktp., No. 1648 = Kafzade, **Tez.**

Seyyid Rıza, **Tezkiretü'ş-şuara,** İst. 1316 = Rıza, **Tez.**

Âsım, **Zeyl-i Zübdetü'l-eş'ar,** yazma, İst. Üniver. Ktp., No. 1711, 2401 = Asım, **Tez.**

Mücib Mustafa, **Tezkire-i şuara,** yazma, İst. Üniver. Ktp., No. 3913 Mücib **Tez.**

Safayi, **Tezkiretü'ş-şuara,** yazma. İst. Üniver. Ktp., No. 1353, 2524 = Safayi, **Tez.**

Salim, **Tezkiretü'ş-şuara,** İst. 1315, yazma, İst. Üniver. Ktp., No. 2407 = Salim, **Tez.**

Beliğ İsmail, **Nuhbetü'l-âsar li zeyl-i Zübdetü'l-eş'âr,** yazma, İst. Üniver. Ktp., No. 104 = Beliğ, **Tez.**

Ramiz, **Âdâb-ı zurafa,** yazma, İst. Üniver. Ktp., No. 91 = Ramiz, **Tez.**

Mehmed Emin, Silâhdarzade, **Tezkiretü'ş-şuara,** yazma İst. Üniver. Ktp., No. 2557 = Silâhdar, **Tez.**

Esrar Dede, **Tezkire-i şuara-i mevleviyye,** yazma, İst. Üniver. Ktp., No. 89 = Esrar, **Tez.**

Es'ad, Sahaflar Şeyhizade, **Bahçe-i safa-enduz,** Süleymaniye Ktp., Es'ad Ef. No. 4040 = Es'ad, **Tez.**

Fatin, **Hâtimetü'ş-şuara,** Taşbasması, İst. 1271 = Fatin, **Tez.**

Ali Emiri, **Esami-i şuara-i Âmid,** İst. 1327, yazma, İst. Üniver. Ktp., No. 179 = Emiri, **Tez.**

**Biyografya ve Bibliyografyaya ait eserler:**

Kâtib Çelebi, **Keşfü'z-zunun,** 2 cilt, İst. 1941 - 1943 = Kâtib Çl., **Keşf.**

Edirneli Mecdi, **Şekayık-ı Nu'maniyye Tercümesi,** İst. 1269 = Mecdi, **Şekayık T.**

Nev'izade Atayi, **Şekayık-ı Nu'maniyye Zeyli,** 2 cilt, İst. 1268. İst. Üniver. Ktp., No. 91 = Nev'izade, **Şekayık Z.**

Şeyhî, Vakayi'u'l-Fuzala, **Şekayık-ı Nu'maniyye,** Nev'izade zeylinin zeyli, yazma, İst. Üniver. Ktp., c. I, No. 81, c. II, No. 3216, c. III, No. 1535 = Şeyhî, **Şekayık ZZ.**

Abdür'-Rahman Hıbrî, **Enisü'l-müsâmirin,** yazma, İst. Üniver. Ktp., No. 451; Millet Ktp., Reşid Ef. No. 616 = Hıbrî, **Enis.**

Sâkıb Dede, **Sefine-i mevleviyye,** Mısır 1283 = Sakıb, **Sefine.**

Müstakimzade, **Mecelletü'n-nısab** (arapça) yazma, Süleymaniye, Hâlet Ef. No. 628, fotokopisi Türk Dil Kurumu'nda = Müstakîmzade, **Mecelle.**

Müstakimzade, **Tuhfe-i hattatin,** İst. 1928 = Müstakimzade, **Tuhfe.**

Beliğ İsmail, **Güldeste-i riyaz-ı ırfan ve Vefeyat-ı danişveran-ı nâdire-dan,** Bursa 1302 = Beliğ, **Güldeste.**

Eşrefzade, Şeyh Ahmed Ziyae'd-din **Gül-zar-ı suleha** (Güldeste'nin zeyli) Bursa, Orhan Gazi Ktp., No. 1018/2 = Eşrefzade, **Gül-zar S.**

Narlı Şeyh Fahreddin, **Gül-zar-ı ırfan** (Güldeste'nin zeyli) Millet Ktp., Emiri, Şeriye, No. 1098; Atıf Ef. Ktp., No. 1923 = Narlı Şeyh, **Gül-zar I.**

Hasan Ayvansarayi, **Vefeyat-ı selâtin ve meşâhîr-i Rical,** yazma, İst. Üniver. Ktp., No. 2464, 2539 = Ayvansarayi, **Vefeyat.**

Mehmed Tevfik, **Kafile-i şuara,** İst. 1290 = Tevfik, **Kafile.**

Muallim Naci, **Esami,** İst. 1308 = Naci, **Esami.**

Ali Enver, **Semahane-i edeb,** İst. 1309 = Enver, **Semahane.**

Faik Reşad, **Eslâf,** 2 cilt, İst. 1311 - 1312 = Faik Reşad, **Eslâf.**

Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmanî,** 4 cilt, İst. 1311 - 1316 = Süreyya, **Sicil.**

Bursalı Mehmed Tahir, **Osmanlı mü'ellifleri,** 3 cilt, İst. 1333 - 1342 = Bursalı Tahir, **Os. M.**

Sadeddin Nüzhet Ergun, **Türk şairleri** = S. N. Ergun, **TŞ.**

Bağdadlı İsmail Paşa, **İzahu'l-meknun,** 2 cilt, İst. 1945 - 1947 = İsmail Pş., **Keşf Z.**

**Tarihler:**

Âli, **Künhü'l-ahbar,** İst. 1277, şairler bölümü, yazma, İst. Üniver. Ktp., No. 5959 ve istinsah edilmiş bendeki nüsha = Âli, **Künh.**

Şanîzade Atau'llah, **Şanîzade tarihi,** 4 cilt, İst. 1284 - 1291 = Şanîzade, **T.**

Tayyarzade Ahmed Atâ, **Tarih-i Atâ,** 5 cilt, İst. 1291 - 1293 = Atâ, **T.**

Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet,** 12 cilt, 2. baskı, İst. 1309 = Cevdet Pş., **T.**

Hüseyin Hüsame'd-din, **Amasya tarihi,** 3 cilt, (1330) 1927 = Hüsame'd-din, **Amasya T.**

**Edebiyat Tarihleri:**

J. v. Hammer, **Geschichte der osmanischen Dichtkunst,** 4 cilt, Peşte 1836 - 1838 = Hammer, **GOD.**

Gıbb, **A History of Ottoman Poetry,** 6 cilt, Londra, 1900 - 1909 = Gıbb, **HOP.**

**Ansiklopediler:**

Ahmed Rıfat, **Lûgaat-ı tarihiyye ve coğrafiyye,** 7 cilt, İst. 1299 - 1300 = Ahmed Rıfat, **L.T-C.**

Şemse'd-din Sami, **Kamusü'l-a'lâm,** 6 cilt, İst. 1306 - 1316 = Ş. Sami, **KLM.**

İslâm Ansiklopedisi = **İs. An.**

Türk Ansiklopedisi = **Türk An.**

**Türlü eserler:**

Evliya Çelebi, **Evliya Çelebi seyahatnamesi,** 10 cilt, 6 cildi İst. 1314 - 1318, 7 ve 8. ciltleri 1928, 9. ve 10. ciltleri 1935 - 1938 = Evliya Çl., **Seyahat-name.**

Ali Emiri, **Osmanlı Tarih ve Edebiyat mecmuası,** İst. 1334 - 1336 = Emiri, **Tarih ve Edebiyat m.**

İbnü'l-Emin Mahmud Kemal, **Menâkıb-ı hünerveran,** İst. 1926 = İbnü'l-Emin, **Menakıb**

Abdü'l-Baki Gölpınarlı, **Melâmilik ve Melâmiler**, İst. 1931 = Gölpınarlı, **Melâmilik ve Melâmiler**

Sadeddin Nüzhet Ergun, **Neşâtî hayatı ve eserleri**, İst. 1933 = S. N. Ergun, **Neşâtî**

Sadeddin Nüzhet Ergun, **Fehim** (Fehim-i kadim divanı), İst. 1934 = S. N. Ergun, **Fehim.**

**Kataloglar:**

Gustav Flügel, **Die arabischen persischen und türkischen Handschriften der Kaiserlich - Königlichen Hofbibliothek**, 3 cilt, Viyana 1865 = Flügel, **Viyana Ktg.**

Rieu, **Catalogue of the Turkish Manuscripts in the British Museum**, Londra, 1888 = Rieu, **Brit. Mus. Ktg.**

Wilhelm Pertsch, **Die türkischen Handschriften der königlichen Bibliothek**, Berlin 1889 = Pertsch, **Berlin Ktg.**

E. Blochet, **Catalogue des Manuscrits Turcs de la Bibliothèque Nationale**, 2 cilt, Paris 1932 - 1933 = Blochet, **Bibl. Nat. Ktg.**

**Türlü kısaltmalar:**

İstanbul = İst.
Üniversite = Üniver.
Kitaplık = Ktp.
Türkçe yazmalar = Ty.
Katalog = Ktg.
Cilt = c.
Fasikül = f.
Varak = v.
Ve devamı = vd.
Varak, ilk sahifesi = v.a.
Varak, ikinci sahifesi = v.b
Sayfa = s.
Paşa = Pş.
Efendi = Ef.
Çelebi = Çl.
Bin, İbn = b.
Bak = bk.
Hicrî = H.
Milâdî = M.

Açıklama :

Eseri, daha geniş okuyucu topluluğunu gözönünde tutarak hazırladığım için, metin tesbitinde transkripsiyon kullanmadım. Fakat, çoğu XVI. ve XVII. yüzyıllara ait bulunan bu eserlerden aldığım örnekleri, bütün eski metinlerin tesbitinde yaptığımız gibi, nüshalardaki şekliyle aldım. Bu, eski metinleri, zamanla değişen arkaik şekliyle takibedebilmek gibi bir fayda sağlamış olacaktır.

# BİRİNCİ BÖLÜM

## TÜRK EDEBİYATINDA ŞEHR-ENGİZLER

# TÜRK EDEBİYATINDA ŞEHR-ENGİZLER

Şehr-engizler, bir şehrin güzellerini tasvir maksadiyle kaleme alınmış eserlerdir. Şair, çok kere kısa bir "münacat" la eserine başlar. Bu "münacat", Allah'ın büyüklüğü ve sonsuz gücü karşısında kendi çaresizliğini gören kulun yalvarmasına pek benzemez. Burada "zemin", şairin namazı, niyazı ve bütün dinî görevleri unutacak kadar güzellere tutkun olması, bu yüzden kendini suçlu görmesidir. Bunu çekinmeden itiraf eden şair, yüzünün kara olduğunu söyliyerek rahatça içini döker; Allah'dan affını diler [1]. Doğrudan doğruya "Sebeb-i te'lif" le, maksada giren şehr-engizler de vardır. Bazılarında gündüz, gece ve seher tasvirleri de yer alır. Şair "Sebeb-i te'lif" de, güzellerini tasvir edeceği şehirden bahsederek dilberlerini övdükten sonra, başta şehrin en güzeli olmak üzere, tanıdığı dilberlerin tasvirine girişir.

Bu tasvirler mesnevi tarzındadır. Her birinde beyit sayısı 2 ile 8 arasında değişir. Ancak daha fazla olanları da vardır. Şair, adlarına yahut sanatlarına uygun cinaslarla güzelleri birer tablo halinde çizer. Tasvirleri tamamladıktan sonra, kısa veya uzunca bir "Hâtime" ile eserini bitirir. Bu "Hâtime" de şehirde daha birçok güzel varsa da ancak bunları tanıdığını, bu dilberlerin birbirinden güzel olduğunu söyliyerek topuna birden dua eder. Onları kem gözden esirgemesini Allah'dan diler. Bu arada kendini övmeği de unutmaz.

Şair, sanat kaygısına fazla kapılmadığı, duygularını olduğu gibi anlatmağa çalıştığı için samimi görünür.

Şüphe yok ki şairin aşk adını verdiği bu duygunun tasavvufdaki aşkla hiçbir ilgisi yoktur. Şair de bu duyguyu saklamayı, tasavvuf perdesiyle örtmeği gerekli bulmaz. Yalnız bazı kere bu "mecazî" aşkının, kendini gerçek aşka götürmesini Allah'tan diler.

1) Bu yoldaki münacatlara arasıra şehr-engizler dışında da rastlanır. Meselâ Nev'izade Atayi'nin **Saki-name, Nefhatü'l-ezhar, Sohbetü'l-ebkâr, Hef-than** mesnevilerindeki münacatlar böyledir.

Şehr-engizler, gavazat-nameler, sûr-nameler, ta'rif-nameler gibi tamamiyle yerli mahsullerdir. Toplumun hayatını, kendi çağının özelliklerini bir divandan daha canlı, daha renkli olarak aksettirir.

Elimizde bulunan şehr-engizler içinde yalnız biri, Azizî'nin İstanbul şehr-engiz'i, kadınları tasvir eder. Ötekilerin hepsi erkek güzellerine aittir. Bunlar arasında çok "müstehcen" olanlar da vardır.

Vasıflarını belirttiğimiz şehr-engizler dışında şu tipte olanları da bulunur :

a) Yalnız bir güzele ait "hasb-ı hal" yahut "sergüzeşt-name" tarzında kaleme alınan, fakat içinde şehrin ve tanınmış güzellerin tasvirleri de bulunan şehr-engizler: Kâtib'in **Şehr-engiz'i** gibi. Fazıl'ın **Defter-i aşk'ı** da bir "sergüzeşt-name" tarzında kaleme alınmıştır; 4 güzele ait macerayı hikâye eder.

b) Güzelleri grup grup tasvir eden eserler: Nihâlî'nin esnaf güzellerini tasvir eden gazelleri. Fazıl'ın çengilere ait **Çengi-name'si**, yine Fazıl'ın dünya güzellerini milliyetlerine göre tasvir eden **Hûban-name** ve **Zenan-name** adlı mesnevileri gibi.

c) Bir şehrin güzellerinden bahsetmiyerek yalnız gezilip görülecek yerlerini anlatan şehr-engizler: Lâmiî Çl. nin **Bursa Şehr-engiz'i** ile, Nazük Abdu'llah'ın Bursa'yı öven "terkib-i bend" şeklindeki manzumesi gibi.

Bu eserlerden bazısı "şehr-engiz" adını taşımamakla beraber, bir şehri veya güzelleri tasvir ettiği için "şehr-engizler" arasında yer alır.

Şehr-engizler, edebiyatımızda ilkin XVI. yüzyılın başlarında görülür. Çarçabuk moda olur. XVIII. yüzyılda rağbetten düşer.

Elimizdeki şehr-engizlerin en eskisi Mesihi ile Zâti'nin şehr-engizleridir. İkisi de II. Bayezid zamanında yazılmıştır; ikisi de Edirne şehrinin güzellerini tasvir eder. Her iki eserin yazıldığı tarih bilinmemekle beraber, Zâti :

**Meğer kim padişah-ı Heft-kişver**
**Emir-i cümle-i erbâb-ı efser**

**Şehenşeh Bayezid ibn-i Muhammed**
**Müebbed devleti cündi müeyyed**

**Yirinde şehr-i Kostantini nâgâh**
**Koyup bir subh-dem tutdı heman rah**

**İrişdi Edrine şehrine ol mâh**
**O yirün başına gün toğdı nâgâh**

. . . . . . . . . . . . . .

**İrişdüm Edrine şehrine bir dem**
**Göğe san cezbe-i mihrile şebnem**

beytiyle eserinin zamanını açıkça belirtiyor.

Mesihi de :

**Çün ol gün mu'tedil gördi cihanı**
**Geçüp Şeh itdi tebdil-i mekânı**

**Devam-ı devletile bir iki yıl**
**İdindi Edrine şehrini menzil**

**Çü ihsanından irmişidi behre**
**Sürinerek bile geldüm bu şehre**

beytiyle yine padişah'ın Edirne'ye geldiği zamana işaret ediyor. Fakat padişah'ın adını metinde vermiyor. Yalnız bir nüshada (Üniver. Ktp., Ty., No. 1532) bu beyitlerin başına şöyle bir başlık konulmuş bulunmaktadır. "Azimet-kerden-i Sultan Selim Han der şehr-i Edirne". Bu başlık öteki nüshalarda yoktur. 7 safer 918 = M. 24 nisan 1512 de tahta çıkan I. Selim, 17 safer 919 = M. 24 nisan 1513 de kardeşi Ahmed'le Yenişehir'de yaptığı meydan savaşından sonra Edirne'ye gitmiş olduğuna göre, 918 de öldüğü bildirilen şairin eserinde böyle bir kaydın bulunması insanı tereddüde düşürüyor. Bu kayıt karşısında hatıra gelen ihtimaller şunlardır :

a) Mesihi'nin ölüm tarihi yanlıştır. O, kaynakların bildirdiği gibi bi 918 de değil, 919 dan sonra ölmüştür.

b) Mesihî, eserini Yavuz Sultan Selim şehzade iken Edirne'de bulunduğu sırada yazmıştır.

c) Mesihi'nin Edirne'ye geldiğini yazdığı Han, devrini yaşadığı II. Bayezid'dir. Başlık sonradan nüshayı istinsah eden tarafından yakıştırılarak konulmuştur.

Bir kere, Mesihi'nin ölüm tarihinin yanlış tesbit edilmiş olması ihtimali çok zayıfdır. Bu gibi hallerde birbirini tutmaz söylentiler nakleden tezkireciler, Mesihi'nin ölüm tarihinde birleşmişlerdr. Hele Âşık Çl.,

şairin ölümünü "sene 918 cümade'l-ulâsının onaltıncı güni cum'a güni magrib vaktinde rihlet kılur" ibaresiyle ayına, gününe, saatine kadar kaydetmiş, ayrıca bu tarih "Mesihi fevt şüd" cümlesiyle ebced hesabına göre de tesbit edilmiştir. Öteki kaynaklar da bu tarih cümlesini tekrarlamışlardır. Bu bakımdan birinci ihtimali bir yana bırakmak yerinde olur.

İkinci ihtimale gelince: tarihî kaynaklara göre, şehzade Selim 917 = M. 1511 yılında Kefe'den hareket ederek Edirne yakınlarına gelmiş ve Çukurçayır'da babasının ordusiyle karşılaşmıştır. Yapılan görüşmelerden sonra kendini Semendre'ye vali tâyin ettiren Selim, yeni görevine hareket etmişken, yolda kuşkulanarak, Eski Zağra'dan geri dönmüş, haziran ayında Edirne'ye gelerek burada iki ay kadar âdeta hükûmet sürmüştür. Şairin koruyucusu olan Hadım Ali Paşa'nın Anadolu'da Şah Kulu ile yapılan savaşta şehit olması bu tarihlere rastlar. Paşa'nın ölümü üzerine gerek Yunus Paşa'ya, gerek Nişancı Cafer Çl. ye kapılanmak için kasideler yazan şair, Edirne'ye gitmiş ve o tarihte eseri yazmış olabilir.

Hadım Ali Paşa'nın ölümiyle, şehzade Selim'in babasının ordusuna yenilerek tekrar Kefe'ye kaçtığı tarih arasındaki zaman çok kısa olduğu için, bu ihtimal de zayıf sayılabilir.

Şairin, şehr-engiz'ini daha önce yazmış, başlığın sonradan konulmuş olması ihtimalini kabul etmek daha doğru olur. Bu takdirde şair, II. Bayezid'in, Rumelinde açılan seferlerin birine gitmek üzere Edirne'ye geldiği sırada, belki de Zâti'nin eserini yazdığı tarihte eserini yazmıştır.

Şehr-engiz çığrının Mesihi tarafından açılmış olması, onun karakterine daha uygun görünüyor. Kaynaklar Mesihi'yi "rind, lâubali-meşreb" bir şair olarak kaydederler. Âşık Çl. den aldığımız şu satırlar onun bu halini çok iyi anlatmaktadır: "Hiç bir zamanda Paşa nesne yazmağıçün Mesihî içün şol şehir oğlanını bulun dimezdi ki hazır buluna veya hidmetiçün muntazır oluna. Elbette kapucılar ya Tahte'l-kal'a'da ya deyr-i muganda ya mahbublarla gûşe-i gülistanda bulurlardı. Ol sebebden Paşa dil-gir olurdı. Uslana diyü terbiyet ve terakkisi tehir olur".

Mesihi'nin bu derbeder haline bakarak, Türk edebiyatında bu çığırın onun tarafından açıldığına hükmedebiliriz. Gerçekten Mesihi'nin **Şehr-engiz**'i kaynaklarca da ilk şehr-engiz sayılmış, bazı şairlerin ona nazire söylediği kaydedilmiştir. Meselâ, Tâbii'nin **Edirne Şehr-engiz**'i için Lâtifi: "Mesihi'nün **Şehr-engiz**'ine bundan yeğ kimesne nazîre dimemişdür" der. Âşık Çl. "Edirne'ye şehr-engiz didi, görenler Mesihi şeker-riz,

bu dahi şehd-âmiz didi" der. Hasan Çl. de: "Mesihî'nin **Şehr-engiz**'ine ondan a'lâ nazîre kimse dimemiş" olduğunu söyler. Ahdi de Firdevsî Çl. den bahsederken, şairin Mesihi'nin **Şehr-engiz**'ine nazire dediğini kaydeder.

Zâti'nin **Şehr-engiz**'i Mesihi'ninki kadar tanınmamıştır. Ondan ancak Lâtifi bahseder. **Keşfü'z-zunun**'unda şehr-engizleri ayrı bir madde olarak toplıyan Kâtib Çl., Mesihi'ni n**Şehr-engiz**'ini kaydettiği halde, Zâti'nin **Şehr-engiz**'inden bahsetmemiştir. Halbuki Zâti, çağında Mesihi'den fazla ün kazanmıştır. Bu, Zâti'nin **Şehr-engiz**'inin fazla yankı uyandırmamış olduğunu gösterir.

Tesbit edebildiğim 46 şehr-engiz'in 36 sı bugün elimizdedir. Ötekileri de eski kaynaklardan öğrenmiş bulunuyoruz. Şehr-engizleri yazıldıkları tarihe göre, müellifleriyle birlikte sıralıyorum:

**ŞEHR-ENGİZ DER MEDH-İ CUVÂNÂN-I EDİRNE** — Yazan: Mesihi İsa, Piriştineli (Ö.H. 918=M. 1512). Eserin yazıldığı tarih: H. 918=M. 1512 den biraz önce; bulunduğu yer: İst. Üniver. Ktp., Ty., No. 481 (Yahya'nın **Şâh u Geda**'sı sonunda, v. 63 a, No. 835 (mecmua içinde v. 81 a - 85 b, başı sonu eksik); No. 899 (divanı içinde, v. 30 b - 34 a); No. 1532 (mecmua içinde v. 104 b - 105 b, sonu v. 95 de). Süleymaniye Ktp., Lala İsmail No. 483 (divanı içinde, v. 15 b - 24 b); bir nüshası bende; Pertsch, **Berlin Ktg.** (s. 339, No. 334); Rieu, **Brit. Mus. Ktg.** (s. 172, No. Or. 1152, divaniyle birlikte); Blochet, **Bibl. Nat. Ktg.** (s. 117, No. Suppl. 1139, Yahya'nın **Şah u Geda**'sı sonunda).

Eser şöyle başlıyor :

**İlâhî âciz ü zâr ü zebûnem**
**Giriftâr-ı kemend-i nefs-i dûnem**

**Senün yolında dutmaz beni zencir**
**Yeder bir kıl takup bu nefs-i şirrir**

**Ne mümkindür ki zikre söz kaçuram**
**Meğer tesbihi gönlümden geçürem**

**Cıhanda var mı bir ben denlü güm-rah**
**Meğer sürçem düşem kim diyem Allah**

**Beş on gün eyliyem ger savma niyyet**
**Bozar ol niyyetümi îd-i vuslat**

**Elüm kaldırsam illerle duâya**
**Sanuram el uzatdum merhabâya**

**Çü mescid içre dütam kıbleye yüz**
**Cemal-i yâr olur mihrâb düpdüz**

Otuz üç beyit tutan bu münacat şu beyitlerle bitiyor:

**İlâhî buldurup sözüme rağbet**
**Bu şehr-engize vir şehr içre şöhret**

**Dimezven kim basît-i hâke irgür** [2]
**Melekler vasfıdur eflâke irgür**

Otuz üç beyit süren münacatı, onar beyitlik gece ve gündüz tasviri takibediyor. Bundan sonra şair Edirne'yi överek şehrin güzellerini tasvire başlıyor. 47 tasvirden ikisi üçer, sonuncusu dört, ötekiler ikişer beyittir. Nihayet yedi beyitlik bir "Tetimme" ile, "İhtitam" başlıklı beşer beyitlik iki gazelle eser sona eriyor. Son gazel şudur:

**İlâhî her birin pâyende eyle**
**Çerâğ-ı ruhların tâbende eyle**

**Çün itdün leblerini çeşme-i can**
**Buları haşre denlu zinde eyle**

**Cihan sultanlığı bana gerekmez**
**Beni bunlara tek sen bende eyle**

**Üşüp mey sohbetin itdüklerince**
**Dil-i nâlânumı sâzende eyle**

**Mesîhî medhi bu denlü becerdi**
**Beğenmezsen yüri var sen de eyle**

Şairden bahseden kaynaklar: Sehi (s. 109), Lâtifi (s. 309), Âşık Çl., Hasan Çl., Beyani, Riyazi, Kafzade **Tez.** leriyle Kâtib Çl., **Keşf** (c. I, s. 814 ve c. II, s. 1068); Müstakimzade, **Tuhfe** (s. 566); Süreyya, **Sicil** (c. IV, s. 369), Ş. Sami, **KLM.** (c. VI, s. 4286); Bursalı Tahir, **Os. M.** (c. II, s. 410); Hammer, **GOD** (c. I, s. 297); Gibb, **GOP** (c. II, s. 226).

**ŞEHR-ENGİZ-İ EDİRNE** — Yazan: Zâti Ivaz, Balıkesirli (D.H. 876= M. 1471 - Ö.H. 952 = M. 1546). Eserin yazıldığı tarih: H. 918 = M. 1512

2) Dimezven = demem. İrgür = erişdir.

den biraz önce; bulunduğu yer: Süleymaniye Ktp., Lala İsmail No. 443 (divanı kenarında v. 161 b - 167 b); bir nüshası bende.

Eser şöyle başlıyor:

**Bihamdi'llah vücuda geldi âlem**
**Kamusından mükerrem oldı Âdem**

**Yüzin gördi melekler geldi vecde**
**Serâ-ser kıldılar pâyine secde**

Kırk iki beyit süren bu başlangıç manzumesinde şair, yaradılışı kısaca anlattıktan, Peygamber'e ve Çıharyâr ile evlâdına dualar ettikten sonra, II. Bayezid'in İstanbul'dan Edirne'ye geldiğini yazarak Edirne'yi övüyor ve hemen güzellerinin tasvirine geçiyor. Eserine aldığı 34 dilberin birincisi altı, sonuncusu beş, ötekiler ikişer beyitle tasvir edilmiştir.

Eserin sonundaki on üç beyitlik "Hâtime".de şair şunları söylüyor:

**Felekde encüme var hadd ü gaayet**
**Bu yer meh-rûlarına yok nihayet**

.....................

**Habibün ışkına bu cümle mâhı**
**Yavuz gözden ırağ eyle İlâhî**

**Bularun ömrini eyle ziyade**
**Serâ-ser dillerin eyle güşâde**

**Velî ger eyledüm bu cümle mâhı**
**Senün dîdâruna meylüm İlâhî**

**İlâhî bendenün budur duâsı**
**Döne tahkika bu ışk-ı mecâzî**

**Benüm tevfîk it yâ Rab refîkum**
**Tapuna toğrı kıl lûtfit tarîkum**

**Senün adunla başlanmışdı hâme**
**Yine âhır anunla oldı nâme**

Şairden bahseden kaynaklar: Sehi (s. 107), Lâtifi (s. 156), Ahdi, Âşık Çl., Hasan Çl., Beyani, Riyazi, Kafzade **Tez.** leriyle Âli, **Künh**; Kâtib Çl., **Keşf** (c. I, s. 789 ve c. II, s. 1064); Müstakimzade, **Mecelle** (s. 219);

Faik Reşad, **Eslâf** (c. II, s. 3); Bursalı Tahir, **Os. M.** (c. II, s. 176); İsmail Pş., **Keşf. Z.** (s. 503); Hammer, **GOD** (c. II, s. 240); Gibb, **GOP** (c. III, s. 47).

**ŞEHR-ENGİZ** (İstanbul ve Vize şehr-engiz'i) — Yazan: Kâtib, Çorlulu. Eserin yazıldığı tarih: H. 919=M. 1513; bulunduğu yer: Nuruosmaniye Ktp., No. 4086 (**Aşk-name**'nin sonunda, 27 b - 58 a). Eser belli bir dilber için "sergüzeşt-name" şeklinde kaleme alınmıştır. Şair macerasını anlatırken dolaştığı yerlerin güzellerini de tasvir ediyor.

Eserin baş tarafı eksiktir, ilk varak, **Aşk-name**'nin son yaprağının arkasına yapıştırılmış. Nüsha şöyle başlıyor :

**Redif itdüm güli didüm gazel hûb**
**Gele inşâe Rahman yâra mahbub**

Gül redifli gazelden sonra :

**Zemini eyle zînet itdi Yezdan** [3]
**Sanasın yiğ ki can bulmışdı devran** [4]

**Nice methidebile kişi anı**
**Ki Mânî can virüp yazmaya anı** [5]

**Heman-dem yollara girdüm durışdum**
**Gelüben şehr-i İstanbula düşdüm**

Şair İstanbul'dan, Ayasofya'dan Fatih ile II. Bayezid'dan bahsettikten, I. Selim için de bir kaside söyledikten sonra, Ebu Eyyub-ı Ensârî ile Şeyh Vefa'yı anıyor, bir parçası kopmuş olan sayfanın kenarında birkaç güzelin tasvirini yapıyor. Sonra Galata'ya geçtiğini söyliyerek buradaki güzellerden birkaçını da tasvir ediyor. Ondan sonra gelen manzumede:

**Girü yâdeyledüm ol nâzenîni**
**Figan ile yine itdüm enîni**

**Başum alup yola oldum revâne**
**Yetişdüm geldüm ol serv-i revâna**

---

3) Eyle = öyle.
4) Yiğ = daha iyi.
5) Mânî = Sasaniler zamanında yetişmiş ünlü bir ressamın adı.

dediğine göre, daha önce, eksik sayfalardaki bir dilberden bhasetmiş olacak. Şair onu övüyor. Sonra oruç ayında her gece Yenicami'ye teravih namazına gittiğini, orada bahsi geçen dilbere rastladığını, daha sonra da bayram geldiğini söylüyor. Manzume arada gazellerle devam ediyor. Nihayet :

**Yine evvelki söze varalum biz**
**Becid vasfidelüm gûş eylenüz siz** [6]

diyerek macerasını anlatmağa başlıyan şair, bir arkadaşıyla İstanbul'dan Vize'ye giderek bir dostun evine konuk olduklarını, şehri dolaşıp dilberlerini seyrettiklerini söyliyerek, arada gazellerle 10 güzeli vasfediyor. Sevdiği dilberin İstanbul'a gittiğini, sonra da Çorlu'ya geldiğini haber alarak Çorlu'ya gidiyor. Orada dilberle görüştükten sonra İstanbul'a dönüyor. Arada sık sık söylenen gazellerle iki yüz yirmi iki beyit tutan bir bölümde şair, yanıp yakılıyor, dilberi tekrar görüyor. Nihayet :

**İlâhî sen bağışla ömr-i bâki**
**Kerem kıl sûre-i Ihlâs hakkı**

**Aceb nâzük yaratmış Hak Taâlâ**
**Heman bu şi'ri telkin itdi Mevlâ**

Bunu beş beyitlik bir gazel takibediyor. Son beyit :

**Tokuzyüz ontokuzunda tamamı**
**Yazıldı Mustafaya vir selâmı**

Sehi, **Tez.** (s. 880 ve 114), Kâtib mahlaslı Şevki ve Hasan adında iki şair kaydeder. **Şehr-engiz** sahibi Kâtib, Edirne'li bir kadının kulu olan Kâtib Şevki olsa gerektir.

**ŞEHR-ENGİZ-İ İSTANBUL** — Yazan: Yahya, Taşlıcalı (Ö.H. 990=M. 1582); Eserin yazıldığı tarih: şair yazdığı tarihi, eserinde açıklamış değilse de, "Vezir-i âzam" İbrahim Pş. yı övdüğüne, İbrahim Pş. da H. 929 = M. 1522 de "Vezir-i âzam" bulunduğuna göre, eserini bu tarihte yazmış demektir. Eserin bulunduğu yer: İst. Üniver. Ktp., Ty., No. 2982.

Eser şu beyitle başlıyor :

**Derûn-ı dilden ol kim diye Allah**
**Açar ilm-i beyan esrarına râh**

6) Becid = çabuk.

Ondokuz beyit devam eden bu münacat, herhangi bir eserdeki münacattan farksızdır. Bu münacatı, Peygamber'i, Padişah'ı ve İbrahim Pş. yı öven manzumeler takibediyor. Bundan sonra şair, "Niyaz-name-i dil-i şeydadur, İbtida-yı Şehr-engiz" başlığı altında şu beyitlerle esere giriyor:

**Hudâyâ benven ol pür hayret-i ışk**[7]
**Vücudum seyle virdi gayret-i ışk**

**Keman-ebrûlar eyler kaddümi ham**[8]
**Gözi âhular eyler çeşmümi nem**

**Heves bâğında cânı bir yüzi gül**
**Perişan eyledi mânend-i sünbül**

**Taş işiğini idüp bister-i hâb**[9]
**Kapusı resmi oldı bana mihrab**

**Ne dilberde vefa ne bende tâkat**
**Ne âlemde safa ne tende râhat**

**Akar su gibi dil ol serve nâçar**
**Ki oldum âşık-ı dîdâr u dil-dar**

**İlâhî sana itdükçe niyazı**
**Hakikî eyle bu ışk-ı mecâzı**

**Dil-i bîçâreme âlemde her an**
**Şarâb-ı hikmetünle eyle derman**

**Derunum ilm-i hikmetden tolu kıl**
**Birunum eyle nur-ı sıdka mâyıl**[10]

**Gönül cürm ü sitem bîçâresidür**
**Yüze gelen heman yüz karasıdur**

**Beni yüzsüz idüpdür nefs-i kâfir**
**Yüzüm yok kapuna varmağa âhır**

Böylece otuz yedi beyit devam eden bu münacat, şehr-engizlerin başında çok defa görülen münacatların aynıdır. Güzellere tutkun olduğundan

7) Benven = benim.
8) Ham = eğri.
9) Bister = döşek.
10) Bîrun = dışarı, dış.

dolayı yüzünün kara olduğunu söyliyen şair tanrının affına sığınmaktadır.

Asıl şehr-engiz "Sıfat-ı bahar-ı dil-güşâdur" başlığı altındaki şu manzume ile başlıyor ki, İstanbul tasviri için bir "giriz-gâh" dır:

**Meğer bir dem irüp lûtf-ı İlâhî**
**Tecelli eyledi nev-ruz-ı şâhî**

**Uyandı sâkiyan-ı devr-i eyyam**
**Ala tâ ayşile eyyâmdan kâm**

**Göz açup âleme etfâl-i gül-zar**
**Mesîhâ veş kılur mehd içre güftar**

**Ele nergis alup zerrin kadehler**
**Oturmışlar çemen bezminde yer yer**

**Götürmiş bâğdan lâle ayâgı**
**Kızarmış la'l-reng olmış yanagı**

**Okundı bezm-i gül-şende müdâmî**
Gülistan **ü** Baharistan-ı **Câmî**

**Sadaya bülbül itdikde terennüm**
**Safadan gonca eylerdi tebessüm**

**Gül-i ter merdüm-i gül-zâr olmış**
**Ana nergisler altun-kerde bâliş** [11]

**Mahabbet-name yazmağa mükemmel**
**Çeker âb-ı revan gül-zâra cedvel**

**Baharun zînetin kıldum temâşa**
**Diledüm kim yazam bir hûb inşa**

**İrişdi hâtif-i kudretden âvâz**
**Didi ihmâl kılma vaktidür yaz**

**Hususâ işbu şehr-i işret-âbad**
**Olupdur şehr-i İstanbul ana ad**

Şair İstanbul'u övdükten sonra güzellerin tasvirine geçiyor. Başta "Ser defter-i hûban" olmak üzere 58 dilberi, ilkini altı, ötekileri üçer

11) Bâliş = yastık.

beyitle tasvir ediyor. Tasvirleri bitirdikten sonra şu manzume ile eserini tamamlıyor :

**Bihamdi'llah ki bulup zîb ü zîver**
**Bu mahbub ile hatmoldı güzeller**

....................

**Dahi vardur perîler bînihayet**
**İder mi görmiyen şâhid şehâdet**

**Güneşden zerresin takrîr kıldum**
**Denizden katrasın tahrîr kıldum**

**Beyânı nâmemün mahbub olupdur**
**Hayâl-i hâs ile mergub olupdur**

....................

**Ümiz oldur ki sözüm bula rağbet**
**Diyeler lûtfile Yahyaya rahmet**

**Çü nazm olundı bu silk-i cevâhir**
**İşidüp ehl-i ırfan oldı nâzır**

**Didiler bana bu ebyat-ı ma'mur**
**Ola şöhretle şehr içinde meşhur**

**Vücudun oldı mülk-i nazma sultan**
**Nola her beyt önünde tutsa divan**

**Güzeller nâmı oldı çünki yâdun**
**Çıkısardur muammâ gibi adun** [12]

....................

**Semend-i tab'unı cevlanile sür** [13]
**Yüri bu gevheri sarrâfa irgür**

**İlet ol dergeh-i zıll-i Hudâya**
**Ki oldı rıf'atına arş pâye**

**Bilürler kıymetin ehl-i kemâlün**
**Nola ma'lûm olursa hasb-ı hâlün**

---

12) Çıkısardur = çıkacaktır.
13) Semend = at.

....................

**Ki ya'ni dergeh-i sultân-ı a'zam**
**Şeh-i sâhib-kırân-ı devr-i âlem**

**Sipihr-i saltanat hurşîd-rif'at**
**Emîr-i memleket Cemşîd-şevket**

**İlâhî döndügince devr-i eflâk**
**Yirinde turdugınca merkez-i hâk**

**İrüşsün bir nefesde bin murâda**
**Devâm-ı devleti olsun ziyade**

Bu "Hâtime" yi bir kıt'a ile şairin divanında bulunan dört gazel takibediyor.

Şairden bahseden kaynaklar: Sehi (s. 136); Lâtifi (s. 371); Ahdi Âşık Çl., Hasan Çl., Reyani, Riyazi, Kafzade **Tez.** leri, Âli, **Künh**; Kâtib Çl., **Keşf.** (c. I, s. 820); Müstakimzade, **Mecelle** (s. 443); Ayvansarayi **Vefeyat** (s. 115); Süreyya, **Sicil** (c. IV, s. 634); Ş. Sami, **KLM** (c. VI, s. 4793); Bursalı Tahir, **Os. M.** (c. II, s. 497); Hammer, **GOD** (c. III, s. 32); Gibb, **GOP** (c. III, s. 108, vd.). Bu kaynakların hiçbirinde **Şehr-engiz**'in adı geçmez.

Lâtifi **Tez.** nin basma nüshasında, Yahya'nın **Naz ü Niyaz** adlı bir gerek hayatta bulunduğu yıllarda, Lâtifi'nin eserinden daha bahsedilir. gerek ölümünden sonra yazılmış benim görebildiğim kırk kadar yazma nüshanın yalnız ikisinde (Nuruosmaniye Ktp., No. 3725; Süleymaniye Ktp., Halet Ef. No. 342) bu kayıt vardır. Şair, yukarıda görüldüğü gibi, **Şehr-engiz**'ine, "Niyaz-name-i dil-i şeydâdur" başlığiyle giriyor. Acaba Lâtifi'nin kaydettiği **Naz ü Niyaz** bu "Niyaz-name" midir? Lâtifi yukarıda kaydedilen iki yazmada bu eserden : "Tarik-i mevâızda hod **Gencîne-i raz**'ı ve **Naz ü Niyaz**'ı bi'ttamam muhakkıkane ve meşâyihânedür" cümlesiyle bahsettiğine göre, **Naz ü Niyaz**'ın şehr-engiz olmaması gerekir.

**Os.M.** de, (c. II, 497), Şairin **Gül-i sad-berk** adlı manzum bir eserinden daha bahsedilirse de, **Gül-i sad-berk** Taşlıcalı Yahya'nın değil, Bostanzade Yahya'nındır; mensurdur.

**ŞEHR-ENGİZ-İ BURSA** — Yazan: Lâmii Mahmud Çl., Bursalı (Ö.H. 938=M. 1531). Eserin yazıldığı tarih: şair yazdığı tarihi, eserinde kaydetmiyorsa da, "Vezir-i âzam" İbrahim Pş. yı övdüğüne göre, eserini H. 929=

M. 1522 de yazmış demektir. Eser 1288 de Bursa'da basılmıştır; fakat çok eksiktir. Yazmalardan biri: Flügel, Viyana Ktg., (c. I, s. 632, No. 671); eser Almancaya tercüme edilmiştir: Pfizmaier, **Verherrlichung der Stadt Bursa**, (Viyana 1839).

Lâmiî'nin **Şehr-engiz'i**, Bursa'nın güzellerinden değil, şehrin gezip görülecek yerlerinden bahseder. Eser şöyle başlıyor :

**İlâhî sanadur dün gün penâhum**
**Kapundan gayrı yokdur secde-gâhum**

Münacat ile na'ttan sonra şair şu beyitlerle maksadını açıklıyor :

**Haber aldum ki Şâhenşâh-ı devran**
**Gelürmiş Bursa şehrin ide seyran**

**Salup zıll-i saadet-güsterini**
**Temâşâ itmek içün her yirini**

**Dilermiş bu diyârı ide teşrif**
**Ki olmış bâğ u râğı cümle ta'rif**

**Diyem kimdür sana ol Şâh-ı devran**
**Yidi iklime han Sultan Süleyman**

Şair eserini bu münasebetle kaleme aldığını söyledikten sonra, "Ağaz-ı şehr-engiz-i Bursa" başlığı altında eserine giriyor. Sırasiyle Bursa'nın dağlarını, pınarlarını, yaylalarını, vâdilerini, arsalarını, câmilerini, medreselerini, türbelerini anlatıyor. Bu münasebetle Sultan Osman, Orhan, Murad, Yıldırım Bayezid ile oğullarından bahsettikten sonra, tekrar Bursa'nın tasvirine geçerek, şehrin hamamlarını, kaplıcalarını, sahralarını, nehirlerini, tasvir ediyor. Nihayet Bursa'nın baharını, yazını, güzünü ve kışını tasvir ettikten sonra padişah için yazdığı şu beyitlerle eserini tamamlıyor :

**Yeter aç Lâmiî efsâne bâbın**
**Getür ortaya söz faslu'l-hıtâbın**

**Tenün lerzandur elden hâmeyi ko**
**Dürüldi defter-i dil nâmeyi ko**

.....................

**Yeter dur kün fekân maksûresinde** [14]
**Semâ' ur lâmekân ma'mûresinde** [15]

....................

**Yeter şükr ü şikâyetden nışâne**
**Yüri tasdîi ko Şâh-ı cihâna**

Şairden bahseden kaynaklar: Lâtifi (s. 290); Âşık Çl., Hasan Çl., Beyani, Kafzade (**Tez.** leriyle, Mecdi, **Şekayık T** (s. 431); Âli, **Künh**; Kâtib Çl., **Keşf.** (c. I, s. 808); Beliğ, **Güldeste** (s. 176); Müstakimzade, **Mecelle** (s. 376); Ahmed Rıfat, **L.T-C** (c. VI, s. 131); Naci, **Esami** (s. 270); Faik Reşad, **Eslâf** (c. I, s. 64); Süreyya, **Sicil** (c. III, s.415 ve c. IV, s. 86); Ş. Sami, **KLM** (c. V, s. 3973); Bursalı Tahir, **Os.M.** (c. II, s. 429); **İs. An.** (c. IX, s. 10); Hammer, **GOD** (c. II, s. 20); Gibb, **GOP** (c. III, s. 20 vd.; s. 353 vd.).

**ŞEHR-ENGİZ-İ BELGRAD** — Yazan: Hayreti Mehmed, Yenicevardarlı (Ö.H. 941=M. 1534). Eserin yazıldığı tarih belli değildir; bulunduğu yer: Millet Ktp., Emiri, manzum No. 599 (mecmua içinde, v. 3 b - 10 a).

Eser şöyle başlıyor :

**Tabîbâ derd-mendem eyle tîmâr**
**Koma gam bisterinde hasta vü zâr**

....................

**Güzeller zikridür vird-i zebânum**
**Mey ü mabhûbdur rûh-ı revânum**

Şair suçlu olduğunu itiraf ettikten sonra Allah'a şöyle yalvarıyor :

**İlâhî merhamet kıl ben zebûna**
**Zebun itme beni bu nefs-i dûna**

Altmış bir beyit süren bu başlangıçtan sonra :

**Husûsâ kân-ı ihsan mîr-i Husrev**
**Nışân-ı na'l-i esbidür meh-i nev**

....................

**Anun eyyâm-ı adlinde Beligrad**
**Olupdur şimdi bir hoş şehr-i âbâd**

---

14) Kün fekân = tasavvuf terimlerinden; Allah "kün" (ol) emrini verdi, "fekâne" bütün eşya var oldu. Maksûre = câmilerde etrafı parmaklıkla çevrilmiş biraz yüksekçe yer.

15) Lamekân = yeri olmıyan; Allah'a mahsus sıfatlardan.

diyerek Belgrad şehrinden bahsediyor. Sonra herkesin gezip eğlendiği sırada kimsesiz boynu bükük dolaştığını, bu sırada rastladığı arkadaşlarının :

**Ümid oldur ki iy yâr-ı şeker-riz**
**Diyesin sen dahi bir şehr-engiz**

diyerek kendini eser yazmağa teşvik ettiklerini söylüyor. Şair nazlanıyor. Nihayet muhatabı bir mektup çıkarıp uzatıyor. Mektubun içinde birçok dilberin tasviri vardır.

Şair böyle bir başlangıçtan sonra 27 güzeli tasvir ediyor. İlk tasvir sekiz, ikincisi yedi, biri beş, ötekiler de üçer beyittir. Şair :

**Elâ iy Hayretî-i mest ü şeydâ**
**Belâ meyhânesinde bâde-peymâ**

beytiyle başlıyan dört beyitlik bir hitaptan sonra, yine "Hitab" başlıklı on üç beyitlik bir manzume ile eserini bitiriyor.

Şairden bahseden kaynaklar: Sehi (s. 126); Lâtifi (s. 141); Ahdi, Âşık Çl., Hasan Çl., Beyani, Riyazi, Kafzade **Tez.** leriyle Âli, **Künh**; Kâtib Çl. **Keşf** (c. I, s. 786); Müstakimzade, **Mecelle** (s. 193); Süreyya, **Sicil** (c. II, s. 263); Ş. Sami, **KLM.** (c. III, s. 2004); Hammer, **GOD** (c. II, s. 212).

**ŞEHR-ENGİZ-İ BURSA** — Yazan: Ishak Çl., Kılıççızade, Üsküplü (Ö.H. 944=M. 1537). Eserin yazıldığı tarih belli değildir. Bulunduğu yer: İst. Üniver. Ktp., Ty., No. 2800 (divanı içinde, v. 32 b - 36 a); No. 2870 (divanı içinde v. 2 a - 10 a); No. 3770 (mecmua içinde, v. 9 b - 12 b); bir nüshası bende.

Şair eserine şöyle başlıyor :

**Basîret nûrını feyzit İlâhî**
**Bana mâhiyetüm göster kemâhî** [16]

şöyle devam ediyor :

**Bihamdi'llâh gördün her diyârı**
**Teferrüç eyledün nice baharı**

**Bulardan meylün oldı mı birine**
**Ki teşbih idesin huld-ı berîne** [17]

---

16) Kemahî = olduğu gibi.
17) Huld-ı berîn = cennet.

**Bütün dünyada var mı Bursa şehri**
**Kamusı rûstâî Bursa şehrî**[18]

Bu beyitlerle maksada giren şair, Bursa ile içindeki güzelleri övüyor. Elli altı beyit süren bu başlangıç manzumesinden sonra 8 dilberi tasvir ediyor. İlk tasvir sekiz, ötekiler yedişer beyittir. Eser şu beyitlerle bitiyor:

**Bu şehrün çok didiler dilberini**
**Garîbüz görmedük biz ekserini**

**Bilürsin komamışdur şer' ruhsat**
**Ki ide gaayibe kişi şehâdet**

**Budur yanumda olanlar müsellem**
**Kalanın bilmezem v'Allahü a'lem**

Şairden bahseden kaynaklar: Sehi (s. 45); Lâtifi (s. 89); Âşık Çl., Hasan Çl., Beyani, Riyazi, Kafzade **Tez.** leriyle, Âli, **Künh**; Mecdi, **Şakayık T.** (s. 468); Kâtib Çl., **Keşf.** (c. I, s. 775); Mehmed Tevfik, **Kafile** (s. 42); Faik Reşad, **Eslâf** (c. I, s. 43); Bursalı Tahir, **Os.M.** (c. II, s. 76); Hammer, **GOD** (c. II, s. 218); Gibb, **GOP** (c. III, s. 40 vd.).

**ŞEHR-ENGİZ-İ YENİCE** — Yazan: Usuli Yenicevardarlı (Ö.H. 945= M. 1538). Eserin yazıldığı tarih belli değildir; bulunduğu yer: İzmir Millî Ktp., No. 35/234 (mecmua içinde, başı eksik); iki nüshası bende (biri divaniyle birlikte); Rieu, **Brit. Mus. Ktg.** (s. 208, No. Add. 7917/2, divaniyle birlikte).

Başı eksik, tevhid, miraciye, münacat, ile aşktan bahseden uzun bir manzumeden ve küçük mensur bir parçadan sonra şair şöyle başlıyor:

**Hudâyâ Kaadir-i Vehhâbsın sen**
**Semî'-i da'vet ü Tevvâbsın sen**

Yirmi beyit süren bu manzumeden sonra şöyle devam ediyor:

**Kulın seyreylemişdür Rûm u Şâmı**
**Beğendüm lîk bir âlî makamı**

**Yenice şehridür Vardar ilinde**
**Ki misli ne Hıtâda var ne Çinde**[19]

18) Rustâî = köylü.
19) Hıtâ = Türkistan'ın bir bölgesine verilen ad, miskiyle ün kazanmış.

Şehrin askerler, beyler, bilginlerle dolu olduğunu söyledikten sonra güzellerinden bahsediyor. Bunlardan birine âşık olduğunu söyliyerek gece ve sabah tasviri yapıyor; sonra bir arkadaşının yanına gelerek :

**Yenice şehrinün dilberlerini**
**Serîr-i hüsnde serverlerini**

**Öğüp a'lâlarını beğlerini**
**Güzellikde kamudan yeğlerini**

**Eğer medhidebilürsen güzeldür**
**Katı bir nicedür gaayet mahaldur**

dediğini anlatıyor. Şair biraz nazlandıktan sonra razı oluyor. Elli iki beyitlik bu başlangıç manzumesinden sonra 8 dilberi tasvir ediyor. Birinci tasvir yedi, dördüncü sekiz, ötekiler dörder beyittir. Şair dokuz beyitlik bir "Hâtime" ile eserini tamamlıyor. Son beyit :

**Çoğulduğunca uşşâkun niyazı**
**Bularun artadursun izz ü nâzı**

Şairden bahseden kaynaklar : Lâtifi (s. 91); Ahdi, Âşık Çl., Hasan Çl., Beyani, Riyazi, Kafzade **Tez.** leriyle, Âli, **Künh**; Kâtib Çl., **Keşf** (c. I, s. 776); Müstakimzade, **Mecelle** (v. 106); Naci, **Esami** (s. 61); Süreyya, **Sicil** (c. I, s. 391); Ş. Sami, **KLM** (c. II, s. 993); Bursalı Tahir, **Os.M.** (c. II, s. 76); Hammer, **GOD** (c. II, s. 221); Gibb, **GOP,** (c. III, s. 46).

**ŞEHR-ENGİZ** — Yazan: Nihali, Cafer Çl., Bursalı (Ö.H. 949=M. 1543) bk. Âşık Çl. **Tez.**, Nihali maddesi. Eser esnaf güzellerini tasvir eden gazellerden ibarettir.

Âşık Çl. **Tez.** sinde: "Ve her hırfet ehlinden bir dilbere anun evsafına mahsus birer gazel dimişdür" başlığı altında "terzi, semerci, aşçı, şerbetçi, börekçi, simkeş, çizmeci, kazzas, yemişçi, bozacı" güzellerine ait gazeller bulunmaktadır.

Şairden bahseden kaynaklar : Sehi (s. 85); Lâtifi (s. 345); Âşık Çl., Hasan Çl., Beyani, Riyazi, Kafzade **Tez.** leriyle, Mecdi, **Şakayık T.** (s. 47); Beliğ, Güldeste (s. 511); Ş. Sami, **KLM.** (c. V, s. 4624); İsmail Pş., **Keşf. Z.** (s. 536); Hammer **GOD** (c. II, s. 236).

**ŞEHR-ENGİZ-İ RİZE** — Yazan: Cefâyi. Eserin yazıldığı tarih belli değildir; bir nüshası bende. Eser şöyle başlıyor :

**Bihamdi'llâhi Zi'l-fazlı'l-Cemil**
**Ale'l-en'âmı bi'l-vasfı'l-Celil**

On sekiz beyit süren münacat ve na'ttan sonra :

**Gel imdi bu nahîf-i hâr-ı miskin**
**Cefâyi dil-rubâlar birle gam-gin**

**İderken devr-i devrân-ı diyârı**
**Temâşa eyledüm bir hoş diyârı**

**Diyâr-ı Rum içinde nâmı Rize**
**Dilim dilim dilüm hem rîze rîze**

diyerek, şehrin güzellerle dolu olduğunu söyledikten sonra hemen tasvirlere geçiyor. 18 tasvirden birincisi on, ötekiler beşer, dörder ve üçer beyittir. Şair onsekiz beyitlik bir "Hâtime" ile eserini tamamlıyor. Son beyit :

**Ola anlara Hakdan nice rahmet**
**Tamam oldı yazalum harf-i temmet**

Şu **Şehr-engiz**'in sahibi olan Cefâyi'nin kim olduğu belli değildir. Eski kaynaklardan biri II. Bayezid devri şairlerinden saray hocası Cefâyi, öteki de Filibeli kadı Musliha'd-din Halîfe (Ö.H. 950 = M. 1543) olmak üzere iki Cefâyi'nin adı geçer. Bu **Şehr-engiz** Musliha'd-din Halîfe'ye yahut kaynakların kaydetmediği başka bir Cefâ'yi'ye ait olabilir. Musliha'd-din Halîfe'den bahseden kaynaklar : Âşık Çl., Hasan Çl., **Tez.** leriyle, Müstakimzade, **Tuhfe** (s. 153); Süreyya, **Sicil** (c. II, s. 77); S. N. Ergun **TŞ.** (s. 915); Hammer, **GOD** (c. I, s. 216).

**ŞEHR-ENGİZ-İ İSTANBUL** — Yazan: Fakiri, Kalkandelenli (XVI. yüzyıl şairlerinden. Eserin yazıldığı tarih: H. 941=M. 1534, yahut biraz evvel; bulunduğu yer: Köprülü Ktp., Fazıl Ahmet Pş., No. 270 (Yahya'nın **Şah u Geda**'sı sonunda, v. 62 b); bu nüshada şairin **Şehr-engiz**'i ile **Ta'rifat**'ı birbirine karışmıştır[20]. Şair Ta'rifat'ın sonunda eserini H. 941 de tamamladığını kaydediyor. **Şehr-engiz**'i de aynı tarihte yahut biraz evvel yazmış olduğu tahmin edilebilir.

Şair eserine şöyle başlıyor :

---

20) Bu nüshadan istinsah edilmiş olan bendeki nüshayı, Üniversite nüshasiyle (No. 3051) karşılaştırarak **Şehr-engiz** ile **Ta'rifat'ı** ayırıp eksiklerini tamamlamak lûtfunda bulunan Abdülbaki Gölpınarlı'ya teşekkürlerimi sunarım.

**İlâhî âciz ü hâr u nizârem**
**Giriftâr-ı kemend-i zülf-i yârem** [21]

**Seher zikrüm safâ-yı ârız-ı yâr**
**Gice fikrüm hevâ-yı zülf-i dîdâr**

**Beni bîmar idüpdür çeşm-i hûban**
**Nola sâgar gibi dökse gözüm kan**

Şu beyitlerle günahını itiraf ediyor :

**Şarâb-ı şevk-ı dilberlerle mestem**
**Sanemler fikri ile put-perestem**

**Birini sevmeyince rahatum yok**
**Belâ-yı hecre hergiz tâkatum yok**

....................

**Namazile niyazum lu'bile lehv** [22]
**Düşerse başum eyler secde-i sehv** [23]

....................

**Namaz içre rükûa niyyet itsem**
**Yüzüm yire düşer hacletden ol dem**

**Kaçan tekbîre itsem iftitâhı**
**Salât içinde dil gözler felâhı**

....................

**Keman ebrûlarile zülf-i dilber**
**Olupdur gönlüme mihrâb u minber**

**Tecellî eylese bir mâh-tal'at**
**Tulû' eyler heman mihr-i mahabbet**

Şair, yirmi beş beyit süren bu başlangıç manzumesinden sonra Kanunî'yi ve Peygamber'i övüyor; daha sonra bir ilkbahar tasviriyle maksada giriyor. İstanbul'u övdükten, şehrin "ser-âmed" saydığı güzelini otuz beş beyitle tasvir ederek tekrar İstanbul'u övdükten sonra, 43 dil-

---

21) Rahmi de **Şehr-engiz'ine** bu beyitle başlıyor.
22) Lu'b = oyun. Lehv = eğlence.
23) Secde-i sehv = namazda yapılan bir yanlışı düzeltmek için selâm vermeden önce edilen secde.

berin bazısını ikişer, bazısını üçer beyitle tasvir ediyor. Son tasvir eksiktir. Nüshayı yazan, bundan sonra şairin **Ta'rifat**'ından "Der tarif-i müezzin" başlığını taşıyan parçasını yazmıştır. **Ta'rifat**'ın bundan önceki bölümü ancak Üniversite nüshasında vardır.

Şairden bahseden kaynaklar: Lâtifi (s. 268), Âşık Çl., Hasan Çl., Beyani, Riyazi **Tez**. leriyle, Süreyya, **Sicil** (c. IV, s. 25); Ş. Sami (**KLM**. c. IV, s. 3417); Hammer, **GOD** (c. I, s. 278 ve c. II, s. 497).

**ŞEHR-ENGİZ-İ İSTANBUL (Farsça)** — Yazan: Sâfi. Eserin yazıldığı tarih H. 944 = M. 1537; bulunduğu yer: Nuruosmaniye Ktp., No. 3383.

*Eser şöyle başlıyor:*

فصیح ترین کلامی که بلبلان بستان شعروفصاحت وعندلیبان کلستان
حسن وملاحت لسان مفتح را بافتاح ان مفتاح سازند...

Bu mensur başlangıcı, Kanunî'ye kaside, iki münacat, "Taleb-i özr" başlıklı bir manzume, na't, miraciye, Peygamber'e hitab, Çaryâr-ı güzine övgü takibediyor. Şair "Sebeb-i te'lif" de, bir gece düşünceye daldığını, vatanını anıp dertlendiğini, halini düşünüp üzüldüğünü, bu sırada uykuya daldığını söyledikten sonra, gördüğü rüyayı anlatıyor: şair "niyaz ehli" nin toplandığı bir yere gidiyor. Orada oturanlardan birinin kendine baktığını görerek selâm veriyor. O sırada uzaktan kulağına şöyle bir ses geliyor: "Seni Hazret-i Şah çağırıyor". Şair, bunu işidince bu güzel meclisten ayrılıyor. Yüzünde safa nuru parlıyan meclisteki zat şaire selâm veriyor. Kendini tanımadığını görerek ona padişah olduğunu söylüyor. Şair: Senin devletinin zamanında yaşadığım anlaşıldı; ancak adını bilmiyorum" diyor. O da, bütün sultanların sultanı olduğunu söyledikten sonra, şaire nereleri dolaştığını, neler görüp işittiğini soruyor. Şair, Farsca konuşarak vatanından bahsediyor. Tebriz'den, Mısır, Halep, Mekke, Şam'dan başlıyarak Çin'e kadar gezip gördüğü yerleri anlatıyor. Padişah: "Bunların hepsini biliyorum; sen İstanbul'dan, orada oturanlardan bahset; büyüklerini öv, güzellerini tasvir et, sokaklarını, pazarlarını anlat, gül bahçelerini söyle" diyor. Şair, padişahın maksadını anlıyarak ona dua ettikten sonra, İstanbul'un tasvirine geçiyor. Yirmi sekiz beyit süren bu bölümden sonra padişahı, emirleri, askerleri, vezirleri, tekrar padişahı, Lûtfi, Mehmed, Hayreddin paşaları, müftüyü,

Rumeli ve Anadolu kazaskerlerini, nişancıyı, defterdarı, hazinedarbaşıyı, yeniçerileri, Yeniçeri Ağası Ahmed Ağayı, Mustafa Paşayı övüyor. Nihayet sarayı, divanhaneyi, Ayasofya'yı, Semaniye medresesiyle öğrencilerini övdükten sonra güzellerini tasvir ediyor. Bundan sonra, Bayezid ve Atmeydanı semtleriyle Bezestan ve Büyük Pazar'ı anlatarak oradaki esnaf güzellerini tasvir ediyor. "Hâtime-i İstanbul" olarak gemileri, Galata ve Eyüb semtleriyle Eyüb güzellerini tasvir ettikten sonra, "Mezemmet-i Sofiyan-ı rezzak" ve "münacat" başlıklı iki manzume ile eserini tamamlıyor. Son beyitleri:

ختم این نامهٔ جان‌ودل سوز
نه‌یك ماه شد اندر دوسه روز
بود دربلدهٔ قسطنطنیه
سال چار وچهل وتسعمیه

Sâfi'nin kim olduğunu bilmiyoruz. Kendini İranlı göstermekte menfeat uman bir Türk olabilir.

**ŞEHR-ENGİZ-İ EDİRNE** — Yazan: Kerimî b. Mahmud, Edirneli. Eserin yazıldığı tarih H. 951 = M. 1544; bulunduğu yer: İst. Üniver. Ktp., Ty., No. 615 (mecmua içinde, v. 91 b - 103 a; bir nüshası Kemal Edip Kürkçüoğlunda).

Eser şöyle başlıyor :

**Meğer bir şeb bu kalb-i pür figâre** [24]
**Urur tîg-ı melâmet nice yâre**

**Tefekkür eyledüm arz u semavât**
**Tegayyür bulmada mecmû'-ı zerrât**

On iki beyitlik bu başlangıç manzumesinde şair, Edirne şehrini ve güzellerini tasvir edeceğini söyliyerek, yine on iki beyitlik bir manzumede Edirne'yi övdükten sonra 58 dilberi tasvir ediyor. Tasvirler ikişer beyit olmakla beraber, arada üç ve dört beyit olanları da vardır. Son tasvir altı beyittir. Şair on iki beyit tutan son bölümde güzellerin hepsine dua ederek özür diliyor. Son beyitler :

---

24) Figâr = yara.

**Hased renci kime kim olsa ârız**
**Olur ehl-i kemâl ile muârız**

**Görür aybı yüzin her kimsenün saf**
**Gör. olıcak kişide çeşm-i insaf**

Nüshanın sonunda, 951 tarihli nüshadan 1173 tarihinde nakledildiği kayıtlıdır.

Şairden bahseden kaynaklar: Abdu'r-Rahman Hıbrî, **Enis**; Hammer, **GOD** (c. II, s. 515). Hıbrî şöyle diyor: "Devr-i Süleymân-ı Hânîde gelen şuaradandur. Ehl-i şevk zümresindendür. Fakir Edirne hakkında Kerimî mahlasında bir **Şehr-engiz** gördüm. Zâhir budur ki bunun ola".

**ŞEHR-ENGİZ-İ İSTANBUL** — Yazan: Yahya Taşlıcalı (Ö.H. 990 = M. 1582). Bulunduğu yer: **Şâh u Geda** mesnevisinin başında; yazıldığı tarih: şairin, **Şâh u Geda** mesnevisini hangi tarihte yazdığı belli değilse de, ilk mesnevisini 947, beşinci mesnevisini de 958 de yazdığına göre, üçüncü mesnevisi olan **Şâh u Geda**'yı 950 yıllarında yazmış olduğu tahmin edilebilir.

Şair, **Şâh u Geda**'nın "Sebeb-i telif" bölümünü takibeden manzumede aşktan bahsettikten sonra, maceranın geçtiği İstanbul'u tasvir ediyor. "Sevâd-ı Kal'a-i Kostantıniyye" ile Ayasofya ve Atmeydanının tasvirlerini yaptıktan sonra 4 dilberi dörder beyitle tasvir ediyor. Son beyit:

**Hak Taâlâ hemişe ol çârı**[25]
**Elem ü gamdan eylesün ârî**

**ŞEHR-ENGİZ-İ GELİBOLU** — Yazan: Vechi, Gelibolulu (Ö.H. 1019 = M. 1610). Eserin yazıldığı tarih: H. 959 = M. 1551 den önce; bulunduğu yer: bir nüshası bende (divaniyle birlikte). Nüshanın sonunda 959 da "tesvid" edildiği kaydı var.

**Şehr-engiz**'in başı eksik. Nüshadaki ilk beyit:

**Begaayet hûbdur âb-ı revânı**
**Kişi bakdıkca hazzeyler revânı**

Şair yirmi bir beyit süren başlangıç manzumesinde şehri ve güzel-

25) Çâr = dört.

lerini övdükten ve kendine iltifat eden Kasım Pş. ya dua ettikten sonra 10 güzeli ikişer beyitle tasvir ediyor. Nihayet:

**Bihamdi'llah ki bu medh oldı âhır**
**Kabul ola duâmız evvel âhır**

beytiyle başlıyan beş beyitlik "Hâtime" de Kanunî'nin vezirine dua ettikten sonra eserini şöyle tamamlıyor:

**İlâhî Vechi'nün budur duâsı**
**Ki kapunda kabul ola duâsı**

Şairden bahseden kaynaklar: Sehi (s. 134), Riyazi, Kafzade Tez. leriyle, Süreyya, **Sicil** (c. IV, s. 603); Riyazi ile Sicil, şairin Antalyalı olduğunu kaydederlerse de, divanında Gelibolu'ya ait gazeller bulunduğuna göre, Gelibolulu olduğunu söyliyen Sehi'nin kaydı doğru görünür. **Şehr-engiz**'in ilk yaprağı eksik olduğu için, hangi şehir için yazıldığı belli değilse de Gelibolu'ya ait olması akla yakın görünür.

**ŞEHR-ENGİZ** — Yazan: Firdevsi Çl., Moralı, kadı (Ö.H. 961 = M. 1563). Eser meydanda yoktur. Hangi şehre ait olduğu da belli değildir. Ahdi, şairin Mesihi'nin **Şehr-engiz**'ine nazire dediğini kaydettiğine göre, eser belki Edirne Şehr-engiz'idir.

Şairden bahseden kaynaklar: Ahdi; Âşık Çl., Hasan Çl., Beyani, **Tez.** leriyle, Süreyya, **Sicil** (c. IV, s. 14); Ş. Sami, **KLM.** (c. V, s. 3388); Hammer, **GOD** (c. III, 489).

**ŞEHR-ENGİZ-İ YENİŞEHİR** — Yazan: Rahmi Pîr Mehmed, Bursalı Ö.H. 975 = M. 1567). Eserin hangi tarihte yazıldığı belli değildir; bulunduğu yer: Pertsch, **Berlin Ktg.** (s. 406, No. 407), bir nüshası Abdülbaki Gölpınarlı'da. Eser şöyle başlıyor:

**Basîret nurunı feyzit İlâhî**
**Hakikat râhını göster kemâhî**

Şair yirmi dört beyit başlangıç manzumesinde "yaradılış" ı anlatıyor. Sonra:

**İlâhî, âciz ü zâr ü nizârem**
**Giriftâr-ı kemend-i zülf-i yârem** [26]

---

26) Fakıri'nin **Şehr-engiz**'i de böyle başlıyor.

beytiyle maksada giriyor. Yirmi sekiz beyit süren bu bölümde suçunu itiraf ediyor. Sonra "Sebeb-i te'lif" sayabileceğimiz başlıksız yüz elli bir beyit süren bölümde müderris olarak görevi başına gitmek üzere yola çıktığını, Rumeli'yi dolaşarak Yenişehir'e ulaştığını söyledikten sonra, şehri ve şehrin güzellerini övüyor. Nihayet dilberlerin tasvirine geçiyor. 23 tasvirin yalnız sonuncusu dört, ötekiler üçer beyittir. Eser şöyle bitiyor :

**Bu şehrün çok didiler mâh-rûsın**
**Nice meh-rû gazâl-ı müşk-bûsın**

**Bulardur gün gibi meşhur olanlar**
**Kemâl-i hüsnile mezkûr olanlar**

**Güzeller içre bunlardur müsellem**
**Fakirün bildüği v'Allâhü a'lem**

Şairden bahseden kaynaklar: Sehi (s. 129), Lâtifi (s. 163), Ahdi, Âşık Çl. ,Hasan Çl., Beyani, Riyazi, Kafzade **Tez.** leriyle, Âli, **Künh**; Kâtib Çl., **Keşf.** (c. I, s. 789); Beliğ, **Güldeste** (s. 468); Süreyya, **Sicil** (c. II, s. 375); Ş. Sami, **KLM.** (c. III, s. 2270); Bursalı Tahir, **OsM.** (c. II, s. 180); İsmail Pş. **Keşf. Z.** 504; Hammer, **GOD** (c. II, s. 290).

**ŞEHR-ENGİZ-İ BURSA** — Yazan: Âşık Çelebi, Seyyid Pîr Mehmed (Ö.H. 979=M. 1571; Hasan Çl. ye göre H. 976=M. 1568) Eser meydanda yoktur.

Şairden bahseden kaynaklar: Lâtifi (s. 237); Ahdi, Âşık Çl., Hasan Çl., Beyani, Riyazi, Kafzade **Tez.** leriyle, Âli, **Künh**; Nevizade, **Şakayık Z.** (s. 161); Kâtib Çl., **Keşf.** (c. I, s. 799 ve c. II, s. 1067); Beliğ, **Güldeste** (s. 488), Müstakimzade, **Mecelle** (v. 308); Naci, **Esami** (s. 203); Faik Reşad, **Eslâf** (c. II, s. 8); Süreyya, **Sicil** (c. III, s. 232); Ş. Sami, **KLM.** (c. IV, s. 3044); Bursalı Tahir, **OsM.** (c. II, s. 307); S. N. Ergun, **TŞ.** (c. I, s. 117); **İs. An.** (c. I, s. 695 vd.); **İnönü An.** (c. IV, s. 49); Hammer, **GOD** (c. II, s. 335).

Bunlardan Hasan Çl., şair Sun'i'den bahsederken, Âşık Çl. nin Bursa güzelleri için Şehr-engiz yazdığını söyler. Kâtib Çl. de **Keşf.** (c. II, s. 1067), Âşık Çl. yi Şehr-engiz yazanlar arasında kaydeder.

**ŞEHR-ENGİZ-İ ÂMİD** — Yazan: Halife, Diyarbakırlı (Ö.H. 980 = M. 1572). Eser meydanda yoktur.

Şairden bahseden kaynaklar: Ahdi, Âmid **Tez.** leri; her iki eser de şairin **Şehr-engiz**'i olduğunu kaydeder.

**ŞEHR-ENGİZ-İ İSTANBUL** — Yazan: Fikri, Derviş Mehmed, Molla Mâşîzade, İstanbullu (Ö.H. 982 = M. 1574; **Sicil**'e göre H. 992 = M. 1584). Eser meydanda yoktur. Hasan Çl. şairin **Şehr-engiz**'i olduğunu kaydeder.

Şairden bahseden kaynaklar: Sehi (s. 125), Lâtifi (s. 269), Ahdi; Âşık Çl., Hasan Çl., Beyani, Riyazi, Kafzade **Tez.** leriyle, Âli, **Künh**; Müstakimzade, **Mecelle** (s. 341 ve 380); Süreyya, **Sicil** (c. II, s. 329); Ş. Sami, **KLM.** (c. V, s. 3418); Bursalı Tahir, **Os.M.** (c. II, s. 363); Hammer, **GOD** (c. II, s. 497).

**ŞEHR-ENGİZ-İ BURSA** — Yazan: Halili, (Sarı Halil) Bursalı. Eser meydanda yoktur.

Şairden bahseden kaynaklar: Lâtifi (s. 148), Âşık Çl., Hasan Çl., Beyani, Riyazi, Kafzade **Tez.** leriyle, Müstakimzade, **Mecelle** (v. 202); Ata, **Tarih** (c. IV, s. 137); Süreyya, **Sicil** (c. II, s. 285); Ş. Sami ,**KLM.** (c. III, s. 2060); Bursalı Tahir, **Os.M.** (c. II, s. 162); Hammer, **GOD** (c. III, s. 413).

Bu kaynakların hiçbirinde şairin **Şehr-engiz**'inden bahsedilmez. Şairin **Şehr-engiz**'i olduğunu Fuad Köprülü kaydeder (**Yeni Türk** mecmuası 1933, No. 7, s. 545).

**ŞEHR-ENGİZ-İ EDİRNE** — Yazan: Tabiî veya Feyzi Ali, Edirneli. Eser meydanda yoktur.

Şairden bahseden kaynaklar: Lâtifi (s. 108), Âşık Çl., Hasan Çl., Beyani, **Tez.** leriyle, Müstakimzade, **Mecelle** (v. 154); **Tuhfe** (s. 146); Hıbri, **Enis**; Süreyya, **Sicil** (c. II, s. 45), Ş. Sami, **KLM.** (c. III, s. 1063); Hammer, **GOD** (c. II, s. 462).

Bunlardan Lâtifi, şairin İstanbullu olduğunu ve Mesihi'nin **Şehr-engiz**'ine nazire dediğini kaydeder. Âşık Çl. Edirne **Şehr-engiz**'i olduğunu söyler. Hasan Çl. Mesihi'nin **Şehr-engiz**'ine nazire dediğini kaydeder. Hammer de bu bilgiyi nakleder.

**ŞEHR-ENGİZ-İ İSTANBUL** — Yazan: Kıyâsi, Kastamonulu, kadı. Eser meydanda yoktur.

Şairden bahseden kaynaklar: Lâtifi (s. 276), Âşık Çl., Hasan Çl., Beyani, Riyazi, Kafzade **Tez.** leriyle, Âli, **Künh**; Süreyya, **Sicil** (c. IV, s. 65); Ş. Sami, **KLM.** (c. V, s. 3794); Hammer, **GOD** (c. II, s. 282).

Âşık Çl., şairin: "bahr-ı remel-i müsemmende İstanbul'a ve etrafına **Şehr-engiz"** i olduğunu kaydeder.

**ŞEHR-ENGİZ** — Yazan: Sülûki Mehmed, Amasyalı. Eser meydanda yoktur; hangi şehre ait olduğu da belli değildir.

Şairden bahseden kaynaklar: Âşık Çl., Hasan Çl., Beyani, Riyazi, Kafzade **Tez.** leriyle, Kâtib Çl., **Keşf.** (c. II, s. 1067); Müstakimzade, **Mecelle** (v. 253); Süreyya, **Sicil** (c. III, s. 55); Ş. Sami, **KLM.** (c. IV ,s. 20610); Hammer, **GOD,** (c. II, s. 438).

Âşık Çl. ile Kâtib Çl. şairin **Şehr-engiz**'inden bahsederler.

**ŞEHR-ENGİZ** — Yazan: Kemâli. Eser meydanda yoktur. Müellifin de hangi Kemâli olduğu belli değildir. Yalnız Kâtib Çl. **(Keşf.** c. II, s. 1068) Şehr-engiz yazan şairler arasında Kemâli'yi de kaydeder. Bu Kemâli belki de Defterdarzade şair Cemâli'nin kardeşi olan Kemâli'dir.

Defterzade Kemâli'den bahseden kaynaklar: Hasan Çl., Beyani, Riyazi, Kafzade **Tez.** leriyle, Süreyya, **Sicil** (c. IV, s. 79); Hammer, **GOD** (c. III, s. 333).

**ŞEHR-ENGİZ-İ İSTANBUL** — Yazan: Adı bilinmiyen bir şair. Eserin yazıldığı tarih: Kanunî devri; bulunduğu yer: bir nüshası bende.

Eser şöyle başlıyor:

**İlâhî âşık-ı zâr u nizârem**
**Giriftâr-ı kemend-i zülf-i yârem**

**Hevâ-yı ışkile râh-ı belâda**
**Nice yıldur ki yeldüm ben fütade**

Şair, on dört beyit süren bu başlangıç manzumesinden sonra, otuz iki beyitlik başlıksız bir "giriş" de gül bahçesinde çiçekleri konuşturuyor. Nihayet:

**Bu hâletle olup pür şevk ü şeyda**
**Bu şehr-engizi kıldum anda peyda**

dedikten sonra dokuz beyitle İstanbul'u övüyor. Bu parçadaki:

**Ana yetmez mi bu izz ü saadet**
**Süleyman-ı zamana oldı (hem) taht**

beytinden, eserin Kanunî devrinde yazıldığını anlıyoruz. Şair bundan sonra 25 dilberi ikişer beyitle tasvir ediyor. "Hâtime" şu tek beyitten ibarettir:

**Anardum evvelinde nazmumun ger**
**Karar itse su üzre dürr ü gevher**

**ŞEHR-ENGİZ-İ İSTANBUL** — Yazan: Tab'î İsmail, İstanbullu (Ö.H. 1064 = M. 1653; Sicil'e göre H. 1046 = M. 1636, bu daha doğru olsa gerek). Eserin yazıldığı tarih belli değilse de, Ahdi **Şehr-engiz**'den bahsettiğine göre, H. 971 den önce; bulunduğu yer: İzzet Deliçay, bir nüshasının kitapçı Ahmed'deki başı ve sonu eksik bir mecmua içinde olduğunu söylüyor [27].

Eseri görmedim. Deliçay'ın bildirdiğine göre, şair eserine şöyle başlıyor:

**Hudâyâ bir zâif ü nâtuvânem**
**Cihan içre gamile tev'emânem** [28]

Şair yirmi sekiz beyit süren bir münacat ile yirmi beyitlik kış ve bahar, yirmi üç beyitlik şehir, on beyitlik gece ve gündüz, tasviri ile on üç beyitlik "Sebeb-i te'lif" bölümünden sonra güzellerin tasvirine geçiyor. On iki beyitlik "Hâtime" ile beş beyitlik gazel bunu takibediyor.

Şair şehir tasviri bölümünde:

**İçinde cevr ü hicran ü sitem bol**
**Felekde yokdurur illâ Stanbol**

diye bahsettiği şehrin ancak dört semtini tasvir ediyor:

**Nola hûbâna me'vâ olsa Eyyub**

*

27) İzzet Deliçay, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi 1936-37 mezuniyet tezi, No. 318.
28) Tev'emân = ikizler.

**İkinci rükni Kâgıdhâne anun**

*

**Yenikapu da bir yeni mesîre**

*

**Anun dördünci rüknidür Beşiktaş**

"Sebeb-i te'lif" bölümünde de:

**İderken bunları ben cümle seyran**
**İrişdi yanuma cem'oldı yâran**

diyerek eserini niçin yazdığını anlatıyor. Son beyit:

**Bu kavli bana kaadir itdi Settar**
**Beğenmezsen birisin sen de it var**

Şair Mesihi'yi şu beyitlerle anıyor:

**Bu Şehr-engiz idi bergeşte-ma'na** [29]
**Gelüp itdi Mesihî anı ıhya**

**Halef oldum ana ben merd-i ahkar**
**Dür-i tâbumla virdüm ana zîver**

Şairden bahseden kaynaklar: Ahdi, Beliğ **Tez.** leriyle, Müstakimzade, **Mecelle** (v. 301); Süreyya, **Sicil** (c. III, s. 251); Hammer, **GOD** (c. II, s. 463). Sicil, şairin ölümünü 1046 gösterir. Ahdi, şairin şairin **Şehr-engiz**'i olduğunu kaydeder.

**ŞEHR-ENGİZ-İ İSTANBUL** — Yazan: Cemâli Ahmed, Defterdarzade, İstanbullu (Ö.H. 991 = M. 1583). Eserin yazıldığı tarih: H. 972 = M. 1564; bulunduğu yer: İst. Üniver. Ktp., Tü., No. 9263 (Matali'-i Cemâli, c. 31 a - 44 a, baştan 15 beyit eksik); No. 3770 (mecmua içinde, v. 29 b - 38 b, eksik, Halili'nin **Fırkat-name**'siyle karışmış); bir nüshası bende.

Eser şöyle başlıyor:

---

29) Bergeşte = yüz çevirmiş, dönmüş.

**İlâhî ışkun eyle cânuma yâr**
**Kelâmum eyle mihrünle dürer-bâr**

**Dehânum idüp ıklîm-i fesâhat**
**Dilüm kıl mâlik-i mülk-i belâgat**

Şair kendinden bahsettikten sonra şöyle devam ediyor :

**Hudâvendâ harîk-i nâr-ı, ışkam**
**Zaîf ü haste vü bîmâr-ı ışkam**

**Beni Bîhud idelden bir perî-ru**
**Gözüme düş görinür oldı uyhu**

**Şu denlü eyledi ahvâlümüz pîç**
**Okumagile başum hoş degül hiç**

.................

**Yoğ izni üznümün gûş-i ezâna** [30]
**Velî bin cânile dinler terâne**

.................

**Yüzüm tesbîhden ol gün çevirdüm**
**Ki yârun dâne-i hâlini gördüm** [31]

**Unutdum secde tekbir ü kıyâmı**
**Yinür sanur gönül şehr-i sıyâmı**

.................

**Egerçi cürmüme yok hadd ü gaayet**
**Velî evlâ budur kim ola rahmet**

.................

**Bu denlu bâr-ı ısyan ile insan**
**Sırâtı geçmeye olur mı imkân**

.................

**İlâhî lûtfunı kıl câna hem-rah**
**Beni bu benligümden eyle âgâh**

---

30) Üzün = kulak.
31) Hâl = yüzdeki ben.

**Gözümden mâsivâyı dûr eyle [32]**
**Gönülden gayriyi mehcur eyle**

. . . . . . . . . . . . . . . . .

**Olam ışk-ı Hudâ içre müdâvim**
**Cemâl-ı Hakkile dâyim ü kaayim**

Şair bu duadan sonra gece ile gündüzü tasvir ederek İstanbul'un türlü semtlerini tasvir ediyor. Nihayet İstanbul dilberlerinin tasvirine geçerek bunları beşer beyitle övüyor. Tasvirler bendeki nüshada 36, Üniver. nüshasında 55 dir. Halbuki şair bunların 40 olduğunu "Hâtime" de açıklıyor.

**Bihamdi'llah bu şehr-engiz-i ma'mur**
**Dinilüp şehr içinde oldı meşhur**

**Şükür Hakka ki buldı bu çihilnâm [33]**
**Tokuzyüz yetmişikisinde itmam**

**Bu esmâ tâ kıyamet şâd olsun**
**Seher ışk ehline evrâd olsun [34]**

**Düğün halkı gibi bu vasf-ı hûban**
**Okunsun dinlesün erbâb-ı ırfan**

**Olup hûbâna mecma' bu çihil bend**
**Nigâristân-ı Çine oldı mânend [35]**

. . . . . . . . . . . . . . . . .

**Bu nazm içre olan hûbân-ı âlem**
**Uzun ömrile olsun şâd ü hurrem**

**Çerâğ-ı ruhları olsun münevver**
**Oluben birbirile yâr u hem-ser [36]**

**Cemâli irişem dirsen safâya**
**Yüri meşgul ol dâyim duaya**

---

32) Mâsivâ = Allah'dan gayri her şey.
33) Çihil = dört.
34) Evrad = Kur'an'ın cüzleri.
35) Nigâristan = puthane.
36) Oluben = olarak.

"Hâtime" yirmi beyittir. Üniver. nüshasının sonunda bu nüshanın musannif Defterdarzade Cemâli'nin yazdığı nüshadan 27 rebiü'l-evvel 1033 de nakledildiği kaydı vardır.

Şairden bahseden kaynaklar: Ahdi; Hasan Çl., Beyani, Riyazi, Kafzade **Tez.** leriyle, Âli, **Künh**; Süreyya, **Sicil** (c. II, s. 85); Ş. Sami, **KLM.** (c. III, s. 1834); Bursalı Tahir, **Os.M.** (c. II, s. 123); S. N. Ergün, **T.Ş.** (s. 975); Hammer, **GOD** (c. III, s. 42).

Ahdi ile Hasan Çl. şairin **Şehr-engiz'**ini överler.

**ŞEHR-ENGİZ-İ SİROZ** — Yazan: Cemali Ahmed, Defterdarzade, İstanbullu (Ö.H. 991 = M. 1583). Eserin yazıldığı tarih belli değildir: bulunduğu yer: İst. Üniver. Ktp., Ty., No. 9263 (**Matâli'-i Cemali**, v. 44 b - 50 a); No. 3770 (mecmua içinde, 45 b - 46 b, eksik, Yahya'nın **Şâh u Geda**'siyle karışmış); No. 818.

Eser şöyle başlıyor:

**İlâhî her kelâmımı bir kitab it**
**Bana ışk âleminden feth-i bâb it**

**İdüp dil nehrini deryâ-yı umman**
**Gönül yazusın it sahrâ-yı ırfan**

On bir beyitlik bu başlangıç manzumesini beş beyitlik bir münacat, on yedi beyitlik bir hasb-ı hal takibediyor. Şair bu hasb-ı halde İstanbul'da âşık olduğu bir güzel yüzünden rusva olduğunu, kimseye bakacak yüzü kalmadığını, daha fazla sabredemeyip sefere çıktığını, birçok yerleri dolaştığını anlatıyor. Gece ve gündüz tasviri yaptıktan sonra, yolu Serez şehrine düştüğünü söyliyerek şehri ve güzellerini övüyor. Nihayet, 24 dilberi tasvir ediyor. İlk üç tasvir beşer beyit, ötekiler üçer beyit sonuncu da yedi beyittir. Şair "Hâtime" de:

**Hudâyâ bunları pâyende eyle** [37]
**Ruhın her birinün tâbende eyle** [38]

diyerek dua ettikten sonra on beyitlik "Hâtime" yi şöyle bitiriyor:

**Cemâlide garaz yok Tanrı hâzır**
**Murâdı bir duadur evvel âhır**

---

37) Pâyende = ayakda durucu.
38) Tâbende = parlak.

**ŞEHR-ENGİZ-İ SİROZ** — Yazan: adı bilinmiyen bir şair. Eserin yazıldığı tarih belli değil. Bulunduğu yer: İst. Üniver. Ktp., Ty., No. 813 (v. 74 a - 78 b).

Eser şöyle başlıyor:

**Elâ iy âşık-ı şûrîde-meşreb**
**Sirişti ışk u sevdâdan mürekkeb**[39]

**Gam-ı cânânile abdâl olmış**
**Benüm gibi perişan-hâl olmış**

**Gel imdi pendümi cânile gûş it**
**Dem-i köhne bahar irişdi cuş it**

**Baharun nola geçdise zamanı**
**Geçürme bâri gel devr-i hazanı**

**Husûsâ şehr-i Siroz ola ma'mur**
**Güneş yüzlülerile ola meşhur**

**Niçün vasfitmiyesin anı âşık**
**Olupdur medha her veçhile lâyık**

**Ve lîkin muhtasar eyle kelâmun**
**Anunla mu'teber eyle kelâmun**

**Güzeller vasfını tekrire başla**
**Melekler adını tahrire başla**

Şair bu başlangıç manzumesinden sonra, 28 güzeli üçer beyitle tasvir ediyor. Tasvirler bittikten sonra şu beyitlerle eserini tamamlıyor:

**Tamam oldı eğerçi medh-i hûban**
**Velî olmışdurur berveçh-i noksan**

**Ümiz oldur ki erbâb-ı maarif**
**Bunun noksanına oldukda vâkıf**

**Kusurını ide islâh bir bir**
**Yehud ol semtine olmaya nâzır**

39) Sirişt = yaradılış, tabiat.

**Eğerçi yokdurur bende liyâkat**
**Ve lîkin söyledüm yetdükçe tâkat**

**Mey ü mahbûba yokdur ihtiyarum**
**Fedâdur yollarına cümle varum**

**Gönül urdı kamu matlûb terkin**
**Ve lîkin urmadı mahbûb terkin**

**Gerekmez bana hergiz ızz ü câhî**
**Beni bunlarsuz itme yâ İlâhî**

**Beni yâ Rab birine eyle kaadir**
**Budur senden murâdum evvel âhır**

**ŞEHR-ENGİZ-İ İSTANBUL DER HUBAN-I ZENAN** yahut **NİGÂR-NAME-İ ZEVK-ÂMİZ DER ÜSLÛB-I ŞEHR-ENGİZ** — Yazan: Azizi, Mustafa, Yedikuleli (Ö.H. 993 = M. 1585).

Eserin yazıldığı tarih belli değildir. Bulunduğu yer: bir nüshası bende; bir nüshası Fahri Bilge'de; bir nüshası da Pertsch, Berlin Ktg. (s. 29, No. 8/18).

Eser şöyle başlıyor :

**Gel ey tab'-ı nazar-baz-ı sühan-saz**
**Şikâr-ı bikr-i fikre eyle pervaz**

**Sözün duhterlerini aşikâr it**
**Bu deyr-i nazmı pür nakş ü nigâr it**

**Cihan meh-rûların kaydeyle anda**
**Maani gencini saydeyle anda**

**İdüp bir name-i rengini peyda**
**Zenan evsâfını anda kıl inşa**

**Velî şol zenleri yâdeyle kim ol**
**Ola meşhure-i mülk-i Stanbul**

Şair, on beyit süren bu başlangıç manzumesinden sonra, beşer beyitlik iki manzumede gece ile gündüzü tasvir ediyor. "Sebeb-i te'lif" bölümünde ise, bir gün dostlarının kendini ziyarete geldiklerini, bir içki meclisi kurup şiirler ve Şehr-engizler okuduklarını, bu sırada arkadaşlarının İstanbul kadınları hakkında bir şehr-engiz yazmasını kendinden

rica ettiklerini, onların ısrarı üzerine eserini kaleme aldığını yazıyor. Bundan sonra 50 İstanbul güzelini üçer beyitle tasvir ediyor. Nihayet dokuz beyit süren bir "Ḥatime" ile eserini tamamlıyor. Son beyit:

**Azizi gel sözüni ihtitam it**
**Bu rengin nameyi bunda tamam it**

Bundan sonra biri Arabca, biri de müstehcen iki beyit daha varsa da, bunlar sonradan eklenmiştir sanırım. (Bu Şehr-engiz'in tam metni eserin sonuna eklenmiştir).

Şairden bahseden kaynaklar: Âşık Çl., Hasan Çl., Beyani, Riyazi, Kafzade, **Tez.** leriyle, Âli, **Künh,** Kâtib Çl., **Keşf.** (c. I, s. 801); Ş. Sami, **KLM.** (c. IV, s. 3151); S. N. Ergun, **TŞ.** (s. 632); **İs. An.** (c. II, s. 156); Hammer, **GOD** (c. III, s. 323); Gibb, **GOP** (c. III, 179 vd.).

Kaynaklar Azizi'nin şehr-engiz'inden bahsederler. Hasan Çl., eser için şöyle der: "Hılâf-ı mu'tâd-ı şuara-i zamane şehr-i İstanbul'da olan tâife-i zenâna şehr-engiz diyüp meşhur-ı devran ve makbul-i zaman olmışdur". Âşık Çl. şairin adını Meḥmed olarak kaydeder.

**ŞEHR-ENGİZ-İ MANİSA** — Yazan: Ulvi Mehmed, Terzizade, İstanbullu (Ö.H. 993 = M. 1585). Eserin yazıldığı tarih: H. 964 = M. 1556; bulunduğu yer: İst. Üniver. Ktp., Ty., No. 1532 (mecmua içinde, v. 125 b - 128 a). Bir nüshası bende.

Eser şöyle başlıyor :

**İlâhî bahr-ı ısyana garîkam**
**Tutuşdum nâr-ı hicrana harîkam**

**Yalın yüzlülerün şevkile yandum**
**Kül oldum külli canumdan usandum**

..................

**Vuzu içün elüme alsam ibrik**[40]
**Sebûy-i mey görinür bana tahkik**

**Aceb mi mescide azmeylesem ger**
**Bana mescid olupdur kûy-i dilber**[41]

---

40) Vuzu = abdest almak.

41) Kûy = sokak.

Şair, yirmi dört beyit süren bu başlangıç manzumesinde suçunu itiraf ettikten sonra Allah'a yalvarıyor. Seher tasviriyle başlıyan bir bölümde, sefere çıkıp Manisa'ya geldiğini, birgün çarşıda gezerken bir güzel görüp âşık olduğunu, gül bahçesinde dolaştığı sırada bir dostunun yanına gelerek şehrin güzelleri için eser yazmasını teklif ettiğini söyledikten ve II. Selim'i övdükten sonra şehri ve şehrin güzellerini, bu arada âşık olduğu güzeli övüyor. Yüz bir beyit süren bu bölümden sonra geceyi tasvir ediyor. Rüyasında o güzeli gördüğünü anlatıyor. Sabah olunca yine o dilberin hayali içinde eline kalemi alıp güzelleri tasvire başlıyor. 18 dilberi beşer beyitle tasvir ediyor. Nihayet sekiz beyit süren "Hâtime" de sevdiği dilbere dua ettikten sonra eserini şöyle bitiriyor:

**Bu nazmun nola yayılsa cihana**
**Çü her beyti olupdur âşıkane**

Bunu ikişer beyitlik üç kıt'a, beş beyitlik ikinci bir "Hâtime" ile üç beyitlik bir kıt'a takibediyor. Son kıt'a :

**Cihan turdukça tursun her birisi**
**İlâhî bunlarun ömrin tavil it** [42]

**Cemali güllerini eyle handan**
**Melâhat gül-sitanı içre şad it**

**Visâle irgürüp Ulvi hakiri** [43]
**Dil-ârâlar yanında bermurad it**

Şairden bahseden kaynaklar: Ahdi, Âşık Çl., Hasan Çl., Beyani, Riyazi, Kafzade **Tez.** leriyle, Âli, **Künh**; Kâtib Çl., **Keşf.** (c. I, s. 802); **Sicil** (c. III, s. 492); Ş. Sami, **KLM.** (c. III, s. 3174); Bursalı Tahir, **Os.M.** (c. II, s. 310); Hammer, **GOD** (c. III, s. 19).

**ŞEHR-ENGİZ-İ SİNOP** — Yazan: Beyani, Sinoplu, heccav XVI. yüzyıl şairlerinden. Eserin yazıldığı tarih belli değildir; bulunduğu yer: İzmir, Millî Ktp., No. 35/132 (şairin **Şâh u Derviş**'i sonunda); fotokopisi bende[44].

Eser şöyle başlıyor :

---

42) Tavil = uzun.
43) İrgürüp = ulaştırıp.
44) Bu fotokopiyi hazırlatıp bana göndermek lûtfunda bulunan İzmir Valisi Sayın Kemal Hadımlı'ya teşekkürler ederim.

**İlâhî Kaadir ü Hayy ü Tüvânâ**
**Alîm ü Âlim ü Dânâ vü Bînâ**

Şair "Münacat" başlığını taşıyan otuzaltı beyitlik bu manzumede Allah'ı, Peygamber'i ve dört Halifeyi andıktan sonra "Tazarruat" başlığı altında esere şöyle giriyor:

**Hudâyâ âşık u zâr u zebunem**
**Giriftar-ı belâ-yı çerh-ı dûnem**

**İlhî nâtüvan ü bîmecalem**
**Hücum-ı nefs elinden pây-mâlem**

**Başumda ışk sevdası belâdur**
**Habab âsâ derunum pür hevâdur** [45]

**Gönül bir yerde kılmaz hiç kararı**
**Tutup dâim hevâ-yı zülf-i yârı**

**Alup pîr-i mugandan ben ayagı** [46]
**El almam nâsıha tutmam kulagı** [47]

..................

**Reh-i ışkunda tevfikun refik it**
**Yem-i ıhsanuna canum garik it** [48]

**Beni ışk-ı mecâzîden reha kıl** [49]
**Gönül murgın o dilden bîneva kıl** [50]

..................

**Beyani mâsivâdan durma çek el** [51]
**Kadem bas râh-ı Hakka bağlayup bel**

---

45) Habab = su yüzünde olan kabarcık. Âsâ = gibi.

46) Pîr-i mugan = meyhanecilerin ihtiyarı. Ayag = kadeh.

47) Nâsıh = nasihat eden.

48) Yem = deniz.

49) Işk-ı mecâzî = insanlara karşı duyulan aşk (Allah'a karşı duyulan aşk ışk-ı hakiki'dir).

50) Bineva = sessiz, yoksul.

51) Mâsivâ = Allah'dan gayri her şey.

52) Tersâbeçe = hıristiyan çocuğu.

Yirmi beyit süren bu manzumeden sonra, "Sıfat-ı şep ve sebeb-i nazm-ı Şehr-engiz" başlıklı on dört beyitlik manzumede şair, bir gece rüyasında bir dilberin evine geldiğini, sabaha kadar dilberle sefa sürdüğünü anlatıyor. Bunu takibeden "Sıfat-ı ruz ve hasb-ı hal-i dil-i pürsuz" başlıklı otuz iki beyitlik manzumede, sabah olunca rüyasında gördüğü dilberi bulmak için Sinop şehrinin sokaklarını dolaştığını, nihayet rastlayıp ona âşık olduğunu ve arkadaşlarının ısrarına uyarak bir eser yazıp Sinop şehri ile güzellerini tasvir ettiğini söylüyor. Sinop'un kal'asını, camiini, bahçesini ve Boztepe denilen yerini, herbiri yirmibir beyit süren dört manzumede tasvir ettikten sonra dilberleri övmeğe geçiyor. 13 dilberi ikişer üçer beyitle tasvir ediyor. Yalnız ilk dilbere ait tasvir dört, sonuncusu da beş beyittir. Şair bundan sonra şeherde birkaç "tersâbeçe"[52] genç bulunduğunu, bunların kimi kuyumcu, kimi dülger olduğunu söylüyor. Nihayet asıl sevdiği dilberi tekrar tasvir ettikten sonra şu beyitle eserine son veriyor:

**Efendüm bilürem gerçi bilinmez kullarun çokdur**
**Beyani'dür velî uşşâkun içre gün gibi meşhur**

Şairden bahseden kaynaklar: Âli, Künh, S. N. Ergun TŞ., (c. II, s. 83 b)

**ŞEHR-ENGİZ-İ ANTAKYA** — Yazan: Sıyâmi, Galatalı (XVI. yüzyıl şairlerinden). Eserin yazıldığı tarih belli değil; bulunduğu yer: bir nüshası bende (divaniyle birlikte).

Eser şöyle başlıyor:

**İlâhî cümlenün maksûdı Allah**
**Bu ben eğriye göster toğrı bir râh**

**Hidâyet eyle bana yâ İlâhî**
**Heme bîkeslerün sensin penâhı**

**Dilerem bakma yüzüm karasına**
**Bakup rahmeyle bağrum yarasına**

. . . . . . . . . . . . . . . . .

**Bu şehr-engize şöhret vir İlâhî**
**İçinde anayın bir nice mâhı**

**Zebânumdan maâniyi revan it**
**Bu şehr-engizi gün gibi ıyân it**

Şair on dört beyit süren başlangıç manzumesinden sonra:

**Mısırdan toğru geldüm bu diyâra**
**Cefâ tîgıyle sinem yâra yâra**

**Dilersen almağa gel sen de ahbar**
**Bu şehre dirler Antakiyye iy yâr**

diyerek, deniz kenarında birçok genç gördüğünü, bir arkadaşının teşfikiyle bunları tasvir için bu şehr-engiz'i yazdığını söylüyor. "Ser defter-i hûban" için beş beyitlik bir gazel söyledikten sonra, 20 dilberi ikişer beyitle tasvir ediyor. On üç beyit süren "Hâtime" de bunlara dua ettikten sonra şu beyitlerle eserini tamamlıyor :

**Bu şehri sakla âfetden Hudâyâ**
**Belâ vü şûr u şerden iy Taâlâ**

**Sagîrini kebîrini belâdan**
**Gözetle bunları fakr ü fenâdan**

**Bu şehr-engizde bîhad olsa ger ayb**
**Anı kâmil ider bir nokta dergayb** [53]

Şairden bahseden Ahdi **Tez.** ile Hammer, **GOD.** (c. II, s. 458) dir. Onlarda da Şehr-engiz'in adı geçmez.

**ŞEHR-ENGİZ BERAY-İ HUB-RÜYAN-I GELİBOLU** — Yazan: Âli, Mustafa, Gelibolulu (Ö.H. 1008 = M. 1599). Eserin yazıldığı tarih belli değil; Emiri nüshasının istinsah tarihi 975 olduğuna göre bu tarihten önce; bulunduğu yer: Bayezid Ktp., No. 5665 (mecmua sonunda); Millet Ktp., Emiri, manzum eserler No. 271 (v. 143 b - 146 a).

Eser şöyle başlıyor :

**İlâhî mübtelâ-yı derd-i ışkam**
**Giriftâr-ı belâ-yı bend-i ışkam**

**Eğerçi bende var ışk-ı mecâzî**
**Hakıkîye sen eyle kâr-sâzî**

**Kalur dil gûşe-i mihnetde bîmâr**
**Eğer kılmazsa lûtfun bana tîmâr**

---

53) Dergayb itmek = yok etmek.

**Ki görsem bir saçı sünbül nigârı**
**Olur dil ol dem anun hâk-sârı**

**Ne vaktın kim görem bir serv-kaamet**
**Kopar başımda ol sâat kıyâmet**

.................

**Ezan âvâzesinden yok hurûşum**
**Toludur sît-i mestânile gûşum**

**Ne dem kim eylesem niyyet namâza**
**Gönül başlar heman sûz u güdâza**

Şair, yirmi üç beyit devam eden manzumede suçunu böylece itiraf ettikten sonra Allah'a yalvarıyor:

**Akaalîm-i cihanda yüzi sulı**
**Ki ya'ni Rûmilinde Gelibollı**

beytiyle başlıyan "Sebeb-i te'lif" de Gelibolu'yu ve güzellerini övdükten sonra, sözlerini şöyle bitiriyor:

**Çü kıldum bunları bu resme seyran**
**Murad itdüm ki yazam vasf-ı hûban**

**Hudâyâ isterem senden inâyet**
**Kelâmum eyle dürr-i dürc-i rağbet** [54]

**Çün oldı vasf-ı hayl-ı mâh-rûyan**
**Bu şehr-engizi kıl meşhûr-ı devran**

Şair 12 dilberi üçer beyitle tasvir ettikten sonra "Dua-yı hûb-rûyan" başlıklı beş beyitlik manzumede güzellere dua ettikten sonra sözlerini şöyle bitiriyor:

**Yanında anlarun Âli hakîrun**
**Kamu eksikliğin ma'zur eyle**

Şairden bahseden kaynaklar: Ahdi, Hasan Çl., Riyazi, Rıza (s. 66), Kafzade **Tez.** leriyle, Kâtib Çl., **Keşf.** (c. I, s. 799); Müstakimzade, **Me-**

54) Dürc = mücevher kutusu.

celle (v. 309); **Tuhfe** (s. 521); Ayvansarayi, **Vefeyat**; Süreyya, **Sicil** (c. III, s. 290); Bursalı Tahir, **Os.M.** (c. III, s. 85); İbnülemin, **Menakıb-ı hüner-veran**; S. N. Ergun, **TŞ.** (c. I, s. 38); **İs. An.** (c. I, s. 304, vd.); Hammer **GOD** (c. III, s. 115).

**ŞEHR-ENGİZ-İ BURSA** — Yazan: Mânî, Çalıkzade Mehmed, Kadı (Ö.H. 1008 = M. 1599). Eserin yazıldığı tarih belli değil; bulunduğu yer: bir nüshası bende.

Eser şöyle başlıyor:

**Hudâyâ derd-mendem zâr-ı ışkam**
**Belâ-keş âşıkam bîmâr-ı ışkam**

**Giriftâr-ı hevâ-yı zülf-i yârem**
**Sabâ gibi perişan-rûzgârem**

**Güzeller aldılar sabrum karârum**
**Değül elde ınân u ihtiyârum** [55]

.................

**Gönül şehrin tutup ışk-ı mecâzî**
**Unutdum sen Hudâ-yı bîniyâzı**

.................

**Şu denlu bende var cürm ü dalâlet** [56]
**Namaza kılmadum ömrümde niyyet**

Şair, yirmi sekiz beyit süren başlangıç manzumesinde suçunu itiraf edip Allah'a yalvardıktan sonra sözlerini şöyle bitiriyor:

**Bu nazm-ı dil-keşi kıl gül-şen-i naz**
**Bununla eyle ehl-i ışkı dem-saz**

**Güzeller vasfını kim bunda itdüm**
**Kamusın âşık ağzından eyitdüm** [57]

**Getürmez böyle gül bir dahi âfak**
**Götürsün başları üstünde uşşak**

---

55) Inân = dizgin.
56) Dalâlet = şaşırmak, sapıtmak.
57) Eyitdüm = söyledim.

Şair gece ve seher tasvirleriyle başladığı bölümde Bursa'yı ve güzellerini övdükten sonra 30 dilberin birincisini beş, sonuncusunu dokuz, ötekileri de üçer beyitle tasvir ediyor. Nihayet:

**İlâhî bunları âlemde var it**
**Melâhat bürci üzre berkarar it**

beytiyle başlıyan dört beyitlik "Hâtime" de güzellere dua ettikten sonra eseri şöyle tamamlıyor:

**Ayırma mâniyi mahbûblardan**
**Safâsın eksik itme hûblardan**

Şairden bahseden kaynaklar: Hasan Çl., Beyani, Riyazi, Kafzade Beliğ **Tez**. leriyle Kâtib Çl., **Keşf**. (c. I, s. 809); Nevizade, **Şakayık Z.** (s. 547); Faik Reşad, **Eslâf** (c. I, s. 85); İsmail Pş. **Keşf. Z.** (s. 527); Hammer, **GOD** (c. III, s. 102).

**ŞEHR-ENGİZ-İ BERAY-I TAŞKÖPRÜ** — Yazan: belli değil. Eserin yazıldığı tarih belli değil. (Sultan İbrahim'in H. 1049 = M. 1639 da tahta çıktığını kaydeden bir mecmua içinde bulunduğuna göre, bu tarihten önce yazılmış demektir); bulunduğu yer: Pertsch, Berlin **Ktg.** (s. 24, No. 6).

**ŞEHR-İ KAŞAN'UN VASFI VE MEDH-İ CEMİLİDÜR** — (Kaşan, belki de Keşan'dır). Yazan: belli değil; eserin bulunduğu yer: Pertsch Berlin **Ktg.** (s. 55, No. 27/10, v. 108 b - 113 a).

Eser şöyle başlıyor:

**İşit bir muhtasar söz söyliyelüm**
**Yazup bir kaç satır nazmeyliyelüm**

**ŞEHR-ENGİZ** — Yazan: Fehim-i Kadim, Uncuzade Mustafa, İstanbullu (Ö.H. 1058 = M. 1648). Eserin yazıldığı tarih: 1042; bulunduğu yer: İst. Üniver. Ktp., Ty., No. 2932 (divanı içinde, v. 60 a - 64 a; v. 65 a - 65 b de "Bahr-ı tavil der çend zeban" başlıklı çok müstehcen küçük bir eseri daha vardır).

Eser "Hezliyat" başlığını taşımaktadır. Fakat bahsedilemiyecek kadar müstehcendir. Şair şu beyitle eserini yazdığı tarihi veriyor:

**Didi tarih-i mugliman-ı Rum**
**Şehir-engiz-i cümle hîz-ı şum**

Şairden bahseden kaynaklar: Rıza (s. 79), Âsım, Mücib, Safayi, Beliğ **Tez.** leriyle, Evliya Çl., **Seyahat-name** (c. III, s. 17); Şeyhi, **Şakayık ZZ.** (c. I, s. 208); Müstakimzade, **Mecelle** (v. 343); Süreyya, **Sicil** (c. IV, s. 30), Bursalı Tahir, **Os.M.** (c. II, s. 365); Emirî, **Tarih-i edebiyat** mecmuası (1336, yıl 3, sayı 25, s. 640); S. N. Ergun, Fehim, 1934; İsmail Pş. **Keşf Z.** (s. 523); **İs. An.** (c. IV, s. 538 vd.); Hammer ,**GOD** (c. III, s. 370); Gibb **GOP** (c. III, s. 290).

Fehim'in divanında da (meselâ bk. İst. Üniver. Ktp., Ty. No. 765), kaside, terci' ve terkib-i bend şekillerinde kaleme alınmış şairin güzellere tutgunluğunu bildiren hasb-ı haller ve bu arada "Der medh-i mîr-i huban Abdullah", "Der medh-i Âfetî Çelebi", Der medh-i dilber-i hayyam" başlıklı tasvirler vardır.

**ŞEHR-ENGİZ-İ EDİRNE** — Yazan: Neşati Ahmed Dede, Edirneli (Ö.H. 1085 = M. 1674). Eserin yazıldığı tarih belli değil; bulunduğu yer: İst. Üniver. Ktp., Ty., No. 545 (divanı içinde v. 51 b - 56 a).

Eser şöyle başlıyor:

**Gel gel ey kilk-i anberin-sîmâ**
**Hâl-pîrâ-yı çihre-i ma'nâ**

Şair kalemine hitabla sözüne başlıyor. Başlangıç manzumesinin yedinci beytinde:

**Nazmumuzla cihanı mest idelüm**
**Dil-i uşşakı mey-perest idelüm**

diyerek güzellerin tasvirine geçiyor. Tasvirlerin bazısı altı, yedi; bazısı dört, beş beyittir. 14 tasvirin başlıkları da manzumdur. Şair otuz sekiz beyit süren son bölümde güzellerin birine hitabederek onu övüyor. Sonra tövbe ederek dua ile sözünü bitiriyor. Son beyit:

**Ser-i kûyinde cem'olup uşşak**
**Pür ola sît-ı ışkile âfak** [58]

---

58) Sit = ün, ses.

Şairden bahseden kaynaklar: Rıza (s. 99), Âsım, Mücib, Safayi, Beliğ, Esrar **Tez.** leriyle, Sâkıb, **Sefine** (c. II, s. 96); Hıbrî, **Enis**; Şeyhi, **Şakayık ZZ.** (c. I, s. 641); Müstakimzade, **Mecelle** (v. 422); Ayvansarayı, **Vefeyat**; Enver, **Semahane** (s. 226); Faik Reşad, **Eslâf** (c. I, s. 162); Süreyya, **Sicil** (c. I, s. 221); Bursalı Tahir, **Os.M.** (c .II, s. 445); Gölpınarlı, **Melâmilik ve Melâmiler** (s. 143); S. N. Ergun, Neşâti (1933); İsmail Pş. **Keşf Z.** (s. 534); Hammer, **GOD** (c. III, s. 497).

**ŞEHR-ENGİZ-İ BURSA** — Yazan: Nazük Abdu'llah, Konya kadısı, Bursalı (Ö.H. 1098 = M. 1686). Eser sekizer beyitlik 5 bendden ibaret bir "terkib-i bend" dir. Eserin bulunduğu yer: İst. Üniver. Ktp., Ty., No. 2914 (divanı içinde, varak 22 a - 23 a); Süleymaniye Hacı Mahmud Ef. No. 3511 (divanı içinde, v. 65 a - 66 a). Şair bu terkib-i bende de yalnız Bursa'yı övüyor. Başı :

**Bir şehirsin kim letâfetle bihişt-âyînsin**
**Bursa sen şâyeste-i sad hıl'at-ı tahsînsin**

Sonu :

**Nâzükâ gördise bir böyle fezâ çeşm-i felek**
**Ya Pınarbaşudur ol ya Çamlıca olmak gerek**

Süleymaniye Hacı Mahmud Ef. nüshasında bu terkib-i bendden sonra yine Bursa'yı öven :

**Burusa şehrinün ey dil baharı vakti imiş**
**Mudanya yollarınun lâle-zarı vakti imiş**

matla'lı bir manzume daha vardır. Fakat sonu eksiktri.[59]

Şairden bahseden kaynaklar: Beliğ **Tez.** siyle, Beliğ, Güldeste (s. 505); Şeyhi, **Şakayık ZZ** (c. I, s. 597); Müstakimzade, **Mecelle** (v. 417); Süreyya, **Sicil** (c. III, s. 369); Bursalı Tahir, **Os.M.** (c. II ,s. 447); İsmail Pş. **Keşf. Z.** (s. 532); Hammer, **GOD** (c. II, s. 472).

**ŞEHR-ENGİZ-İ CİLVE-RESA VE ÂYİNE-İ HÛBAN-I BURSA** — Yazan: Beliğ İsmail, Bursalı (Ö.H. 1142 = M. 1729). Eserin yazıldığı tarih: H. 1119 = M. 1707; bulunduğu yer: İst. Üniver. Ktp., Ty., No. 1653 (mecmua içinde, v. 60 a - 68 b).

---

59) Divanlarda ara sıra kaside ve gazel tarzında şehir tasvirlerine rastlanır. Manisalı Birri'nin Manisa'yı tasvir eden uzun kasidesi bunlardan biridir.

Eser şöyle başlıyor :

**Minnet ol Hâlık-ı ins ü câna**
**Virdi behçet o kadar insana**

Şair on beyit süren bu münacat ve altı beyitlik bir na't ile yedi beyitlik Peygamber'e münacattan sonra bahar tasviriyle esere giriyor. Yetmiş beyit süren bu "Sebeb-i te'lif" bölümünde zamanın vefasızlığından şikâyet ediyor. Kötümser olduğu bir anda yanına bir arkadaşı gelerek şehrin güzellerini tasvir etmesini teklif ediyor. Şair halkın takdirsizliğini anlatıyor :

**Olmada şimdi ahâli yek-ser**
**Düşmen-i ma'rifet ü ehl-i hüner**

**Sâbıka sâdır olan şehr-engiz**
**Nice tahrifile oldı nâçiz**

diyerek daha önce yazdığı şehr-engiz'in bozulup değiştirildiğini söylüyor. Nihayet arkadaşının ısrarına dayanamıyarak eline kalemi aldığını bildiriyor :

**Sekizer beyt idüp tarh-ı garib**
**Eyledüm künyelerince tertib**

**Havfum oldur nice hod-bîn-i zarif**
**İde tertibini cümle tahrif**

..................

**Kim ki tagyirine eyler niyyet**
**Yedi ceddine dek olsun lâ'net**

**Sözümüz vâsıl-ı pâyan oldı**
**Namı Âyine-i hûban oldı**

Şair 20 dilberi sekizer beyitle tasvir ediyor. On altı beyit süren "Hâtime" de şair, eserini övüyor. Esere alındığından dolayı gücenecek olanlara çıkıştıktan sonra şu beyitlerle eserini bitiriyor :

**Yeter ey hâme-i i'câz-şiyem**
**Bu kadar cilve sana ol ebsem**

**Bin yüz on dokuz ider ol hengâm**
**Oldı bu nüsha-i zîbâ itmam**

Şairden bahseden kaynaklar: Safayi, Salim (s. 173); Ramiz, Esad, Fatin (s. 27) **Tez.** leriyle, Beliğ, **Güldeste** (s. 541); Şeyhi, **Şakayık ZZ.** (c. III, s. 395); Müstakimzade, **Mecelle** (v. 147); Eşrefzâde, **Gülzâr-ı sulehâ**; Narlı Şeyh, **Gülzar-ı ırfan** (s. 368); Tevfik, **Kafile** (s. 64); Faik Reşad, **Eslâf** (s. II, s. 68); Süreyya, **Sicil** (c. II, s. 25); Ş. Sami, **KLM.** (c. II, s. 1354); Bursalı Tahir, **Os.M.** (c. II, s. 102); S. N. Ergun, **TŞ.** (c. II, s. 809); **İs. An.** (c. II, s. 489 vd.); **Türk An.** (c. VI, s. 75); Hammer, **GOD** (c. IV, s. 153); Gibb, **GOP** (c. IV, s. 117).

**ŞEHR-ENGİZ-İ BURSA** — Yazan: Beliğ İsmail, Bursalı (Ö.H. 1142 = M. 1759). Eserin yazıldığı tarih: H. 1119 = M. 1707 den önce. Eser meydanda yoktur. Fakat şair yukarıda bahsettiğimiz şehr-engiz'inde:

**Sâbıka sâdır olan şehr-engiz**
**Nice tahrifile oldı nâciz**

beytiyle başka bir şehr-engiz daha yazdığını açıklıyor. Safayi de, şairin eserlerinden bahsederken "ve dahi mahrûsa-i Bursada hadîka-i hüsn ü bahcetden feyz-ı letâfetile keşîde bâlâ olan mahbûbân-ı tâze-resanı medh ü tavsif ederek üç cild miktarı nazm u nesr ile şehr-engiz tahrir itmişdür" diyor.

**LÂLEZAR (Yenişehir Şehr-engiz'i)** — Yazan: Vahid Mahtumî, Mehmed, İstanbullu (Ö. H. 1145 = M. 1732). Eserin yazıldığı tarih belli değil; bulunduğu yer: İst. Üniver. Ktp., Ty., No. 2913 (mecmua içinde v. 48 b - 54 b); Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud, No. 3505 (divaniyle birlikte v. 72 b - 85 b); Millet Ktp., Emiri, edep ve muhadara No. 975; Flügel, **Viyana Ktg.** (c. I, s. 668, No. 717, (divaniyle birlikte; s. 669, No. 718).

Eser şöyle başlıyor:

**Hamd-i bîgaye Hak Talâya**
**Virdi hüsn ile halka pîrâye**

Yaradılışı aşk ve güzellik bakımından anlatan on iki beyitlik bir tevhid, on beyitlik na't, on sekiz beyitlik itirafdan sonra yüz elli sekiz beyitlik "Nazm-ı lâlezar-ı bütan" başlıklı "Sebeb-i te'lif" geliyor. Şair bu bölümde insanların vefasızlığından şikâyet ettikten sonra, Rumeli'ne gidip Yenişehir'de yerleştiğini, birkaç arkadaş edindiğini, her gece topla-

nıp eğlendiklerini anlatarak dört güzeli övüyor. Bunlardan biri: "Bahar gelsin Karamanlı korusu denilen gezme yerine gidelim, orada şehrin bütün güzellerini görürsün" diyor ve bir şehr-engiz yazmasını şaire şart koşuyor:

**İsm-i sâmisi lâlezar olsun**
**O da ırfana yad-gâr olsun**

diyor. Şair kabul ederek baharı bekliyor. Beş beyitlik bir gazelden sonra kırk yedi beyitlik bir bahar tasviriyle esere giriyor. Bahar gelince herkes Karamanlı korusunda toplanıyor. Bu da güzellerle birlikte eğleniyor. Sonra güzelleri tasvire başlıyor. 10 tasvirden biri on sekiz, ötekiler on bir, on iki, on üç beyittir. Bundan sonra şair yüz otuz dokuz beyit süren iki bölümde ilk dört güzelle birlikte tekrar gezmeğe gittiğini, güzellerin soyunup suya girdiklerini anlatıyor. Sonra bir vesile bularak:

**Hâmi-i din ü hâfız-ı derya**
**Sadrı Cem-pâye Mustafa Paşa**

beytiyle başlıyan parçada ona derdini anlatıyor. Altı yıldır gurbette ailesinden uzak kaldığını söyliyerek lûtfunu diliyor: "Eğer bu yalvarma merhamete sebeb olmıyacaksa artık ben de kalemimi kırayım, kitabımı bir tarafa atayım, bilgisizliğimle övüneyim" dedikten sonra Allah'a dua ediyor. Son beyit:

**Bir dua ile her kim eylese yâd**
**İki âlemde eyle anı şâd**

beş beyitlik bir gazel bunu takibediyor.

Şairden bahseden kaynaklar: Ramiz **Tez.** siyle Müstakimzade, **Mecelle** (v. 388); Süreyya, **Sicil** (c. IV, s. 352); Hammer, **GOD** (c. IV, s. 328 ve 551).

**DEFTER-İ AŞK** — Yazan: Fazıl Hüseyin, Enderunlu (Ö.H. 1222 = M. 1810).

Eser şöyle başlıyor:

**Bism-i ebrû-yı siyah-ı cânan**
**Kıssa-i ışka gerekdür unvan**

Şair otuz altı beyit süren bu başlangıç manzumesinde güzellikten ve aşktan bahsederek şöyle söylüyor :

**Evvelâ ışk-ı mecâzî elzem**
**Ger hakikîye çıkar bir süllem** [60]

**Eyliyen ışk-ı mecâzîye duhûl**
**Bulur elbette hakikîye vusûl**

sonra otuz bir beyit süren bir bölümde âşıkı tarif, on iki beyitlik bir bölümde III. Selim'e dua ettikten sonra esere giriyor: Eser ötekilere benziyen bir şehr-engiz değildir. Şair kendi sergüzeştini hikâye ettiğini söyliyerek, âşık olduğu dört güzeli ayrı birer hikâye halinde anlatıyor. Çingene güzeline ait olan son hikâyede dikkate değer realist tasvirler vardır. Otuz yedi beyitlik bir girişden sonra birinci hikâye kırk yedi, ikincisi otuz beş, üçüncüsü yetmiş üç, dördüncüsü yüz altmış yedi beyittir. Eser şöyle bitiyor:

**Eyledüm gönlüme ol demde ıtâb** [61]
**Bu mıdur yandıgun ey hâne-harâb**

**Öyle bir dilbere ol bâri esir**
**Ki kabul itmeye zâtı tağyîr**

**Dehenüm üzre urub mühr-i sükût**
**Feleğün kârına oldum mebhût**

**Kılmadum kimseye râzı ifşa**
**Şive-i ışkı ne bilsün cühelâ**

**HÛBAN-NAME** — Yazan: Fazıl Hüseyin, Enderunlu (Ö.H. 1222 = M. 1810). Eserin yazıldığı tarih: H. 1207 = M. 1792.

Eser şöyle başlıyor :

**Hamd o Mevlâ-yı azimü'ş-şâna**
**Hüsn-i can-sûzi viren insana**

Şair yirmi bir beyit süren başlangıç manzumesinden sonra, on beyitle III. Selim'e dua ediyor. On altı beyitlik bir bölümde kendinden bahset-

---

60) Süllem = merdiven.
61) Itâb = azarlamak.

tikten sonra otuz yedi beyit süren "Sebeb-i nazm" da, birgün sevdiği bir güzelin, hangi millette çok güzel bulunduğunu ve :

**Kangısı hüsnile nâzük--etvâr**
**Kimdedür şîve-i nâz ü reftâr**

**Kafdan Kafa bütün zikreyle**
**Sözde hiç itme hatâ fikreyle**

**Evvelâ vasfını takrir eyle**
**Ba'dehû resmini tasvir eyle**

dediğini, bu teklif üzerine kalemi eline alıp bu eserini meydana getirdiğini söylüyor. Eserin adiyle yazıldığı tarihi de şu beyitlerle bildiriyor:

**Çünki itmamına irdi hâme**
**Komışam ismine Hûban-name**

**Çünki tarihi de şâyan düşdi**
**Döşenüp mahşer-i hûban düşdi**

Bundan sonra yirmi dört beyitle yedi iklimi, on sekiz beyitle "küre-i arz u mâ" yı tarif ettikten sonra, bütün dünyanın güzellerini ayrı ayrı tasvir ediyor. Tasvirler on beyitten elli, altmış beyite kadar sürüyor. Nihayet yirmi yedi beyit süren "Hâtime" de bu eseri yazmasını kendine teklif eden güzele hitab ettikten sonra Allah'a yalvararak tövbe ediyor. On bir beyitle de Reisü'l-küttab Râtıb Ef.'ye eserini sunuyor. Son beyit:

**Eyleye zât-ı şerîfün dâim**
**Sadr-ı devletde Cenâb-ı Mevlâ**

**ZENAN-NAME** — Yazan: Fazıl Hüseyin, Enderunlu (Ö.H. 1222 = M. 1810).

Eser şöyle başlıyor :

**Minnet ol Hâlik-ı hikmet-kâra**
**Zen-i dünyayı iden mekkâre** [62]

Şair on altı beyit süren bir başlangıç manzumesinden sonra seksen

62) Mekkâre = hilekâr kadın.

iki beyit süren "Sebeb-i nazm" bölümünde kendine **Hûban-name'yi** yâzmayı teklif eden güzelin gelip teşekkür ettiğini, bu defa da:

**İsterüm ki o siyâk üzre yine**
**Bir kitab ola zenan hakkına**

dediğini söylüyor. Şair buna razı olmuyor. Teklif eden israr ediyor: "Seni kıyamete kadar anmam, ne zaman kitabı tamamlarsan ancak o zaman evine gelirim" diye tehdid ediyor. Şair de eline kalemi alıp eserini yazmağa başlıyor. Yetmiş bir beyit süren bir girişten sonra bütün milletlerin kadınlarını tasvire başlıyor. Bu tasvirler de on beyitten elli, altmış beyite kadar sürüyor. İstanbul kadınlarının tasviri yüz yirmi beş beyittir. Şair bu bölümde mahalle kadınlarının dedikodularına varıncaya kadar anlatıyor. Nihayet nikâhdan bahsederek evliliği yeriyor. Kadınlar hamamını anlatıyor, mahalle baskınını tasvir ediyor. Bazı nasihatler vererek "Hâtime" ye geçiyor. Bu bölümde, yine teklif edene hitabederek bu eseri yazıncaya kadar çok sıkıntı çektiğini, anasından emdiği süt burnundan geldiğini anlattıktan sonra eserini şöyle bitiriyor:

**Hâtime olsa sezâ-yı tahsin**
**Bu Zenan-name'ye lâfz-ı âmin**

**ÇENGİ-NÂME** — Yazan: Fazıl Hüseyin, Enderunlu (Ö.H. 1222 = M. 1810).

Eser şöyle başlıyor:

**Hamde lâyık o Cihan Dâveri var**
**Kâinatun heman ol serveri var**
**Eyliyen hüsni rıza ışkı kaza**
**Nice hikmetle tecellileri var**

Şair on dört beyit süren bu başlangıç manzumesinden sonra, elli altı beyit süren "Sebeb-i nazm" bölümünde, bir toplantıda çengileri tasvir için yapılan teklife uyarak eserini kaleme aldığını söylüyor. Sonra çengilerin tarifine geçiyoruz. Yüz altmış dört beyitlik bir bölümde zamanın düğünlerde rakseden tanınmış çengilerini alaylı bir tarzda tasvir ediyor. Eser murabba' şeklindedir. Son beyit:

**İşte hep çengiler oldı mastur**[63]
**Ba'dezin eylemesün kimse gurur**

---

63) Mastur = satır satır yazılmış.

**Dest-i uşşaka bu huccet memhur**[64]
**Fazılun işte kavî defteri var**

Fazıl'ın bu 4 eseri önce taşbasması olarak 1255 de, sonra Vehbi'nin **Şevk-engiz** mesnevisiyle birlikte 1286 da İstanbul'da basılmıştır. Yazma bir nüshası Türk Dil Kurumu Ktp. dadır (No. A 278).

Şairden bahseden kaynaklar : Silâhdar, Âkif, Esad, Fatin (s. 321) **Tez.** leriyle, Şânizade (c. I, s. 407), Cevdet (c. IX, s. 219), Ata (c. IV, s. 242) tarihleri; Süreyya, **Sicil** (c. IV, s. 5); **L.T-C.** (c. V, s. 1156); Ş. Sami, **KLM.** (c. V, s. 3331); Bursalı Tahir, **Os.M.** (c. II, s. 370); **İs. An.** (c. IV, s. 529 vd.); Hammer, **GOD** (c. IV, s. 428).

*
* *

İşte Şehr-engiz başlığı altında kaleme alınan eserlerle, bazı vasıfları dolayısiyle şehr-engizlere benziyen eserden görebildiklerim bunlardır. Şehr-engizlere ek olarak bir eser daha kayda değer. Bu, Şehr-engiz değildir; şairin kendi hasb-ı halidir. Ancak eserde İstanbul'un türlü semtlerine ait tasvirlerle birlikte güzellerin tasviri de yer almaktadır. Bu bakımdan şehr-engiz olmıyan bu eseri de bu vasıflarından dolayı alıyoruz.

**HEVES-NAME** — Yazan: Cafer Çl., Tâcizade, Amasyalı (Ö.H. 920 = M. 1514). Eserin yazıldığı tarih: H. 899 = M. 1493; bulunduğu yer: Dil Kurumu Ktp. No. A. 97; Ankara Genel Ktp., No. 913; Nuruosmaniye Ktp., No. 4373.

Şair, tevhid ve na'ttan sonra münacat bölümünde :

**Yolum urup yiğitlik unfuvânı**[65]
**Dimagum pür heveshâ-yı cuvânî**

**Hayalümde şarâb u şem' ü şâhid**[66]
**Dimagumda hevâ-yı sâk u sâid**[67]

**Kaçan tekbir idüp dursam namaza**
**Gönül başlar nigârına niyaza**

---

64) Memhur = mühürlü.
65) Unfuvân = güzellik ve tazelik zamanının başlangıcı.
66) Şâhid = dilber.
67) Sâk = bacak. Sâid = kol.

beytiyle suçlu olduğunu itiraf ederek Allah'a yalvarıyor. II. Bayezid'i övdükten sonra İstanbul'un bir çok semtlerini ve kurumlarını övüyor. Nihayet "Hasb-ı hal" başlıklı sebeb-i te'lif ile birkaç manzumeden sonra "Âgaaz-ı dâstan" başlığiyle konuya giriyor. Arada birçok tasvirler, şiirler ve hikâyeler bulunan bu uzun mesnevide şair "hasb-ı hal" e şöyle giriyor: Bir bahar günü arkadaşlariyle birlikte Kâğıdhane'ye gidiyor. Sahra eğlenmek üzere gelenlerle doludur. Bunlar da bir yer seçip içki meclisi kuruyorlar. O sırada karşıdan bir kafile beliriyor. Kafile gelip oraya çadır kuruyor. Mutfak hazırlanıyor. O sırada bir sandal yanaşıyor. İçinden birbirinden güzel birkaç kadın çıkıyor. Biraz dolaştıktan sonra hazırlanan çadırın bulunduğu yere geliyorlar.

İşte eser, şairin bu güzel kadınlarla birkaç gün süren macerasının bir hasb-ı hal şeklinde uzun uzadıya tasvirinden ibarettir. Eserde İstanbul tasviriyle güzel kadın tasvirleri yer almaktadır. Şair şu beyitlerle eserini tamamlıyor :

**Ne yılda nazma geldüğin bu destan**
**Bilür erbâb-ı dâniş ehl-i ırfan**

**Beyan eyler çü tarih-i kitabı**
**Mahabbet-name-i Ca'fer hesabı**

Şairden bahseden kaynaklar: Sehi (s. 28); Lâtifi (s. 117); Âşık Çl., Hasan Çl., Beyani, Riyazi, Kafzade **Tez.** leriyle, Mecdî, Şakayık **T.** (s. 335); Âli, **Künh**; Müstakimzade, **Tuhfe** (s. 148); Süreyya, **Sicil** (c. II, s. 68); Ş. S. **KLM.** (c. III, s. 1819); Bursalı Tahir, **Os.M.** (c. I, s. 263); Hüseyin Hüsame'd-din, **Amasya tarihi,** (İstanbul 1927, c. III, s. 225); S. N. Ergun, **TŞ.** (c. II, c. 882); **İs. An.** (c. III, s. 8 vd.); Hammer, **GOD,** (c. I, s. 180); Gibb **GOP** (c. II, s. 263 vd.).

# İKİNCİ BÖLÜM

## ŞEHR-ENGİZLERDE İSTANBUL

## ŞEHR-ENGİZLERDE İSTANBUL

Birinci bölümde tesbit ettiğimiz Şehr-engizler arasında İstanbul'a ait olanlar sırasiyle şunlardır:

Kâtib'in **Şehr-engiz**'i: 919 da yazılmıştır.

Taşlıcalı Yahya'nın **Şehr-engiz**'i: 929 da yazılmıştır.

Fakiri'nin **Şehr-engiz**'i: 941 tarihlerinde yazılmıştır.

Sâfi'nin **Şehr-engiz**'i (Farsca): 944 de yazılmıştır.

Taşlıcalı Yahya'nın **Şehr-engiz**'i (**Şâh u Geda** mesnevisi içinde): 950 tarihlerinde yazılmıştır.

Fikri'nin **Şehr-engiz**'i: Eser meydanda yoktur. Hasan Çl., şairin **Şehr-engiz**'i olduğunu kaydeder.

Kıyasi'nin **Şehr-engiz**'i: Eser meydanda yoktur. Âşık Çl. şairin **Şehr-engiz**'i olduğunu kaydeder.

Tab'î'nin **Şehr'engiz**'i: 971 den önce yazılmıştır. İstanbul'a ait ancak ayrı ayrı dört mısra elimizdedir.

Cemali'nin **Şehr-engiz**'i: 972 de yazılmıştır.

Azizi'nin **Şehr-engiz**'i: yazıldığı tarih belli değildir. İçinde İstanbul tasviri yoktur.

Adı bilinmiyen bir şairin **Şehr-engiz**'i: yazıldığı tarih Kanunî devridir.

Fehim-i Kadim'in **Şehr-engiz**'i: 1042 de yazılmıştır. İçinde İstanbul tasviri yoktur.

Fazıl'ın **Defter-i aşk, Huban-name, Zenan-name, Çengi-name** adlı dört eseri, 1200 den sonra yazılmıştır.

Ayrıca, Şehr-engiz olmadığı halde içinde bu çeşit tasvirler bulunan bir eseri daha kaydetmiştik: Cafer Çl. nin **Heves-name**'si: 899 yazılmıştır.

Bunlar arasında, içinde İstanbul tasvirleri bulunan Kâtib, Yah-

ya, Fakiri, Sâfi, Cemali, ve adı bilinmiyen bir şairin Şehr-engizleriyle, Fazıl'ın **Huban-name** ve **Zenan-name**, Cafer Çl. nin **Heves-name** adlı eserlerinden parçalar alacağız. Tarih sırasiyle **Heves-name** başta geliyor.

## CAFER ÇELEBİ'NİN HEVES-NAMESİ'NDE İSTANBUL

### SAIFAT-I HITTA-İ İSLAMBOL

**Sevâd-ı a'zam-ı Kostantınıyye**
**Hamâha'llahü an külli'l beliyye** [68]

**Olup ol şehriyarun taht-gâhı**
**Şeref virmişdi tâc u taht-ı şâhî**

**Vücud-ı şâhile olmış tuvânâ**
**Tolanmış kapu kapu anı derya**

**Gedâ veş yüz sürer kapularına**
**Ağaç keçkül elinde her sefîne**

**Hevâsı dil-güşâ vü rûh-perver**
**Suyı mâverd ü hâki misk ü anber** [69]

**Sevâdı merdüm-i çeşmi cihanun**
**Hemişe rûz ü şeb şevkından anun**

**Ruh-ı Mısr üzre olup göz yaşı sîl**
**Cihan ol sîlün urmış adını Nîl**

**Güzellikde nazîri yok cihanda**
**Misâli gelmemiş devr-i zamanda**

**Oluben âşık-ı dîvânesi sûr**
**İdüp zabteylemiş kenduya mahsur**

**Nazar idüp bu sûrun devresine**
**Sipihrün lerze düşmiş girdesine** [70]

**Ser-i bârûlar anda yâr olmış**
**Meh-i nev rahne-i dîvâr olmış**

---

68) Allah bütün belâlardan onu korusun.
69) Mâverd = gülsuyu.
70) Girde = yuvarlak.

Seher-gehden kapular şâma dek tâ
Göz açup âlemi eyler temaşa

Birûn-ı sûr-ı berrî handek-i jerf [71]
Ki olmış basmağa mâl-i cihan sarf

Bu handekden öte ferseng ferseng
Bitürmiş lâle vü güller gil ü seng [72]

Güzel yerler dil-ârâ buk'alardur [73]
Kamu cennet misâli ravzalardur

Cemî'-i ravzalar ma'mur u âbâd
Dıraht-ı mîvedâr u serv ü şemşad

Misâl-i dilber-i tannaz ü pürnaz
Kamu bâlâ bülend ü hep ser-efraz

Olup üftadesi her serv-i dil-cû
Yürür şeydâ gibi zencirile su

HASB-I HÂL-İ İSKELE

Kenâr-ı bahr bender-gâh u ma'ber [74]
Ki enmûzeçdür andan rûz-ı mahşer [75]

Olur her gün mühasib onda ammâl [76]
İderler pürsiş-i evzâ' u ahval [77]

Seher-gehden gelüp ammâl-ı şahî
Kılurlar hıfz-ı zabt-ı mâl-i şahı

SIFAT-I GALATA

Ana karşu yine bir şehr-i vâlâ
Fezâsı dil-güşâ adı Galata

71) Birun = dışarı; jerf = derin.
72) Gil = balçık.
73) Buk'a = yerin bir parçası, ülke.
74) Bender-gâh = iskele. Ma'ber = geçit, köprü.
75) Enmûzec = örnek.
76) Ammâl = iş sahibi.
77) Pürsiş = soruş, soru.

Kılup dükkânların pürzîver ü zer
İdüp eyvanların keyvâna hem-ser [78]

Derûnın cây-gâh-ı işret itmiş
Frenk bakkallarile zînet itmiş

Dökülen cür'alardan mest olmış [79]
Gurur u kibrile hem-dest olmış

Stanbulun görüp şân-ı şerifin
Ulüvv-i rütbetin kadr-i münîfin

Hased idüp dimiş itme tahayyür
İken arzeyleme kibr ü tekebbür

Bize böyle ne haşmet gösterürsin
Ululanup ne şevket gösterürsin

Büyüklenme hüner it diyü ızhar
Anunla eylemiş âgaz-ı peygâr [80]

Diküp âlî alem her kullesinden
Kesüp handek kenâr-ı buk'asından

Bürûcından idüp tertib saflar
Gelüp karşusına turmış beraber

Ana sen karşu düşmek böyle her gâh
Ne haddündür diyü gitmiş diğer râh

### BÂZ-GEŞT VASF-I İSLAMBOL [81]

Bu amma bir azîmü'ş-şanı dehrün
Baş indirmez bürûcına sipihrün

Cihan-dîde köhen-sâle zamanun
Ki derya gelmemiş sâkına anun

Bu denlu kendüyile ol kadrsüz
Husûmet eyledüğinden habersüz

78) Eyvan = salon; keyvan = zuhal yıldızı.
79) Cür'a = yudum, kadehin dibinde kalan son yudum.
80) Âgaz-ı peygâr = savaşa başlama.
81) Bâz-geşt = tekrarlama.

Dil-i pâki küdûretden muarrâ
Derunı vâsi' ü kadri muallâ

İder rüchânını firdevs teslim
Sığar bir gûşesine yidi ıklîm

İçi kat kat binadur gonce âsâ
Miyân-ı lâle denlu yok tehî câ

## SIFAT-I SARÂY-I HUMÂYUN

Yapılmış bir tarafda arşa hem-ser
Makam-ı dil-güşâ-yı şah-ı kişver

Serâ-yı âmir-i dâru'l-hilâfe
Makarr-ı devlet ü izz ü saâde

Mekân-ı mürtefi' deryaya nâzır
Bihişte hâk-i dergâhı münazır

Gelüp yir öpmeğin her dilber-i pâk
Havâs-ı âb-ı hayvan bulmış ol hâk

Fezâsı dil-güşâ vü sahnı dilber
Dil-i cânânelerden ferşi mermer

Sevadı hâl-i devletdür zamane
İşiği mesned-i âlî cihana

Sürerken ol işiğe hûrlar yüz
Dökülmiş gözlerinden sürme hadsüz

Anunçün hâki kuhl-i rûşenâdur [82]
Peri-rûlar gözine tûtyâdur

Kemîne kubbesi çarh-ı muallâ
Kemine ravzası firdevs-i a'lâ

Derârî-i süreyya câm-ı revzen [83]
Dil-i ârif gibi her hâne rûşen

---

82) Kuhl = sürme.
83) Derârî = parlak anlâmına gelen "dürrî" nin çoğulu.

Benüm şi'rüm gibi her beyti rengîn
Der ü dîvarı nakş-ı Mâni-i Çin

Görüp revzenler ol nakş-ı nigârı
Açup ağzın olur hayran u zârî

Bes ol revzenlerün hayranlığına
Bu resme zâr ü ser-gerdanlığına

Saf-ı dendânelerden arz-ı dendan
İdüp olmış leb-i her soffa handan

Yehud her soffa behçet virmeğiçün
Cemâl-i kasra zînet virmeğiçün

Kılupdur mâşıta anı zamane [84]
Elinde her saf-ı dendâne şâne [85]

Serâ-ser hâneler ferhunde-bünyâd
Kamu kâh-ı dil-ârâ cennet-âbâd [86]

Husûsâ mesken-i şâh-ı cihan-gir
Sipiher-i tâc ü taht-ı âsman-gir

Müzehheb sakfı vü ferşi mülevven
Serâ-perdeyle dîvarı müzeyyen

Ufuk bâbı şefak üstinde perde
Güneş zerrîne şemse tâk-ı derde

Gelüp perde-der-i şâh-ı cihana
Yüz urup yire olmış âstâne

Misâl-i izz ü baht-ı câvidânî
İdinmiş hoş makam ol âstânı

Çü devlet işiğin bekler meh ü sâl
Ana her ruz açılur bâb-ı ikbâl

Nedür her câm bir çeşm-i cihan-bîn
Temaşa itmeğe tertib ü âyîn

---

84) Mâşıta = gelini süsliyen kadın.
85) Şâne = tarak.
86) Kâh = köşk.

Nedür her küngüre ser-tâ kadem dil [87]
K'ider medh ü senâ-yi şâh-ı âdil [88]

Perî -ruhlarla kim pürdür erâyik [89]
Zevâyâ-yi felekdür pür melâyik

Miyâh-ı hâvz ü çeşme ayn-ı kevser
Bihişt-i heştden bir bâb her der [90]

## SIFAT-I HAMMAM

Bu sahn içinde var bir turfa hammam
Ki mislin görmemişdür çeşm-i eyyam

Binası dil-güşâ rûşen fezâsı
Lâtif ü mu'tedil âb u hevâsı

Musanna' ferşi gûne gûne mermer
Ki vezni denlü gitmiş harcına zer

Gili anber suyı mânend-i kevser
Sıvası zagfıran ü müşk-i ezfer [91]

Yakılan külhanında sandal u -ûd
Hıtâ müşkine ta'neyler çıkan dûd

Muazzam muhteşem sahib-hazine
Açuk dün gün kapusı vârîdine [92]

İder su gibi harç ol sîm vafir
Dökilen sîmdür ne mâ-i tâhir

İdüp sulh od u su hoş dad olupdur
Bu menzil câmi'-i ezdad olupdur

Tışı külhan içi gül-zar-ı hurrem
Evi cennet-sera altı cehennem

---

87) Küngüre = her şeyin derece derece yüksek yeri.
88) K'ider = ki ider.
89) Erayik = erikenin çoğulu = tahtlar.
90) Heşt = sekiz.
91) Ezfer = keskin kokulu.
92) Vâridîn = gelenler.

Ne cennet belki vaz'-ı nâdirine
Musaffa soffasınun her birine

Bilüp öygündüğin sahn-ı cihanun [93]
Gazabdan suya dönmiş kanı anun

Rekinden ahacak kan yirine su [94]
Çıkuben akduğınun hikmeti bu

Depesinden çıkar dün gün duhanı
Sever benzer ki bir nâmihribanı

Dil-i âşık gibi her halveti germ
Derunı pâk ü ruşen sohbeti nerm

Müzehheb lülesi vü kurnası yeşm [95]
Nedür her kurna pür eşkile bir çeşm

Görenler anı şükrane soyınur
Gören rahat olup canı sevinür

Bulutlar futa anda mihr ü meh tas
Felekler kubbe mıkdarına mikyas

Kaçan kim meyl-i istihmam ide şah
Müşerref idüp anı gâh ü bîgâh

Şeref bulur bu yandan sahn-ı hammam
Okur tûbâ lek ol hammama eyyam [96]

Otursa havz tarfında kamer vâr
Gören dir bürc-i âbîde kamer var [97]

Girer şahile bir kaç serv-i çâlâk
Semen-ber gonce-leb gül-çihre dellâk

Ki yokdur zerrece birinde noksan
Giricek her biri hammama uryan

Tolar aksile arş ü ferş-i hammam
Olur tâb-ı ruhından lâle-gûn câm

---

93) Öygünmek = gıbta etmek.
94) Rek = damar.
95) Yeşm = yeşili andıran bir cins taşın adı.
96) Tûbâ lek = hayır ve saadet senin içindir.
97) Bürc-i Âbî = seretan, akreb ve hud bürcleri.

**Bakup endamına her bir perinün**
**Sulanur ağzı şadervanlarınun**

**Görüp her birinün sâkın ter ü nerm**
**Öper ayaklarını ferş olup germ** [98]

SIFAT-I RIYAZ-I KEVSER-HIYAZ-I KASR-I ÂLÎ

**Bu hammam ü saray etrafı bustan**
**Göz irdüğince her yanı gülistan**

**Toludur ol besâtîn-i dil-efruz**
**Gül ü lâle reyâhîn-i dil-efruz** [99]

**Reyâhîn itmiğe hüsnin temaşa**
**Hıyaz olmış merâyâ-yi mücella** [100]

**Bu bâğ u bûstanda her ne kim var**
**Eğer sebz ü eğer eşcar ü esmâr**

**Tururlar cümle saf saf kat berkat**
**Bilüp şeh hıdmetin ayn-ı saâdat**

**Sehî-kad bendeler mânendi düpdüz**
**Kamu şâhun sarâyına tutup yüz**

**Ayağ üzre tururlar hidmetiçün**
**Ulüvv-i kadr ü kesb-i rif'atiçün**

**İrişüp mansıb-ı bâlâya anlar**
**Salarlar âlem üzre sâye anlar**

**Gülistanında yer yer kasr-ı şâhî**
**Ki eyler şemsesi şermende mâhı**

**Felek her kasra sakf-ı lâciverdî**
**Sitâre zer-nişan mismâr-ı zerdî** [101]

---

98) Germ = sıcak.
99) Reyâhîn = fesliğen çiçeği anlamına gelen "reyhan" ın çoğulu.
100) Hıyaz = "havz" ın çoğulu, havuzlar; merâyâ = "mir'at" ın çoğulu, aynalar.
101) Mismar = çivi.

## SIFAT-I KASR-I ÂBGÎNE [102]

Bularun biri bir sırça serâdur
Ki âşık gönli gibi pür safadur

Döşenmiş ferşi zer-kârî musanna'
Oturmış soffalar yer yer muraba'

Der ü dîvârı pür nakş-ı dil-ârâ
Eğilmiş tâklar k'ide temaşa

Yapılmış sadrda şâhâne bir taht
Prerstar ana devlet bendesi baht [103]

Akar önində şâdevran-ı sâfî
Suyı şekker gibi şîrîn ü şâfî

Şu resme k'âb-i rûy-i hüsn-i cânan [104]
Ola çâh-ı zenahdânında cûşân [105]

Görüp bustanları ra'na vü hurrem
Derâguş eylemiş bir hısn-ı muhkem [106]

Skender seddi gibi bürç ü bâru
Tutup her bürç Hak dergâhına rû

Dün ü gün kaldırupdur el duaya
Ki esmeye yavuz yel bu araya

## SIFAT-I AYASOFYA

Bu hısn önində bir ferhunde ma'bed
Müzehheb sakfı dîvârı mümehhed [107]

Müşeyyed sahnı vü muhkem esası [108]
Mutallâ hurde mînâdan sıvası [109]

---

102) Âbgîne = billûr, elmas gibi parlak şeyler.
103) Perestar = kul, tapıcı.
104) K'âb = ki âb.
105) Çâh = kuyu; Çah-ı zenahdan = çene çukuru.
106) Hısn = kal'a.
107) Mümehhed = döşenmiş.
108) Müşeyyed = yüksek ve sağlam yapılmış.
109) Mutallâ = yaldızlı; hurde mîna = sırça kırıntıları.

Tıbâkı menzil ü me'vâ-yi Îsâ [110]
Fedâ her tâkına yüz cân-ı kisrâ

Cihan mülkine vüs'atde müsavi
Muallâ kubbesi eflâki hâvî

Mülevven câ becâ a'mâd-ı tâkı [111]
Yeşil mermer kimi kimi sumakî

Sütunlar mihver-i aktâb-ı eflâk
Ruhâm-ı ferş-i pâk âyîneden pâk [112]

Bu ferşün mermerinde olan emvaç
Kılupdur sahnını deryâ-yi mevvaç

Derûnında ibadet ehli bîfer [113]
Sütunlar tâklar yer yer mukarrer

Kimi varmış rükûa kim kıyâma
İderler tâat ol Rabbü'l-enâma

İmâret olmamışken rub'-ı meskûn
Bu âlî kubbe vaz' olmış hümâyun

Sipihr-i ser-firâzun tâcıdur ol
Mukaddes canlarun mi'râcıdır ol

Ayasofya adı cây-ı ibâdet
Makam u menzil-i erbâb-ı tâat

Ne denlu varise hurrem maâbid
Mubârek kubbeler âlî mesâcid

Kamunundur şeh-i pîrûz-bahtı
Olupdur minber anun tâc u tahtı

Öninde minberün bir hûb mahfil
Olur âzîne gün huffâza menzil [114]

---

110) Tıbâk = tabaka.
111) A'mad = direkler.
112) Ruham = mermer.
113) Bîfer = tasavvufda dünya ile ilgisini kesmiş, yahut içinin saflığı dışından belli olan.
114) Âzîne = cuma günü.

**İderler nice aşr âyet kırâat**
**Kılur mihrâba te'sir ol tilâvet**

**Anı gûş eylemek sevdasına cüst [115]**
**Yüzin ol yana itmiş kıbleye püşt [116]**

SIFAT-I HEFT KULLE

**Yine bir gûşesinde şehrün âhır**
**Ser-i sûr üzre berr ü bahra nâzır**

**Yapılmış heft âlî-kadr kulle**
**Ki pest andan düvazde bürc-i kal'a [117]**

**İçi mâlile mâlâ-mâl yek-ser**
**Kamusı gonce veş pür gevher ü zer**

**Nefâyisle görüp anları meşhun**
**Yire geçmiş hayâdan genc-i Karun**

**Gamından genc-i bâd-âverd-i Pervîz [118]**
**Yire varmış nitekim berk-i nâcîz**

SIFAT-I CÂMİ'-İ KEBİR-İ SULTAN MUHAMMED

**Çü şâh-ı bahr u ber Sultan Muhammed**
**K'anun olsun şefîi yarın Ahmed**

**Gazâyile gelüp cebrî vü kahrî**
**Elinden kâfirün almış bu şehri**

**Bu fethi kılmağın ana müsellem**
**Hüdâvend-i cihan Fettâh-ı âlem**

**Anun şükrânesine ol cihan-gir**
**Komış ferhunde çok âsar yir yir**

---

115) Cüst = arama.
116) Püşt = arka.
117) Düvazde = on iki.
118) Genc-i bâd-âverd-i pervîz = Hüsrev-i Pervîz'in sekiz hazinesinden ikincisi.

Rızâ-yı Hakkiçün bir ulu câmi'
Bina itmiş ki yok misline sâni'

Ağarmış hasretinden çeşm-i gerdun
Anun encüm komış adını her dûn

Vücudından cihana zîb ü revnak
Cihan mânendi tû bertû mutabbak [119]

Yücelmiş kubbesi ayyûka irmiş
Varup çeşm-i meh ü hurşide girmiş

Çeküp kad ol ser-efrâz-ı zamane
İrişmiş farkı sakf-ı âsmana [120]

Başına vaz'olan iklil-i garrâ
Zer-i hurşîdden olmış mutallâ [121]

Zuhal bir kara taşdur yapusında
Anasır nerdibandur kapusında

Ser-ı tâk u rıvâkı hep münakkaş [122]
Der ü dîvarı zîbâ sahnı dil-keş

Güneş tek şemseler sakfında vâfir
Ki baksan her birine göz kamaşır

Mülevven gûne gûne şîşelerden
Hıtâyi Rûmi yaprak câm-ı revzen

Mühendis-pîşe üstad-ı cihanlar
Hüner-mend âdemîler kâr-danlar

Binasının idüp muhkem nihâdın
Kapunun revzenün her bir kanadın

Serâ-ser eylemişler künde-kârî [123]
Bırakmışlar aceb nakş ü nigârî

---

119) Tû bertû = kat kat.
120) Fark = baş.
121) İklil = taç.
122) Tâk u rıvâk = kemer ve kubbe.
123) Künde-kârî = iri ve kalın ağaçtan yapılmış.

İdüp şemşâda peyvend âbnûsî[124]
Sürüp üstine kat kat senderûsî[125]

Komışlar câ-becâ dendân-ı mâhî
Yaraşmış hoş sepîdî vü siyahî

Salup dendân-ı mâhî üzre yir yir
Nukuş-ı âbnûsîler girih-gir[126]

Misâl-i ârız ü zülf-i semen-sâ
Dil-ârâ nakşlar olmış hüveydâ

Cemal-i câmi'a mihrab-i vâlâ
Lâtîf ü dil-güşâ ebrû-yi garrâ

Donanmış perde-i Mekke serâ-ser
Nite ebrû-yı yâr u bûy-i dilber

Ser-i mihrâb bir tâk-ı mukavves
İçi taşı girih-kârî mukarnes[127]

Şebîh itmiş kemâna peykerini
Sipihre atmağa ta'n oklarını

Meğer ol câmi'-i mevzun ü sengîn
Vakar ehli vü sahib-izz ü temkîn

Görüp eflâki bu resme sebük-ser[128]
Bırakmış kaşı yâyına girihler

İki yanında iki şem'-i tâban
Dil-i âşık gibi her şeb fürûzan

Yemîninde anun bir hûb minber[129]
İçi taşı yonulmış ak mermer[130]

Kurulmış arşa gûyâ süllem-i nûr
Göğe ağmağiçün a'mâl-i mebrur[131]

---

124) Âbnus = abanus denilen sert ev siyah ağaç.
125) Senderûs = bir çeşit ağaç zamkı ki ondan cilâ yapılır.
126) Girih-gir = düğümlü.
127) Mukarnes = uzun merdiven şeklinde çatma tavan; taşı = dışı.
128) Sebük-ser = hafif başlı.
129) Yemîn = sağ taraf.
130) Taşı = dışı.
131) Mebrur = hayırlı, faydalı.

Nedür mahfil ki cây-i şâh-ı a'zam
Biri kürsî biri arş-i muazzam

Olupdur mecma'-ı huffâza mahfil
Olur mukrîlere me'vâ vü menzil [132]

Döşetmişler için sîm ü zerile
Acayib dürlü dürlü işlerile

Turan âyine toplar her zamanda
Gönüllerdür kalup bağlanmış anda

Müna'al şişeler a'lâ vü ednâ [133]
Ki her biri asılmış anda gûyâ

Ham-ı zülfi hayalile habîbün
Dil-i efsürdesidür bir garibün

Dün ü gün halka bağlamış kanâdil
K'olalar sofiyâne zikre şâgıl [134]

Hat-ı Yâkut ile rûşen masâhıf [135]
Mücedvel hallile tarf-ı sahayıf [136]

Mutarrâ şâh-ı reyhanlar suturı [137]
Gül ü nergis alâmât-ı uşûrı [138]

Beyaz safhalar firdevs kûyi [139]
Her iki satr arası şîr cûyi [140]

Satırlarda hurûf-ı dil-güşâlar
Kenâr-ı cûyda müşkin giyâlar [141]

Konulmış kıble dîvârında yek-ser
Tilâvet itmeğiçün ehl-i diller

---

132) Mukrî = şair bu kelimeyi "okuyan" yerinde kullanmış.
133) Müna'al = deri geçirilmiş.
134) Şâgıl = bir işle uğraşan.
135) Yâkut = ünlü hattatlardan birinin adı. Masahif = mushaflar.
136) Hal = yaldız.
137) Şâh = dal.
138) Uşûr = onda bir almak anlamına gelen "öşr" ün çoğulu.
139) Kûy = yer, sokak.
140) Şir cûyi = süt ırmağı.
141) Giyâ = taze ot.

Sıfatda soffa-i mihrâb-ı nâzük
Nedür bir gül-şen-i sîrâb-ı nâzük [142]

Döşenmiş hâlılar ser-sebz-i bustan
Nihâl-i tâze her bir şem'-i tâban

Zebân-ı nâşüküfte bir saru gül
Duhân u dûd-ı pîçâ-pîçi sünbül [143]

Öninde asılan kındil-i pür zer [144]
Nedür bir nergis-i ferhunde-manzar

Birûnı bir harem cennet-havâlî
Dil-ârâ vaz'-ı pâki tarhı âlî

Dolayı tâklardur gûne gûne [145]
Kamu kavs-ı kuzahdandur nümûne

Yine ol tâklar altı serâ-ser
Musaffa soffalar âyîne-peyker

Miyânı bir güzel meydân-ı vâsi'
K'anun sahnına reşkeyler merâti' [146]

Döşenmiş mermerile üsti mekşuf
Cihan hüsn-i ferah-bahşine meşguf [147]

Akar ortada şâdervân-ı garrâ
Kenarı berke vü havz-ı musaffa [148]

Suyı bir hoş zülâl-i pâk ü can-bahş
Neşat-engiz cüllâb-ı revan-bahş

Bu havzun çevre yanında yine hoş
Dikilmiş dört ra'na serv-i dil-keş

Tonanup hulle-i sebzile havrâ [149]
Gelüpdür havz-ı kevser üzre gûyâ

---

142) Sîrâb = taze.
143) Duhân u dûd = duman; Pîça-pîç = eğri büğrü, karmakarışık.
144) Kındil = kandil.
145) Dolayı = etrafı.
146) K'anun = ki anun; Merâti' = otlu, sulu, bayındır yerler.
147) Meşguf = tutgun.
148) Berke = gölcük.
149) Hulle = kaftan; Havra = ahu gözlü, cennet kızı.

Temaşa itmeğe âb-ı hevâsın
Görenler bulmağa cennet safasın

İki cânibde birbirine hem-ser
Misâl-i râyet-i sultan-ı kişver

İki âlî menâre hûb u mevzun
Sütûn-ı sakf-ı mînâ-fâm-ı gerdun

Çü eskimiş bu sakf-ı pür sitâre
İki sengin sütun urmış menâre

İki hoş yâd-gârı rûz-gârun
Olupdur bigüman her bir menârun [150]

Kamer kındili gün zerrin külâhı
Zühal kındilinün dûd-ı siyahı

Elinde köhne pîr-i âsmânun
Asâ yirinedür her biri anun

SIFAT-I SEMANİYE

Çü bitmiş hayrile ol câmi'-i pâk
Kabul itmiş ola ol Sâni'-i pâk

Bu câmi' çevresinde ol şehenşah
K'anı itsün garîk-ı rahmet Allah

Bina itmiş sekiz âlî medaris
Ki her birinde bir ulu müderris

İder tullâba her ilmi ifade
Kılur dün gün kavâbil istifade [151]

Eğerçi her biridür bahr-ı ırfan
Ve lîkin dördidür derya-yi umman

Hatiboğlu biri ol merd-i dânâ
K'anunla idemez bahs İbn-i Sina

Biri dahi Arab meşhur-ı âlem
Sütûde kavli fi'li dini muhkem

150) Bigüman = şüphesiz.
151) Kavâbil = İsti'dad sahibleri.

Yeter fazlına anun bu alâme
Ki fetvâsı yürür Rum ile Şama

Biri derya-yi dâniş Kastalânî
K'odur hıkmetde Eflâtun-ı sânî

Biri Hacı Hasanzade Vahîdî
Zamanun muktedâsı vü ferîdi [152]

Fazilet ma'deni vü ilm kânı
Şerîat mesnedi Nu'mân-ı sânî

Musahhar tab'ına ma'kul u menkul
Selâmet üzre zihn-i paki mecbul [153]

Bular erbâb-ı fazlun umdesidür
Mevâlî-i ızâmun zübdesidür

Hakikatde bu dört üstâd-ı mâhir
Düşüpdür âlem-i fazla anasır

Nice dönmek gerekdür çarh-ı devvâr
Ki bir bunlar gibi ide bedîdâr [154]

Nedür her medrese cennet misâli
Dıraht-ı ravzası tûbâ nihali

Kamunun sahnı ser-tâser çemendür
Çemenler bir çenâr ü nârvendür [155]

Medaris ehli hep fazlile ma'ruf
Cemî'ısı kemâlâtile mevsuf

Muîdi müsteıddi cümle fâzıl
Müfidi müstefidi hep efâzıl

Kılan ol hücreler içre sükûnı
Değül illâ ki âlim zûfünunı

---

152) Muktedâ = imam, kendine uyulan.
153) Mecbul = yaradılmış.
154) Bedîdâr = görünen, belirli.
155) Nârven = nar ağacının düzgün olan cinsi

SIFAT-I İMÂRET

**Bina itmiş yine ol şah-ı gazi**
**Sipihre kadr ü rıfatda muvazi**

**Muallâ bir imaret hûb u hurrem**
**Ki anda harcolur mahsul-i âlem**

**Anun bir gün beşin hânına hakka** [156]
**Nemek olsa yetişmez heft derya**

**Sanasın dâr-ı dünyadur kim anda**
**Nihayetsüzdür âyende revende** [157]

**Anasır matbahınadur perestâr** [158]
**Kemine âşpüzdür unsur-ı nâr** [159]

**Hakikatde sevâbit âsmanî**
**Nedür ol matbahun dûd u duhânı**

**Aceb olmaya olsa pür sitâre**
**Olur lâbüd duhan içre şerâre** [160]

**Sipihrün kâse-i sîm-i hilâli**
**Nedür matbah kapusının sifâli** [161]

**Dökülen fazla-i aş ü taamı**
**Pür eyler nice vâdiyi tamamî**

**Taşınur ol kadar anbarına un**
**Ki çekmekden yorılur gâv-ı gerdun** [162]

**Müsafir-hanesi bîhadd ü pâyan**
**Derunında müsafirler firâvan**

**Hemişe matbahîler iy karındaş**
**Felek hazrâsın eyler sebze-i aş** [163]

---

156) Hân = sofra.
157) Âyende revende = gelip giden.
158) Perestâr = hizmetçi, tapan.
159) Kemine = âciz; Aşpüz = aşçı.
160) Lâbüd = elbette, gerekli.
161) Sifâl = çanak çömlek.
162) Gâv = öküz.
163) Hazrâ = yeşil.

Kilarında hum-ı türşî mümessel [164]
Nedür tedvir-i zarf-ı sirke vü hal [165]

Mubarek giceler pişdikçe helvâ
Olur encüm ana levz-i münekka [166]

Yaraşur ana dirsen hayr ocağı
Yanar her gûşede rûşen çerağı

SIFAT-I DÂRÜ'Ş-ŞİFA

Tamam olmış çü hayrile imaret
Bina itmiş şeh-i hurşid-ifâzat [167]

Yine bir gûşede bîmâr-hâne
Nigârin çeşmi bigi bîbahâne

Anun ma'cunları her rence dâru
Bulur sıhhat içine girse sayru [168]

Cemî'-i şerbeti sâfî vü kâfi
Leb-i dilber gibi her derde şâfi

Yine bir gûşesinde zâr u efgâr [169]
Benüm âşüfte gönlüm gibi her bâr

Ki ol zülf-i girih-gire çekilmiş
Nice dîvâne zencire çekilmiş

Yatan her tâb-hâne içre bîmâr
Nedür çeşmümde aks-i çeşm-i dil-dâr

Güneş karûre-i bîmâr-ı gamnâk [170]
Nedür karûre hidmetkâr-ı eflâk

Atibbâ hidmeteyler bînihayet
Kamu fenninde kesbitmiş nihayet

---

164) Hum = küp.
165) Hal = sirke.
166) Levz-i münekka = soyulmuş badem.
167) Hurşid-ifâzat = güneş gibi feyz veren.
168) Sayru = hasta.
169) Efgâr = yaralı.
170) Karure = sırça şişe.

Tutarlar nabzı ma'lûm olur a'râz
Hem ol a'râzile teşhis-i emrâz

Nice sayrulara sıhhat virürler
Mizacına göre şerbet virürler

Reis anlara bir üstad-ı hâzık
Ki şakird itse Calinusı lâyık

Hazâkatde bu gün sırr-ı Mesihâ
Gice gündüz işi tashıh-ı merzâ [171]

SIFAT-I KABR-İ EYYUB-I ENSARÎ

Bu söz âlemde olmışidi meşhur
Tevarih içre hem mastur u mezkûr

Ki eshâb-ı kibârun ihtiyarı
Dü âlem fahrınun bir bellü yârı

Ebû Eyyub-ı Ensârî gazaye
Azîmet idüp inmişdi buraya

Guzâtile bu şehre gelmişidi
Şehid olup bu yerde kalmışidi

Şeh-i gazi ki şehri eyledi feth
İçinden ehl-i küfri eyledi tarh

Diledi kim anun hâki biline
Ne yirdedür ten-i pâki biline

Yapa üstine bir dahme müşeyyed [172]
Ola ol tâ ebed âlemde ma'bed

İde ruhı içün evkaf u hayrat
Ola rûz ü şeb üstinde ibâdat

Bir ulu hoş ziyaret-gâh ola ol
Ziyaret-gâh ü hâcet-gâh ola ol

---

171) Merzâ = marizin çoğulu, hastalar.
172) Dahme = türbe.

İlede halk kurban ü nüzürı[173]
Bula fakr ehli olanlar huzurı

Varidi asrda bir şeyh-i ârif
Adı Ak Şems idi şemsü'l-maarif

Kerâmâtı güneşden zâhir idi
Velâyâtı cihanda bâhir idi

Olup tâlib mesûbat-ı cihada[174]
Bile bulunmışidi bu gazâda

Şehün gayri bu leşkerde ne kim var
Hısarun anlayup fethini düşvar

Kamu geldiklerine nâdimidi
Alınmaz diyü cümle câzimidi

Alınur diyü Şeyh idüp işaret
Şeh-i devrana kılmışdı beşaret

Günin vaktinde ta'yin itmişidi
Tarik-i fethi telkın itmişidi

Ne demde didi ise Şeyh-ı ebrar[175]
O demde fetholup kesr oldı küffâr

Şehün olmışdı muhkem i'tikadı
Varidi her sözine i'timadı

Dilek itdi Şeh-i âli-menâkıb
Ki tâ Şeyh ola bir lâhza murâkıb

İde zâhir bu emre ihtimamın
Bilüp ta'yin ide cây ü makamın

Çü Şayh oldı murâkıb geldi hâlât
Peyâ pey eyledi seyr-i makâmât

Çü rûhâniyyet oldı Şeyhe galib
Olur ervah-ı pâkile musahib

Olup aslına rûhun incizâbı
Aradan ref'olup gitdi hicâbı

---

173) Nüzur = "nezr" in çoğulu, adaklar.
174) Mesûbat = eyliklerin karşılığı, mükâfat.
175) Ebrar = doğru sözlü iyi insanlar.

**Müşâhid oldı hep eşhâs u eşbah[176]**
**Dahi ecrâm-ı ulviyyat ü ervah**

**Ne kim mevcud ise hep evvel âhır**
**Kamu peyda vü pinhan oldı zâhir[177]**

**Görür ol genc-i vahdet hâke medfun**
**Yatur ser tâ kadem âgeşte-i hun[178]**

**Birazdan Şeyhden kim gitdi hâlet**
**Gelüp öz hâline buldı ifâkat**

**Başına vü ayağına birer çûb[179]**
**Diküp bu ortadadur didi matlub**

**Heman lahza buyurdı Şah-ı gazi**
**Ki bellü ideler ol pâk-bâzı**

**Yapalar üstine bir dahme vâlâ**
**Ki andan pest ola çarh-ı muallâ**

**Yanında ola câmi' medrese hem**
**Dahi bir zâviye âbâd ü hurrem**

**Yerine geldi az müddetde me'mur**
**Bu buk'a oldı bir hoş şehr-i ma'mur**

**Havâlisi serâ-ser gül-sitandur**
**Gülistan câ becâ âb u revandur**

**Nedür reşk-i İrem her gül-sitanı[180]**
**Suyına teşne âb-ı zindegânî**

**Var ola nîm fersah şehrden dûr**
**Olur her kim görürse şâd ü mesrur**

SIFAT-I MEZAR-I SULTAN MUHAMMED-İ ÂLİ-TEBÂR

**Bunun gibi dahi çok dürlü âsâr**
**Komış ol Padişah-ı nîk-kirdar**

---

176) Eşbah = eşya.
177) Pinhan = gizli.
178) Âgeşte = bulaşmış.
179) Çûb = çöp.
180) İrem = Şeddad'ın cennete benzetmek üzere yaptırdığı bahçenin adı.

Otuzbir yıl dahi bir nice mâh ol
Cihan mülkinde olup padişah ol

Nice ser-leşkeri efkende kıldı [181]
Nice şahı özine bende kıldı

Anunla her kim itdi rezm ü peygâr [182]
Zebun oldı elinde âhır-ı kâr

Muayyen ol sekiz sahib-seriri
Ki her biri bir ıklimün emiri

Yerinden indürüp ol Şah-ı gazi
Yerine dikdi binbir ser-firâzı

Mutî' olmışdı şark u garb yek-ser
Nihayet buldı çün ömr-i mukadder

Müfid olmadı şah-ı kâm-ranlık
Meded kılmadı ol sahib-kıranlık

Ecel destinde âhır oldı pâmal
Döküldi kaldı bunca leşker ü mâl

Koyup yerli yerinde raht u bahtı
Değişdi tahta-i tâbûta tahtı

Fena evden baka mülkine ol Şah
Göçüp gitdi aleyhi rahmetu'llah

Kodı hayrü'l-halef Şeh Bayezidi
Huceste-tâli' ü bahtı saidi

Geçüp Şeh Bayezid anun yerine
Çü sultan oldı ol hânun yerine

İdüp câmi' öninde ana merkad
Yapup bir dahme üstine müşeyyed

Serâ-ser çevre yanın gül-şen itdi
Gülile yâsemin ü sûsen itdi [183]

Sipihre dahme rif'atda beraber
Kanâdil birle zeyn olmış serâ-ser

---

181) Efkende = yıkılmış ,düşkün.
182) Peygâr = savaş.
183) Sûsen = susam.

Giceler kim tolar âfâka gayheb [184]
Yanan kındil olur rahşende kevkeb

İçinde meşhed-i Sultan-ı gazi
Karılmış hâke serv-i ser -firâzı

Mezara virmek içün zîver ü zîb
Izarın eylemişler kırmızı şîb [185]

Bu şîb ü mermer ü merkad yaraşmış
Semen lâleyle nesrine karışmış

Başına vaz'idüp bir taze destar [186]
Komışlar yanına şemşir-i hun-bâr

Hakun lûtfile olmış kabri gül-şen
Nedür destâr-ı gonce tig-ı sûsen

Yahud genc-i saadet itdi cismi
Kılıç ol gencün olmışdur tılısmı

*
* *

Yine her gûşede bîhadd ü gayet
İmaret eylemiş a'yan-ı devlet

Mutabbak kasrlar hurrem serâlar
Muallâ hân-kahlar hoş binalar

Nihayetsüz kusur-ı cennet-âyin [187]
İçi pür hûr zinetlü havâtin [188]

Tolu her genc-i kasr ü sahn-ı eyvan
Muganni cariye sâzende gılman

Kamu bâzar u kûy ü sûk ü berzen [189]
Melek-sîma perilerle müzeyyen

Sever her ehl-i dil bir dil-nevâzı
İder anunla hoş hoş ışk-bâzî

184) Gayheb = bu kelimeyi sözlüklerde bulamadım.
185) Izar = üste giyilen meşlah; Şîb = tura gibi bükülmüş.
186) Destar = sarık.
187) Kusur = kasırlar, köşkler.
188) Havatin = hatunlar.
189) Berzen = mahalle, sokak.

Safa-yi ayş ü nûş u ışret erzan [190]
Anâ kim bâb ü kâm-ı dil firavan [191]

Yine her gûşede fazl ehli vâfir
Cemî'-i halkı nazm u nesre kadir

Kamusı ehl-i ırfan âdemîdür
Ki Ca'fer anlarun kemden kemidür

Leb-i deryada mi'ber yanlarında [192]
Dekâkininde vü kabbanlarında [193]

Zahîre vâfir ü ni'met firavan
Fevâkih bîşumâr ü galle erzan [194]

Bu denlu k'eyledüm vasfında imlâ
Anun ben virmedüm hakkını aslâ

Eğerci bunca vasfı oldı mastur
Henüz olmadı binde biri mezkûr

SIFAT-I KÂGIDHANE

Geniş sahrası çevre yanı küh-sar
Dırahtistan ü sebsiztan ü gül-zar

Dıraht-ı sâye-perverler irişmiş
Budaklar birbirine el verişmiş

Dutarlar el ele servile şimşâd
Seyirdüp kalkar üstinden geçer bâd

İdüben dahi nice lu'b ü bâzî
Sürerler zevkile ömr-i dirazî

Çenarun berki olmış sebz-i dîdar
Eline san komış hınnâ-yi ter yâr

---

190) Erzan = ucuz.
191) Anâ = yenilen iyi yemekle içilen iyi şarabın vücuda yaraması.
192) Mi'ber = geçecek araç, kayık.
193) Kabban = terazici.
194) Fevâkih = "Fakihe" nin çoğulu, yemişler.

Yeni yaprak getürmiş sanma ar'ar [195]
Zeban olmış kamu cismi serâ-ser

Ki rûz u şeb niyaz idüp İlâha
Gezend irişmeye bu sebze-gâha [196]

Aralık yirde bir ırmak revâne
Çemenlerdür kenar-ı bîgerane [197]

Çemen pür lâle vü güldür serâ-ser
Gül âteş-pâredür her lâle alıker [198]

Meğer görüp cemalin bir nigârun
İçine od düşüpdür sebze-zârun

Gülişür gonceler idüp nezâre
Gülile macerâ-yi cûy-bâra

Ki yılda bir görinürsüz diyü cû
Döker verdün ayağına soğuk su [199]

Suyile bîd idüp hoş zindegânî [200]
Sever cânı gibi âb-ı revânı

Anun üstinden er irü eğer kiç [201]
Yavuz yel esdüğini istemez hiç

Anunçündür ki bâd oldukca cünban [202]
Olur âb üstine her bîd lerzan

Düzüp bülbül hezaran suzile sâz
Şeh âvâzile hûb eyler ser-âgaz

Dirilüp kuşlar ider ana ahenk
Gider zârileri ferseng ferseng

Çü gördi gözlerimüz ol makamı
Unutduk ravza-i Darü's-selâmı

---

195) Ar'ar = dağ servisi, dikenli ardıç ağacı.
196) Gezend = zarar.
197) Bîgeran = uçsuz.
198) Ahker = kıvılcım.
199) Verd = gül.
200) Bîd = söğüd ağacı.
201) Er = eğer; Kiç = küçük.
202) Cünban = kımıldıyan.

Biraz şükreyleyüp Perverdigâra
Ki irgürdi bizi yine bahara

## KÂTİB'İN ŞEHR-ENGİZ'İNDE

Anı fetheylemiş Sultan Muhammed
İçi topdoludur envâr-ı Ahmed

Bir ulu câmi'i var Ayasofya
Rivayet ba'zı eyler Âsafiyye

Anun misli beyan hergiz sepilmez [203]
Ana benzer dahi âlemde olmaz

Bir ulu câmi' itmiş şehr içinde
Ki Mânî yazamaz hiç şehr içinde [204]

Görenler dir budur firdevs-i sânî
Güler güldükçe vardur sanki canı

Akar sahnında görün havz-ı kevser
Ki kevser birle ol sudur beraber

Bunun vasfında âciz cümle vassaf
Bunun katında cennet uramaz lâf

O yirde yatur ol Hân ibn-i sultan
Yetişür ruhına rahmet fıravan

Olup min ba'd Sultan Bayezid Han
Beyoğlu beğdürür ol İbn-i Osman

Bir ulu câmi' itmiş tâze bünyad
Görenler didiler hep âferin-bâd

Anı sun'ından itmiş Hak tebârek
Görenler didiler Kuds-i mübârek

Özi mülke beğiken Bayezid Han
Selim Hânı yerine itdi sultan

---

203) Sepilmez = serpilmez, eskiden "ifade etmek" anlamına "bast ü temhid itmek" sözü kullanılırdı. Şair "sepilmez" kelimesini bu anlamda kullanmış olacak.

204) Mânî = Sasaniler zamanında yetişmiş ünlü bir ressamın adı.

Ki şimdi mülke Sultan-ı Selim Han
Hemin berreyne bahreyne o hâkan

Kılıç kuşatdı ana Bayezid Han
Ki beğlik ana değdi oldı sultan

## YAHYA'NIN ŞEHR-ENGİZ'İNDE

**İrişti hâtif-i kudretden âvaz**
**Didi ihmâl kılma vaktidür yaz**

**Husûsâ işbu şehr-i işret-âbad**
**Olupdur şehr-i İstanbul ana ad**

**Ne şehr ol kim anun her beyti ma'mur**
**Kusurın bildi cennetden görüp hûr**

**Bahârı bâg-ı cennetden nümune**
**Açılup gül-sitânı gûne gûne**

**Sehî-kametlerile zeyn olupdur**
**Kenârı mecma'u'l-bahreyn olupdur**

**Açılmış bahra anun nice bâbı**
**Kanad açmış sanasın murg-ı âbî**

**Ne hüsn-i hulkı var yâ Rab bu şehrün**
**Göricek anı akdı gönli bahrun**

**Olup hüsnile bir mahbûb-ı zîba**
**Gümüş halhâldur pâyinde derya**

**Vücudı hâtem-i mühr-i Süleyman**
**Ana bir halka-i sîm oldı umman**

**Saâdet mâhıdur bu şehr-i meşhur**
**Şeref gökünde ana hâledür sûr**

**İdenler sûr-ı memdûdını manzar**
**Didi sîmin kemerlu hûba benzer**

**Çeküp bir dâyire teshîr kılmış**
**Perî-peykerleri nahcîr kılmış** [205]

---

205) Nahcîr kılmış = avlamış.

Leb-i derya ruh-ı cânâna benzer
Bedenler cümleten dendâna benzer[206]

Ruh-ı cânândan mihr ola sanmış
Hevâya uyuben suya tayanmış

Nola cennet dirisem ana her bâr[207]
Gürür ışk ehli anda çünki dîdar

Ne hâsiyyet viripdür ana gerdun
Olur her serv-kaddün tab'ı mevzun

Okur mey sohbetinde her perî veş
Bir ayag üstine bin şi'r-i dil-keş

Bu demlerde dirilüp her semen-ten
Komazlar dâmen-i deryayı elden

Soyunup suya gireler serâ-ser
Açılur gonce-lebler sîm-tenler

Görürsün anları suda soyunmış
Sanasın tâze güller suya konmış

Harâmîler gibi derya-yı umman
Soyup her hûbı eyler anda uryan

Düşer âb üstine her sîm-sîma
Semâdan nur iner deryaya gûya

Teâla'llah zihî Nakkaş-ı kudret
Yazar bu vechile âb üzre suret

Binüp keştîye dahi nice dilber[208]
Kalatada ayak seyranın eyler

İçinde dil-rubâlar lü'lü'-i ter[210]
Sadef olur o keştî-i şinâver

Bu şehr içre dahi var nice mahbub
Cihana her biri can gibi mergub

---

206) Dendan = diş.
207) Bâr = def'a
208) Keştî = gemi.
209) Şinâver = yüzen.
210) Lü'lü' = inci.

## FAKİRİ'NİN ŞEHR-EGNİZ'İNDE

### DER MEDH-İ ŞEHR-İ KOSTANTINIYYE

**Ne şehr ol bir arûs-ı hûb-manzar**
**Serîr-i padişah-ı heft-kişver**

**Sevâdı melce'-i kevneyn olupdur**
**Beyazı mecmau'l-bahreyn olupdur**

**Müdevver sûrile bu şehr-i şâhî**
**İhâta eyleyüpdür cümle mâhı**

**Felek yahud perîler da'vetine**
**Çeküpdür dâyire levh-i zemîne**

**Ya bir sîmin kemerlü dil-rubâdur**
**Ki halk-ı âlem ana mübtelâdur**

**Ya bir mahbûbdur bu şehr-i zîbâ**
**K'ayagına sürer yüzini derya** [211]

**Ya sâk-ı arşa derya takdı halhâl** [212]
**Ya mürg-ı devlete bir sîm-gûn bâl**

**Yahud bir halkadur takdı zamâne**
**Arûs-ı gerden ü gûş-i cihana**

**Nazîri yok güzellikde bu şehrün**
**Giripdür gönline berrile baharun**

**Bu vaz'ı götürür bunun hevâsı**
**Meğer taht-ı Süleymandur binası**

**Bu şehrün Ruh-ı kudsî görse sûrın**
**Bulurdı Beyt-i ma'mûrun kusurın**

**Çü sûrını bu şehrün itdi seyran**
**Açup ağzın kapılar kaldı hayran**

**Zihî dergeh ki derya sâhilidür**
**Miyan-bendinde keştî keçkülidür** [213]

---

211) K'ayagına = ki ayağına.
212) Halhâl = nüshada "hal" şeklindedir; "halhal" olacaktır.
213) Miyan-bend = kuşak. Keçkül = keşkül, dilenci çanağı.

Alup etrafını sîmin-bedenler
Bu şehre gice gündüz hidmet eyler

Temaşa eylesen her bürc ü bâru
Açupdur cennetün kasrına kapu

Dönüpdür her kemer anda hilâle
Ki olmuş tâk-i gerdûna havâle

İrem bagı gibi her beyt-i ma'mur
Nesîm-i hulkı eyler halkı mesrur

Temaşa eyleyen bu şehr içini[214]
Sanur kim Rûma gelmiş şehr-i Çini

Nazîri yok cihanda bîbedeldür
İken nâzük iken şehri güzeldür[215]

Derûnı ehl-i diller menbaıdur
Safâ kânı zarafet mecmaıdur

Cihan mülkinden idenler ferâgı
Kalataya götürürler ayagı

Açılmış gül-sitânı gûne gûne
İrem gül-zarına olmış nümune

Pür olmış her tarafda lâle-hadler
Salınur gûşe gûşe serv-kadler

Kimi bülbül gibi eyler tekellüm
Kimisi gonce veş eyler tebessüm

Kimisi serv veş olmış hırâman
Gül üzre sünbülin itmiş perişan

Kimisi bürc-i hüsnün mâhı olmış
Kimi ıklim-i hüsnün şâhı olmış

Kimi dil mülkini yağmaya virmiş
Kimi âşıkları sevdaya virmiş

Kimisi serv-i naz olmış salınur
Kimisi ser-firaz olmış salınur

---

214) İçini, nüshada "çini" şeklindedir; "içini" olacaktır.
215) İken = çok.

Kiminün zülfi slamış mihre sâyè
Kiminün turrası benditmiş aye

Kimi ayyâr u kimi fitne-engiz [216]
Kiminün turra-i zülfi dil-âviz

Kiminün lebleri Îsî-i sânî
Hat-ı Musaya okur len terânî [217]

Kiminün devri irmiş ınkırâza
Çıkarmış nüsha-i hüsnin beyâza

Bahar oldıkça her serv ü sanavber [218]
Lebi gonce gül-i nazük-bedenler

* * *

Çıkup Eyyubiler seyran iderler
Varup âşıkların hayran iderler

Binince keştiye bir mâh-peyker
Kıran eyler hilâle mihr-i enver [219]

İderler nâzile geh seyr-i sahra
Kılurlar gül gibi geh azm-ı derya

Girürler gül gibi âb-ı revâna
Olup can câna vü gönlek yabâna [219]

Talup deryaya her yana yüzerler
Deniz mâlikleri olmış güzeller

Nazar kılsan suda her mâh-tâba
Güneşdür gûyya girmiş sehâba

Arakla her semen-ber olsa tezyin [220]
Düşer san bürc-i aye aks-i pervin [221]

---

216) Ayyâr = hilekâr.
217) Len terani = sen beni göremezsin, Allah'ın Tur-i Sina'da Musa'ya hitabı.
218) Sanavber = çam ağacı.
219) Kıran = iki yıldızın aynı bürcün aynı derecesinde bulunması.
219) Gönlek = gömlek.
220) Arak = ter.
221) Pervin = ülker yıldızı.

Güzeller zülf açdıkça girihler[222]
Giyerler korhundan mâhî zırıhlar[223]

Girüp deryaya her bir la'l-i handan
Su üzre nakşeyler sûret-i can

Soyunup girse dilberler bu suya
Dil almağa girerler san pusuya[224]

Sanasın her biri suda şekerdür
Ve yahud külçe külçe sîm ü zerdür

Ve yahud mihr-i enver suya düşmiş
Ki anda bürc-i âbî suya düşmiş

Nice derya bu bir rind-i cihandur
Nesi varise bu günde beyandur

Girüp koynına her la'l-i güher-puş
Semen-sîmâları eyler der-âguş

Zihî devlet girüp her bir güneh-kâr
Bu cennet içre eyler seyr-i dîdâr

Kıyâmet dil-rubâlarla serâ-ser
Leb-i derya olupdur yövm-i mahşer

DER MEDH-İ KOSTATINIYYE

Sadefdür işbu şehr-i hûb-manzar
Dür ü gevher (ler) içinde güzeller[1]

Velî sarrâf-ı uşşâk-ı zamâne
Getürmiş bir kaçın silk-i beyâna

Ki ta'rîfinde kasır akl-ı insan
Nazîrin görmemiş sarrâf-ı devran

Maâni dürlerile bu mazâhir[225]
Olupdur gûyya silk-i cevâhir

222) Girih = düğüm.
223) Mâhi = balık.
224) Dil almak = esir almak.
225) Mazâhir = görünen şeyler.

Güherler nesr idüp sarrâfı dehrün
Getürmiş nazma bir bir işbu şehrün

Perî-peyker melek-manzarlarında
Sehî-kad lâle-had dilberlerinde

Ki her birisi anun hırz-ı candur [226]
Dilümde rûz u şeb vird-i zebandur

## YAHYA'NIN ŞAH U GEDÂ MESNEVİSİNDEKİ ŞEHR-ENGİZ'İNDE

### SEVÂD-I KAL'A-İ ŞEHR-İ KOSTANTINIYYE ŞEHR-İ MA'MUR U CÂY-İ PÜR SÜRUR OLDUĞUNUN BEYANINDADUR

Sâbıka bir mühendis-i dânâ
Urdı söz kasrına bu resme bina

Ki bu fânî cıhanda var bir şehr
Kadr ü unvanile ferîdü'd-dehr

Adı Kostantınıyyedür anun
Tahtıdur şah-ı Âl-i Osmanun

Şevketile savâd-ı a'zamdur [227]
Merdüm-i ayn-ı rûy-ı âlemdür [228]

Girdi bahr içine o şehr amma
Dizine çıkmadı anun derya

İki bahr eylemiş o şehri penâh
Biri Bahr-ı Sefîd ü biri Siyah

Yâr gibi o şehr-i meh-peyker
Kuşanur sûrdan gümüşli kemer

Bu acebdür ki âsman-girdâr [229]
Bir kenarında yidi kullesi var

---

226) Hırz = muska.
227) Savâd-ı a'zam = büyük şehir.
228) Merdüm-i ayn = göz bebeği.
229) Girdâr = iş; âsman - girdar = gök gibi.

**Ana dizdâr ise güneş yeridür** [230]
**Encüm ol kal'ada hısar eridür**

**Çekilüp âsmanda niteki med**
**Yücelüpdür bürûcı fevka'l-had**

**Hak bu kim yüzi suyıdur dehrün**
**Kapulardur görür gözi şehrün**

**Eylemiş bahrı nice bâbı kenar** [231]
**Sudadur çeşmi nitekim bîmar**

**İçi ebyatile müzeyyendür**
**Sanki divân-ı nazm-ı rûşendür**

**Cümle beyti musanna' u ma'mur**
**Bulamaz kimse bir yerinde kusur**

**Kurşun örtüli kubbeler yer yer**
**Yelken açmış gemilere benzer**

**Sakf-ı eflâki gibi dünyânun**
**İçi kat kat binâdürür anun**

TEV'EMÂN-I MESCİD-İ AKSÂ OLAN AYASOFYANUN
TA'RİF-İ LÂTİFİDÜR

**Şehr içinde sipihr gibi bülend**
**Vardurur bir makam-ı bîmânend**

**Ayasofyadur ana nâm-ı şerif**
**Olmaz anun gibi makam-ı şerif**

**Nitekim şeyh-ı pâk-i kutb-ı zaman**
**Ayağına akar su gibi cihan**

**Halk-ı âlem duasına muhtaç**
**Kubbeden var başında bir ulu taç**

**Getürür ehl-i hâleti cûşa**
**Benzer ol mürşid-i abâ-pûşa**

---

230) Dizdâr = kale muhafızı.
231) Kenar = kucak.

Oldı iki menâresi meselâ
Hadd-i zâtında iki dest-i dua

Hâsılı hırmen-i duadur ol
Mezra'-i tâat-ı Hudâdur ol

Sâlik-i Hakka Mescid-i Aksâ
Fakrı olana Ka'bedür farzâ

Ne acebdür ki bâğ-ı cennet vâr
Ol makamun sekiz kapusı var

Gül-şen-i cennet oldı ol gûyâ
Servilerdür yeşil direkler ana

Anda kındiller yanar par par
Sarı lâleyle nergise benzer

Mü'minün başı üzre destârı
Ak gülile bezer o gül-zârı

Kubbe-i a'zamı müdevverdür
Sadef-i âlem içre gevherdür

Hâlet-i zühdile gelüp vecde
Hakka itmiş kemerleri secde

Anun içinde sanki ins ü melek
Turdı saf saf namâza cümle direk

Vardur anda nice sumâkı sütun
Kıymeti oldı ağırı altun

Kubbe-i çarh içinde bahr misâl
Ak mermerle içi mâlâmâl

Mermerî mevcine bakınca heman
Garkolur bahr-ı hayrete insan

Kalb-i mü'min gibi içi dışı pâk
Halka-i bâbı çenber-i eflâk

Kürsiler anda arş-ı Mevlâdur
Minberi sidre-i muallâdur

Cüm'a güni çıkar hatîb-i fasih
Azmider âsmana sanki Mesih

Mahfil üstinde hûb hafızlar
Âşiyânında bülbüle benzer

Oluben Ka'be veş ibâdet-gâh
Okunur âyet-i Kelâmu'llah

Mahfili virdi ol makama şeref
Nice dürr-i yetîme oldı sadef

Kürsiler ol yana dutup yüzini
Sıdkile dinler anda Hak sözini

Dahi bu şehrün iy ülü'l-ebsar [232]
Buna benzer hazâr câmii var

Kıssayı itmedüm dırâz u tavil
Binde birini eyledüm tafsil

MENBA'-I HÛBAN Ü MECMA'-I ÂŞIKAN OLAN AT MEYDANINUN BEYANINDADUR

Oldı şehr içre At meydanı
Hûblar mecma'ı safâ kânı

Cem' olurlar oraya hâsile âm
Sanki âdem denizidür o makam

Her sokakdan gelür sıgar u kibâr [233]
Akar ol bahra sanasın enhâr

Ol yüce yirden eylesen nazarî
Görinür Akdeniz cezîreleri

Virmiş ol rûy-i bahra zînet ü fer
Fi'l-mesel hâl-i ârız-ı dilber [234]

Dahi var anda nitekim tûbâ
Nice âlî dıráht-ı bîhemtâ

Mürg-ı perrâna üsti cây ü makar [235]
Altı nice müsâfire çâder [236]

---

232) Ülü'l-ebsar = görme hassası kuvvetli olanlar.
233) Sıgar u kibar = görme hassası kuvvetli olanlar.
234) Fi'l-mesel = meselâ; ârız = yanak.
235) Perrân = uçan.
236) Çâder = çadır.

Bir tılısmile sarmaşup meselâ [237]
Turur anda iki üç ejderha

Hûbdur çeşmelerle mâbeyni
Çeşmeler oldı kevserün aynı

Taşdan vardur anda nice sütûn
Turur üstinde kubbe-i gerdûn

İşbu şehr-i muazzama elhak
At meydanıdur viren revnak

Oldı bu şehr sank bâğ-ı cinan
Vardürür anda nice bin gılman

ŞAİRİ BİLİNMİYEN ŞEHR-ENGİZ'DE

Bihişt âsâ cihanda cây-i makbul
Olurdı olsa ger şehr-i Stanbul

K'anun her câyı cânânile pürdür
Cihan bahrında bir kıymetlü dürdür

Göreydi âdem ol zîbâ makamı
Unudurdı dilâ Daru's-selâmı [237]

Anun her câmi'i bir Ka'be-i nur
Saray-ı şah olupdur Beyt-i ma'mur

Olup âşüfte her bir çeşme-sârı
Gözinden yaş döker gördükçe yârı

İder halk-ı cihan dayim ziyaret
Olupdur san bu şeh-rah-ı velâyet

Girer suya güzeller anda gâhî
Düşer bahra sanasın aks-i mâhî

Ana yetmez mi bu izz ü saâdet
Süleyman-ı zamane oldı (hem) taht

Sanemler var bu deyr içre ki bir an
Yüzin görse olur kâfir müselman

---

237) Tılısm = tılsım.
237) Daru's-selâm = cennet.

## CEMALİ'NİN ŞEHR-ENGİZ'İNDE

O gün çün göz açup dünyaya geldüm
Beni ben bir ulu şehr içre buldum

Degül şems ü kamerle merkez-i hâk
İki gözile bakdı hâke eflâk

Aceb şehr-i lâtif ü nakş ü zînet
O denlü halk cem' olmak vilâyet

Şimâli mecma'u'l-bahreyn-i ra'nâ
Yedi tâğ-ı musavver hûb u zîbâ

Aceb düşmiş aceb ol cây-i pür sûd
Yidi derya o mülk içinde mevcud

Hep anda Karaderya Akdeniz hem
Şecer deryası ile bahr-ı âdem

Dahi bahr-ı kemâl ü fazla u ırfan
Ricâli a'del ü esnâfı insan

Yücelmiş benzeyüp kadd-i nigâra
Göke dikmiş asâyı her menâre

Gören sanur ımâd-ı âsmandur [238]
Ve yahud gök yüzine nerdibandur

Şeb-i rûze döner mescid otâga
Menâre zer dikilmiş bir çerâga

Namaza cem'olurlar insile can
Var anda san nice mühr-i Süleyman

Gemilerle olur her gün tonanma [239]
Komaz hiç cây fassu'n-nîle kat'â

Kadırgalar gezer anda yaraklu [240]
Görenler anı sanur kırk ayaklu

---

238) İmâd = direk.

239) Donanma suyun yüzünü o kadar kaplar ki, yüzük taşı kadar mavilik görünmez olur, demek istiyor.

240) Yaraklu = silâhlı, buradâ içi erzak dolu.

Kanadludur uçar mânend-i şeh-baz
Hevâda san ider sîmurg pervaz

Kaçan kim bâdbânın aça benzer
Salar boynına bir mahbûbe çenber

Ana mahbûbe dirsem de yeri var
Ki her birisinün bir lengeri var

Yürür her rûz u şeb ârâm itmez
Kar üstinde yürür izin belürtmez

Bir ulu şehre benzer bellü bayık [241]
Gelibolı gibi öni kayalık

Su üzre ip kurup eyler nice bend
Terazula yürür can-bâz mânend

Yürise seyrider anı halâyık [242]
Ağaç ayaklu dirsem ana lâyık

Heman Rûmillüdür yelken turakda
Omuzında husûsâ bir sırıkda

Urulur anda tabl-ı pâdişahî [243]
Çeker beğlerbeği sancâg-ı şâhî

Sulanur gâh ü geh mânen-i dolâb
Yüregi yağludur içse nola âb

Gezer her cânibin hâk-i basîtun
Buğazına turur bahr-ı muhîtun

İderse anda beğlikile âlem
Dahi uçmak hevâsın itmez âdem [244]

Turup her bir denî vü yüzi kara
Çeker bir pâre-i mâhı kenâra [245]

Dahi var ol şehirde nice hammam
Suyı âb-ı hayat encüm ana cam

---

241) Bayık = çok.
242) Halâyık = insanlar.
243) Tabl = davul.
244) Uçmak = cennet.
245) Kenar = kucak.

**Lâtif ü mu'tedil âb u hevâsı**
**Güzellerle safâdur muktezâsı**

**Meşâyıh vâr her hammâm-ı ma'mur** [246]
**Gelüben suyı nânı halvete kor**

**Niyâzile yüzin tutmış Hudâya**
**Duâcı gibi göz dikmiş semâya**

**Şeh öni gibi haylı ıssı yerdür** [247]
**Bihişt âsâ makam-ı mu'teberdür**

**San a'râf oldı ol cây-i meserret** [248]
**Olup altı cehennem üsti cennet**

**Benî Âdem gibi anun da iy yar**
**Derunında bir iki su yolı var**

**Turup gerçi bakar halkun eline**
**Hazîne harcider dilber yolına**

**Ana her kim gelüben olsa mihman**
**Tehî-kîse oluben kalur uryan**

**Bulur ana giren gamdan ferâgı**
**Getürür taşradan tâsı taragı**

**Stanbulun o bir kûyine benzer**
**Dinilse ana sâdık Altımermer**

**Eğerçi mazhar-ı nâr-ı sekardur** [249]
**Semend-i nefse otlu sulu yerdür**

**Futa tutındı sanma anda cânan**
**Karardı nısfı gördi şâh-ı mâran** [250]

**Koçar her mâhı bir iblîs-sûret** [251]
**Çeker anda kişi haylı hararet**

---

246) Vâr = gibi.
247) Issı = sıcak.
248) A'râf = cennetle cehennem arasındaki yer.
249) Sekar = cehennem.
250) Şâh-ı mâran = yılanlar şahı.
251) Koçar = kucaklar.

Heman bir bahçedür ol şehr-i mahsun[252]
Sokaklar oldı anda tarh-ı mevzun

Bu şehristan otag-ı şaha benzer
Sokağında gezer beğler ağalar

Bu şehristanı tâ bu resme ra'nâ
Abu dirdi göreydi ümm-i dünya[253]

Leb-i derya vü servistân-ı zîbâ
Budur firdevs ger varise hemtâ

Kosan bir gûşesinde Mısr u Şâmı
Cihan turdıkça anılmazdı nâmı

Döşenmiş ferşi gûyâ sahn-ı hammam
Tutar sâkî gibi her hânesi cam

Veziri gibi şâhun her yanada
Turup mâyil olur her câm-ı bâde

Gören bâm üzre her bir dûd-gâhı[254]
Sanur bir atlu tolgalu sipâhî

Kenârına deniz olmasa lâhık
Bulunmazdı çanak yapmağa balçık

Denizde pâre mehler içre hûban
Uçar san kasrile cennetde gılman

Olur halkı bunun olmağa kadir
Hızır gibi kuruda yaşda hâzır

Gemiler içine girince mahbub
Çeker âşıklar anda sabr-ı Eyyub

Hısâr-ı nevdürür seyrân-gâhı
Var etrafında çok bustan-ı şâhî

Bu gün Göksu gibi bir cây-ı hurrem
Yarın cennetde görür mi ki âdem

---

252) Mahsun = sağlam, dayanıklı.
253) Abu = benim babam; eski kadınlar da şaşılacak bir şey gördükleri zaman "ahu" derler.
254) Bâm = dam, çatı. Dûd-gâh = baca.

İki fânusile zâhir nihânı
İki derya bu şehrün pâsbânı [255]

Kavag u Kadıköyi gibi bir câ
Budur da'vâ ki yok âlemde kat'â

Heman Allâh saklasun hatâdan
Beyan itme dilâ geç Üsküdardan

Anup sanma ki rencîde kılasın
Sever Rûmîleri Tavşan Adasın

Ziyaret-gâhına yok hadd ü pâyan
Ve lîkin cümleden Eyyûb Sultan

Tıfıldur dahi bu şehr-i dil-ârâ
Olupdur Sütlüce bir dâye ana

Bıragur sayd-ı mâhî içün ekser
Beşiktaşında oglancıklar ağlar

San ak deryâdurur bu şehr-i zîbâ
Firenkistandurur anda Galata

Güzeller mecma'ı dinilse hakdur
Yenibâğıçe eskiden ocakdur

Hoş-elhan hûb-rûlarla musaffâ [256]
Bihişte ta'nider Davûdpaşa

Kaçan yaz olsa mânend-i Skender
Girerler bahra anda sîm-berler

Üşer âlem ana gûyâ ki remmâl [257]
Dinür ol cânibün bahrına kumsal

Tutar deryâ yüzin bağlu kayıklar
Olur bâdâmı pür pâlûde-i ter

Olur mahbûblar bahrile pehlu [258]
Tolar âşıklar ile bürc ü bârû

255) Pâsbân = gece bekçisi.
256) Hoş-elhan = güzel sesli.
257) Remmal = falcı.
258) Pehlu = yan.

Sanur dilberleri iden temaşa
Suya konuldı nice verd-i ra'nâ

Deniz mâlikleri idüp nigâhı
Sanur deryâda her bir mihr-i mâhı [259]

Gelür kayıklar ile çok şeker-hand
Mısırdan san gelür keştî ile kand [260]

Nedimi bir melek-rû her perinün
Su sızmaz arasından birbirinün

O dilberlerle derya iyü yatlu [261]
Dirilür her birile acı tatlu

Gemiler anda âşıklarla bekler
Koyar burnına derya tuzlu sular

Olur hûrî veş anda her sehî-kad
Belinden ayağına dek zeberced

İver çıkmaga gâhî kand-lebler [262]
Suya düşdi sanasın anda sükker

Urup sille ana hûbânı şehrün
Göğerür ol sebebden yüzi bahrun

Cihanda Akdeniz bu kadre irmiş
Revâdur diseler Didâr görmiş

Denizde sanasın ol mâh-rûlar
Heman âyine içre aks-i dilber

O gün mahbûblarla bahrun anda
Olur hakk-ı nemek aralarında [263]

Olup bir âşık-ı şûrîde şeydâ
Çeker yârı kara bağrına derya

İder uşşâka dilber arz-ı kâkül
Sanasın şûr yirde bitdi sünbül [264]

---

259) Herbiri ayın sevgilisi, demek istiyor.
260) Kand = şeker.
261) Yatlu = kötü.
262) İver = acele eder.
263) Nemek = ekmek.
264) Şûr = tuzlu.

Nola dil-dâr kılsa bahra rağbet
Var ikisinde de hayli melâhat [265]

Temâmet eyledüm bu şehri seyran
Bütün dünyayı san geştitdüm ol an [266]

Ne denlû var ise makbul ü ra'nâ
Varup karşusına kıldum temaşa

## FAZIL'IN HUBAN-NAME'SİNDE

### DER BEYAN-I HUBAN-I ISLAMBOL

Ey viren mâha ruhı şehriyye
Tutdıran mihre yüzi şemsiyye

Hâric ez akl-ı beşer İstanbul
İremez gayetine ehl-i ukul

Ya'ni her gûşesidir bir mahşer
Dahi her nahiyesi bir kişver

Sanki bir nüsha gibidir dünya
Bu da fihrist-i kitab olmuş ana

Kara cümle gibi rub'-ı meskûn
Olmuş amma o rakam bunda yekûn

Sanki âlemde bu bir dürr-i yetim
Bir sadef olmuş ana heft ıklim

Böyle teşbihini kıldım timsal
Gûyya murg-ı münakkaş per ü bâl

Ana sebzîn cenahdır berreyn
Nîl-gûn iki kanaddır bahreyn

Pencüm ıklîmde ol şehr-i safa [267]
Bunda gayet ile hoş âb u heva

265) Melâhat = hem güzellik, hem tuzluluk.
266) Geştitdüm = dolaştım.
267) Pencüm = beşinci.

Ekserî tab'ına talib tâûn
Nezledir illet-i sükkânı bütün [268]

Bu vebâ kesret-i ümmetdendir
Nezleler fart-ı rutûbetdendir

Öyle bir şehr-i acâyıb-meşhun
Taş ü toprağın ide Hak altun

Bulunur bunda hep efrâd-ı milel
Tab'-ı insana nice vire halel

Oldu hırmen-gehi hep bu nâsın
Tohmı var bunda bütün ecnâsın

Ol sebeb hem-sıfat-ı bûkalemun
Oldı her dilberi bir diğer-gûn

Benzemez birbirine hûbânı
Müteaddid görünür elvânı

Cümlesi şûh u firib ü tannaz
Mahrem-i şu'bed-i nâz ü niyaz [269]

Söyleşür gûşe-i ebrusı ile
Gâhice gamze-i câdûsı ile

Biribirile ider bey' u şira [270]
Tolsa ahbabile meclis farza

Yine yâran göremez re'yü'l-ayn
Her biri olsa dahi Zü'l-karneyn

Her biri nâz u sitem üstadı
Cümlenin cevr ü cefa mu'tadı

O temayül o tegafül o eda
O tebessüm o tekellüm o sada

Gerçi kim cüsseleri nâzikdir
Akl u ırfana bütün mâlikdir

268) Sükkân = oturanlar.
269) Şu'bede = hokkabazlık, oyun.
270) =Bey'u şira = alışveriş.

Rüşd ile akl ile meşhurdur hep
Sebak-âmuz-ı Felâtundur hep

Rüşd ü idrâk gerek insana
Yaraşır kelle kulak hayvana

Nedir ol nâtık-i sihr-i icâd
Nedir ol bârika-i isti'dad

Şehrilikdir kişiye nısf-ı ilim
Bir tekellümle ider vasf-ı ilim

Az müddet ide derse âgaz
Hep ider ilm-i şerifi ihraz

Sâire lîk gerek sa'y-ı tavîl
Tâ ki kahran ide ilmi tahsil

## FAZIL'IN ZENAN-NAME'SİNDE

### DER BEYAN-I ZENAN-I İSLAMBOL

Ey tırâzende-i ma'mure-i nâz [271]
Vey nevâzende-i gehvare-i nâz [272]

Revnak-ı rûy-i cihan İslambol
Kân-ı gılman u zenan İslambol

Zen-i dünyaya budur mâye-i hüsn
Çihre-i âleme pîrâye-i hüsn

Ümm-i dünya didi Mısra kudemâ
Şimdi amma bu arus-ı dünyâ

Virdi bu şehre Cenâb-ı Hallâk
Hüsn-i hılkat ile hüsn-i ahlâk

Penbedendir ten-i her mevlûdı [273]
Goncedendir ruh-ı sürh-âlûdı [274]

---

271) Tırâzende = süsleyici.
272) Nevâzende = okşayıcı. Gevhare = beşik.
273) Penbe = pamuk.
274) Sürh-âlud = kırmızıya boyanmış.
275) Evân = vakıt, zaman.
276) Münşi = meydana getiren.

Âb ü hâkinde nedir bu hâlet
Ya hevâsında ne bu hâsiyyet

Sanki a'zası evân-ı tertib [275]
Penbeden gonceden olmuş terkib

İşte ıklim-i nezâketdir bu
Münşi-i zevk u teravetdir bu [276]

Ya'ni her hurde-i esbab-ı sefa
Bu mahalden olur evvel peyda

Hoş gelür ol reviş-i nâdîde
Ana âlem çalışur taklide

Bu değil kim ola taklide seza
Her biri başka reviş başka eda

Âlemin çünki budur mu'tadı
Bir mahalde ki ola âbâdî

Nekadar olsa ımaret mümted
Çoğalur ehl-i sefa ehl-i hıred

Her biri bir reviş eyler îcad
Her gün olmakda nezâket müzdad

Olur erbab-ı sınâat mâhir
Olur envâ'-ı tefennün zâhir

Bed gelür tab'ına râh-ı kudema
Görünür çeşmine ol bâb kaba

Bâhusus kim bu sevâd-ı a'zam
Oldı mecmu'a-i cins-i âlem

Çünki hem zühre bunun ahteridir
Zührevî olsa zenanı yeridir

Nedir ol velvele-i nâz ü niyâz
Nedir ol turfa edâ-yi mümtaz

Nigehi âfet-i cân-ı işve
Sühani şu'le-zeban-ı işve

Dahi bu şehrin içinde cânâ
Bir iki fırka olur nev'-i nisa

İdelim cümlesini zikr ü beyan
Tâ ki temyiz ola nîgân ü bedan

Cümleyi birbirine kılma kıyas
Bir midir seng-i siyehle elmas

Evvelâ fırka-i ehl-i perde
O görünmez ki dahi mahşerde

Ya'ni ol fırka-i erbab-ı büyût [275]
Dürc-i sîm içre misâl-i yakut [276]

Goncedir şişede olmuş mahrus [277]
Tûtidir sanki kafesde mahbûs

Değmemiş turresine bâd-ı saba [278]
Görmemiş rûyini hurşid aslâ

Her biri Meryem-i Imranîdir [279]
Hazret-i Râbia-i sânidir [280]

Sâhib-i gayret ü nâmus u vekar
Hânesinde oturur leyl ü nehâr

Dahi bir fırkası sâhib-hurde
Görünür zâhiri ehl-i perde

Şekl-i ismetde gezer âşüfte
Hey'et-i muhsınada âlüfte [281]

Giyer enva'-ı libas-ı zînet
Sanki bir serv-i murassa'-kamet

O mücevher çiçek o hıly-ı nefîs [282]
Her biri gıbta-fezâ-yi Belkıs

Ah o kernameli ol debdebeli
O mücevherli o elmas küpeli

---

275) Büyût = ev anlamına gelen "beyt" in çoluğu, evler.
276) Dürc-i sîm = gümüşden yapılmış elmas kutusu.
277) Mahrus = muhafaza edilmiş.
278) Turre = alındaki uzun saç, kâkül.
279) Imran = Musa ve Harun Peygamberlerle kız kardeşleri olan Meryem'in babası.
280) Râbia = biri Şam'lı biri Basra'lı ünlü iki kadının adı.
281) Muhsına = namuslu kadın.
282) Hıly = elmas, zümrüt, altın gibi şeyler, süs eşyası.

O filâtuni yeni ferrace
Akl-ı dânâyı virür târâca[283]

Hüsnüne böyle virince zînet
İder ol demde şikâra niyyet

Bir iki câriye ardında revan
Dolaşur çarsuyı dükkân dükkân

Öyle nâzende yürür hasta gibi
Ayağı bir birine beste gibi

Kangı dükkânda ki mahbub oturur
Şive vü naz ile ol semte yürür

Kocası yok olası divane
Gice nısfında gider dükkâna

Kâr u kesbinde gezer bîçare
Ne bilür neyledi ol mekkâre

Gelür ahşam evine ol hayvan
Lokmadan sonra yatur bîderman

Yine çarsuya gider vakt-ı seher
Bu telâş ile ider ömri güzer

Hırlaşur halkile daim ol it
Günde masrufı da bir akçe simit

Çalışur herkese zâlim bulaşur
Dâima mahkemelerde tolaşur

Günde bin dürlü yalanlar söyler
Her yalana kasem Allah eyler[284]

Vâh medyunı olan müflise vâh
Pence-i şîrde düşmüş rûbâh[285]

Yatkın emval aramakdır hâli
Ne bilür evdeki yatkın mâli

283) Târâc = yağma.
284) Kasem = yemin.
285) Rûbâh = tilki.

Mâl-i Karuna dahi mâlik olur
Bu siyak üzre nisa sâlik olur

Gelse dükkânına farza sâil[286]
Yaş olur iki gözünden sâil[287]

Zevkı amma ki ider hâtunı
Ruz u şeb zevk u safa meftunı

O meşakkat ile dükkândadır
Bu da dostı ile seyrândadır

...................

Dahi bir fırkası bâzar içre
Dâim âşüfte gezer kâr içre

Gözleri sürmeli yumşak yüzli
İki çeşmin süzerek hoş sözli

Bunların bir bir bölüği bed-terdir
Herbiri şûr ü şer-i mahşerdir

Siyyemâ yaşlı olabir avret[288]
Kuru unvanla gelür mi zînet

Itr-ı şâhî süre ol bed ruya
Râstıklar çeker ol ebruya

Koya envâ'-ı ilâcı humre[289]
Tâ kızıllık bula ol bed çihre

...................

Dahi bir fırkası oldı peyda
Sevici zümresi dirler câna

Degil eslâf-ı nisâ hâlidir
Bu zaman halkının ahvâlidir

Gerçi evvel varidi bir iki zat
Anlara dirleridi sahhâkat[290]

---

286) Sâil = dilenci.
287) sâil = sel gibi akan.
288) Siyyemâ = hususıyle.
289) Humre = kırmızılık.
290) Sahhâkat = sevici kadınlar.

**Oldı amma ki bu âdet metrûk**
**Yine keşfitdi anı ehl-i sülûk**

....................

**Her kim amma ki buna sâlikdir**
**Tab'ı pâkîze olur nazikdir**

**Mâil-i perverişi zîbânın**
**Ehl-i ırfanlarıdır nüsvânın**

## AZİZİ'NİN İSTANBUL ŞEHR-ENGİZ'İ

Azizi'nin **Şehr-engiz'i** İstanbul'a ait olmakla beraber, içinde İstanbul şehrinin tasviri yoktur. Buna karşılık, İstanbul'un güzel kadınları tasvir edilmiştir. Kendi vadisinde tek olan bu eserin tam metnini veriyoruz.

### ŞEHR-ENGİZ-İ ISTANBUL DER HUBAN-I ZENAN

**Gel ey tab'-ı nazar-bâz u sühan-saz**
**Şikâr-ı bikr-i fikre eyle pervaz**

**Sözün duhterlerini âşikâr it**
**Bu deyr-i nazmı pür nakş u nigâr it** [291]

**Cihan mah-rûların kaydeyle anda**
**Maânî gencini saydeyle anda**

**İdüp bir nâme-i rengîn peyda**
**Zenan evsâfını ana kıl inşa**

**Velî şol zenleri yadeyle kim ol**
**Ola meşhûre-i mülk-i Stanbul**

**Güzellikde olup Belkıs-ı sâni**
**Züleyha veş ola şîrin zebânı**

**Mükehhal gözleri olup pür efsun** [292]
**Yüzini Leyli görse ola Mecnun**

291) Deyr = kilise.
292) Mükehhal = sürmeli.

**Ele alup nazar itdikçe her an**
**Safâlar kesbide zen-pâre yâran**

**Olup her birinün yâr ü enîsi**
**Neşât u gam deminde hem celîsi** [293]

**Okunduğunca bu nazm-ı güher-paş**
**Diye gûşeyleyen tahsin ü şâbaş** [294]

### SIFAT-I ŞEB-İ PÜR KEVKEB

**Meğer bir şeb bu çerh-i bîve bânu** [295]
**Arus olmağa tutmışdı yine ru** [296]

**Şafakdan yakınup pâyine hınnâ** [297]
**Meh-i nevden urundı tas-ı takya**

**Perişan eyleyüp zülfi sehâbın**
**Müzeyyen kıldı hüsni mâh-tâbın**

**Süreyyâdan koyup ruhsârına hâl** [298]
**Takındı hâleden zerrîn halhâl**

**İdüp bu suretile kendüzin faş**
**Gice olmak dilerdi dehre oynaş**

### SIFAT-I RUZ-I PİRUZ

**Seher yüzden götürdi çün nikabı**
**Göründi nur-ı hüsni âftâbı**

**Çü arzitdi cemalin mihr-i hâver** [299]
**Zen-i dünyaya virdi zîb ü zîver**

**Zalâm-ı şebden oldı dehr âzad**
**Sanasın buldı Hurşîdin Ferahşad** [300]

---

293) Celis = aynı yerde oturan, arkadaş.
294) Şâbâş = âferin.
295) Bîve = dul.
296) Arus = gelin.
297) Hınnâ = kına.
298) Süreyya = yirmi dört yıldızdan toplanmış yıldız kümesi.
299) Haver = doğu.
300) Hurşid ve Ferahşad = bu adı taşıyan hikâyenin kahramanları.

Kudûmından şeref buldı zamane
İrişdi nur-ı şevkı her mekâna

Karanuluk gidüp çün ruşen oldı
Cıhanın yüzi güldi gül-şen oldı

SEBEB-İ TE'LİF-İ VASF-I ZENAN VE TA'RİF-İ MAHBÛBEHÂ-İ DEVR-İ ZAMAN

Nesim-i subh veş bir nice yâran
İrişdi külbe-i ahzâna ol an

Nice yâran zarif ü nükte-danlar
Güşâde-diller ü şûrîde-canlar

Saadetle gelüp oturdılar çün
Müşerref itdiler gam-hânem ol gün

Biri feth-i kelâm idüp heman-dem
Didi böyle nolur durmakda ebsem [301]

Gelinüz zâyi' olmadan bu eyyam
Alâ ragm-ı adüv nuşidelüm câm

Çün andan bu cevabı itdiler gûş
Hum-ı mey gibi dilden eyleyüp cûş [302]

Heman-dem kıldılar bir âli sohbet
Nice sohbet ki oldı reşk-i cennet

Pür idüp câm-ı bezm-i dil-güşayı
Çeküp rez duhterin sürdük safayi [303]

Gehî alup ele çöng ü cerîde
Okundı nice inşâ vü kaside

Gehî eş'âr-ı zevk-âmîz okundı
Gehî ebyat-ı şehr-engiz okundı

Heman-dem kim okundı şehr-engîz
Didi bir ehl-i bezm-i zevk-âmîz

---

301) Ebsem = dilsiz.
302) Hum = küp.
303) Rez = asma: duhter = kız (rez duhteri = şarab).

Ki ey yâran-ı zen-bâzan-ı devran
Esirân-ı şehenşâhan-ı hûban

Ne tarz-ı hub olur bu vasf-ı hûban
Okundukca safalar kesbider can

Nolaydı ey musâhıbler nolaydı
Ki zenler de cihanda vasfolaydı

Nitekim vasf-ı mahbûban-ı âlem
Zenan evsâfı da okunsa her dem

Güzellerdür viren hod dehre zînet
Sanemler ya niçün virmeye suret

Şolar kim zevk kaydını yimişler
Hemin mahbûb u mahbûbe dimişler

Bes öyle olsa ey yâr-ı güzinler
Niçün yar olmayalar nâzeninler

Çü gûşitdiler andan bu hıtâbı
Biri dahi ana virüp cevabı

Didi bu söz ki buyurdun sen ey yâr
Müveccehdür nitekim rûy-i dil-dâr [304]

Zen ü mahbûbı olmasa zamanun
Hakikat nesi varidi cihanun

Husûsâ aramızda ola şâir
Fen-i eş'ârda üstad-ı mâhir

Maâni kânının gevher-şiârı [305]
Zen-i nazmun sözi dür gûşvârı

Ne müşkil beyt olurs'itmez teessüf [306]
Maânînün ider bikrin tasarruf

Gelinüz eyleyelüm ana ibram
Nice ibram idelüm muhkem ıkdam

Umaruz sözümüzden çıkmayup ol
Ola maksudumuz yanında makbul

304) Müveceh = uygun.
305) Kân = hazien.
306) Olurs'itmez = olursa itmez.

İdüp bu ittifakı cümle yâran
Didiler bana ey yâr-ı sühan-dan

Derûnundur devât-ı pür maânî
Lisânundur anun kilk-i beyanı [307]

Sözündür nev arûs-ı hûb-sîret
Çü meşşâta virirsin ana zînet [308]

Bugün mülk-i sühan sultanısın sen
Görenler genc-i nazmun dirler ahsen

Kabây-i medhüni geydür zenâna [309]
K'olalar ehl-i beyt içre nişâne [310]

Bu sözi çün didiler bana anlar
Didüm ben anlara ey yâr-ı canlar

Sözünüz başumun üstine ammâ
Bu medhi eylemem benden temennâ

Ki bende yok o denlü kuvvet-i tab'
Ne diyem olmayıcak vüs'at-ı tab'

Ne mikdarı ola bunda gedânun
Ki vassâfı olam hûr-ı cinânun

Sühan mülkinde beğlik eylemekden
Bu yeğdür kim heman hâmuş olam ben [311]

İşitdiler çü benden bu kelâmı
Didiler böyle dimek hiç revâ mı

Senünle hem-dem ü hem-raz olavuz [312]
Niçün geçmiye sana bu kadar söz

Sözümüz sıma lûtfit söz güherdür [313]
Gönül yap kim gönül yapmak hünerdür

---

307) Kilk = kalem.
308) Meşşata = gelini süsliyen kadın.
309) Kabâ = elbise.
310) K'olalar = ki olalar.
311) Yeğ = daha iyi.
312) Olavuz = oluruz.
313) Sıma = kırma.

Budur senden murad olan hemânâ
Ki lûtfundan bizi eyle tesellâ

Bu gûne nice sözler söylediler
Muhassal yine ıkdam eylediler

Çü gördüm bu işi makbul değüldür
Ki sözlerin sımak ma'kul değüldür

El urup hâme-i anber-feşâna
Haman-dem başladum vasf-ı zenana

Berây-i hâtır-ı yârân-ı zen-baz
Zenan âgazına kıldum ser-âgaz

SER-HAYL-İ ZENAN SAÇLI ZAMAN

Biri mahbûbenün Saçlı Zamandur
Kati çok yaşlu fettân-ı cihandur

Zamâne gibi cevvâr u sitem-kâr
Saçınun sağışı âşıkları var [314]

Alur dil kişverinden zülfi bâcı
Beni başdan çıkardı iki saçı

BÂG-I HÜSNÜN ZEYNİ PENBE AYNI

Birisi Penbe Aynı bir semen-ber
Teni mânend-i penbe nâzük ü ter [315]

Boyı can bâğınun taze nihâli
Dehânı çeşme-i âb-ı zülâlî

Didüm gel sîneme didi o dil-dar
Odile penbenün ne oyunı var [316]

NİGÂR-I GUNCE-FEM KIZ ALEM

Birisi Kız Alem bir hûb-mâye
Yaraşur ana hurşid olsa dâye

315) Penbe = pamuk.
316) Ateşle pamuğun bir arada ne işi var, demek istiyor.

**Saçı dil bâğınun zülf-i nigârı**
**Gelincik çiçeğidür san ızârı** [317]

**Zen-i meşhuredür gerçi o fettan**
**Dem-i vuslatda amma kim kızoğlan**

SERV-İ HIRAM MÜDÂM-I GÜL-ENDAM

**Birisi de Müdâm-ı bîvefadur**
**Begayet ehl-i cevr ü pür cefadur**

**Tolular içmeğe bezm-i safada**
**Olupdur ke's-i nâfı câm-ı bâde** [318]

**Serîr-i işvenün şâh-ı benâmı**
**Şarab-ı şîvenün mest-i müdâmı**

REVNAK-I DEYR-İ ÂLEM DİVANE MERYEM

**Biri Divane Meryemdür zenânun**
**Saçı zencirine bendoldum anun**

**Nola dirsem ana rûh-ı musavver**
**Sözi ölmişlere canlar bağışlar**

**Güzellik deyrinün Îsî-demidür**
**Siyeh zülfi bahûr-ı Meryemidür** [319]

MÂH-I ZAMÂNE DEBBAG KIZI HATIMANE

**Biri debbag kızı hûb-ı zamâne**
**K'anun adına dirler Hatımane** [320]

**Melekdür ol sanem yahud perîdür**
**K'anun ayile gün hâk-i deridür**

**Nola giysem anunçün eğnüme pust** [321]
**Yeter çün âşıka bir dust bir pust**

---

317) Izar = yanak.
318) Ke's = kâse. Nâf = göbek.
319) Bahur = tütsü. Bahur-ı Meryem = Meryem Ana eli denilen bir çeşit bitki.
320) K'anun = ki anun.
321) Eğnüme = sırtıma.

ZEN-İ PÜR ZİNET CENNET-İ MEH-SURET

**Birinün nâmı Cennet la'li kevser**
**Huda itsün anı bana müyesser**

**Nola benzetsem anı hûr-ı îna** [322]
**Cemali ta'nider huld-i berine**

**Kimünle haşrolursa ol kıyamet**
**Cihan içinde olur ehl-i cennet**

ZEN-İ BİHEMTÂ KEMAL KIZI HÜMA

**Biri dahi Kemal kızı Hümadur**
**Kemalile güzel bir meh-likadur**

**Şebih olalı zülfi leyl-i kadre**
**Cemal-i bâkemali döndi bedre**

**Ola bir gün diyü rûzî visâli** [323]
**Sever ehl-i kemal o meh-cemali**

NİGÂR-I CEFA-PÎŞE BURGUCI KIZI AYŞE

**Birisi Burgucızade nigârun**
**Adı Ayişedür ol şîve-kârun**

**Semen-sîma güzel gonce-dehendür**
**Gül-i ra'nâleyin nazük-bedendür** [324]

**Deler burgu gibi bağrum o dilber**
**Cihan içre banadur cevri ekser**

NİGÂR-I MEVZUN PAŞA HATUN

**Birisi bir güzeldür nâmı Paşa**
**Olur hayran iden anı temâşa**

**Melekdür ol peri suretlü bişek**
**Meh ana bir kamer adlu kenizek** [325]

---

322) İn = iri güzel gözlüdür.
323) Rûzî = kısmet.
324) Leyin = gibi.
325) Kenizek = cariye.

**Odur hayl-i zenana şimdi ser-dar**
**Kul olurdı göreydi anı hünkâr**

MAHBÛBE-İ YEGÂNE MUMCI KIZI FATIMANE

**Birisi mumcı kızı Fatımane**
**Kül oldum ışkı ile yana yana**

**Yüzi mişkât ü zülfi leyl-i deycur**[326]
**Ten-i zibâsı gûya şem'-i kâfur**

**Alup benden beni divane kıldı**
**Cemali şem'ine pervane kıldı**

KASAB AYNISI .......... [327]

**Biri kassâb Aynısı nigârun**
**Kulı kurbaniyem ol gamze-kârun**

**Dem-i uşşakını dökmeğe her gâh**
**Zenahdanında kazmış gamzesi çâh**[328]

**Gireydi bir gice koynuma uryan**
**Virürdüm can kuzusın ana kurban**

HURŞİD-İ ENVER KÜÇÜK KAMER

**Biri Küçük Kamer bir şuh-ı dil-bend**
**Kamer devrinde yokdur ana mânend**[329]

**Ruh-ı zîbâsını müşkin külâle**[330]
**Ihâta eylemiş mâhı çü hâle**

**Yüzinde pîçe gördükçe hemânâ**
**Tutuldı sanuram mâh-ı şeb-ârâ**

---

326) Mişkât = içine lamba konacak yer.

327) Bendeki nüshada başlık yok. Fahri Bilge nüshasında da bu başlık kesilmiş.

328) Zehandan = çene çukuru; çâh = kuyu.

329) Kamer devri = içinde yaşadığımız devir; eski edebiyatta "kıyamet ve âhır zaman" anlamına gelir. Bk. Agâh Sırrı Levend, **Divan edebiyatı**, II. basım, 1943 "İlm-i nücum bahsinden", s. 201.

330) Külâle = kıvırcık saç.

ÂŞIK-KÜŞ Ü CEFA-PÎŞE TAVUKÇU KIZI AYİŞE

Biri tavukcızade Ayişe nâm
Anun âlüftesidür hâsile âm

Odur bâğ-ı cinana kumrı-i can
Ki halhal olmış ana tavk-ı gerdan

Nice sevmiyeyin ol şîve-kârı
Teni ak pakçadur yumurda vârî [331]

NİGÂR-I PÜR SİTEM DERZİ KIZI ÂLEM

Nigârun biri derzi kızı Âlem
Anun âvâresidür halk-ı âlem

Cemali âftâb-ı âlem-ârâ
Hilâl-ebru cebîni mâh-ı garrâ

Nazîri yok nigâr-ı dil-sitandur
Velî âlem gibi nâmihribandur

ZARÎFE-İ ZAMÂNE TURRAMANE

Birisi Turramane bir lebi kand [332]
Kim oldur tûti veş şûh u şeker-hand

Nola ruhsarına âyîne dirsem
Dehânı tûti-i gûyâ vü hoş-dem [333]

Zuhur idelden ol yâr-ı perişan
Esir-i turra-i tarrârıdur can

MÂH-I SİPİHR MİHRÎ-İ BÎMİHR

Peri-peykerlerün birisi Mihrî
Hacil eyler yüzi mâh-ı sipihri

Didüm itsen bana olmaz mı şefkat
Didi bilmem nedür mihr ü mahabbet

---

331) Vârî = gibi.
332) Kand = şeker.
333) Gûya = söyleyen.

**Eli değse eğer cevr ü cefadan**
**Anardı ben kulın mihr ü vefadan**

ZENÂNUN TEZERV-İ ZÎBÂSI BİHZAD HÜMÂSI [334]

**Biri Bihzad Hümasıdur kim ol yâr**
**Olupdur bâğ-ı hüsne kebk-reftar** [335]

**Hevâ-yi zülf-i müşk-âmîzi anun**
**Uçurmışdur kararını hümânun**

**Kime hem-ser olursa ol mâh-tal'at** [335]
**Konar ol kişinün başına devlet**

SÜRUR-I SİNE SÜLÜN EMİNE

**Biri Sülün Emine bir perî-rû**
**Bulunmaz ana benzer bir melek-hû**

**Yürise nâzile kebk-i derî vâr**
**Gören anı sanur uçar perî vâr**

**Nice sevmiyeyin ol boyı servi**
**Fazâ-yi şîvenün oldur tezervi**

NİGÂR-I LÂLE-HAD RÂHİME-İ DIRAZ-KAD

**Biri bir sîm-tendür Râhime nâm**
**Uzun boylu güzeldür ol dil-ârâm**

**Düşicek ana rahmine o meh-rû**
**Didiler toğıcak bîrahm olur bu**

**İle lûtf u vefâsı gerçi çokdur**
**Velî ben kulına hiç rahmı yokdur**

NİHÂL-İ HOŞ-HIRÂM MEVZUN-I GÜL-ENDÂM

**Birisi bir sehî-kad adı Mevzun**
**Salınsa nâzile çün serv-i mevzun**

---

334) Tezerv = sülün.
335) Kebk = keklik.
335) Olursa ol = ölçüye uydurmak için "olurs'ol" diye okunacak.

Nola göğsine dirsem gül-şen-i can
Dü pistânı iki nârenc-i bustan [336]

Yanağı lâle-i gül-gûn olupdur
Dehânı gonce-i mevzun olupdur

ZEN-İ BİHEMTA MUHSİNE-İ RA'NÂ

Biri cercer kızıdur Muhsine nâm
Cihan olmışdur anun emrine râm

İder uşşakına her gâh hışmı
Kıyabakıcıdur gayetde çeşmi

Söze geldükde ol yâr-ı gül-i ter
Anun yanında bülbül cır cır öter

PERİ-İ HÜSNE MÂH YA'Nİ AYNÎ ŞAH

Biri Moskov nigârı nâmı Aynî
Kim oldur hûr-ı înun nur-ı aynı

Güzellikde mehi aynına almaz
Hilâlî kaşı kirpüğine saymaz

Şu dem kim nâmı anun Ayni olmış
Lebi âb-ı hayatun aynı olmış

YÂR-I BİVESİLE ELLERİ GÜZEL CEMİLE

Birisi elleri güzel Cemîle
Ki benzer hüsnile hûr-ı cemîle

Nice irsün meh anun pâyesine
Ki su koymağa değmez âyesine

Beni yâd idüp eyler illeri yâd
Elinden ol nigârun dâd u feryad

---

336) Pistan = meme. Nârenc = turunç.

### KEBK-İ PÜR HÛ KURDA HÜMA

**Biri Kurda Hüma bir yâr-ı tannaz [337]**
**Kebûter sinelü kebk-i deri-naz**

**Anı sayyâdlar saydidebilmez**
**Ki yüksek uçar ol okuya gelmez**

**Benümle olduğı sine besine**
**Bu kim inmez heman rûy-i zemine**

### NİGÂR-I NÂZENİN KAMER-İ ZÜHRE-CEBİN

**Peri-peykerlerün biri Kamer Şah**
**İken ra'nâ güzeldür ol yüzi mâh [338]**

**Izârında olan reng-i sefîdac [339]**
**Mihin Bânu-yı devrandan alur bâc [340]**

**Saçı şeh-bâl-ı perrî zülfi pürçîn**
**Kamer-ruhdur meğer ki ol büt-i Çin**

### NİGÂR-I HALÎME KÜPELİ KIZI KERİME

**Birisi küpeli kızı Kerime**
**Teni aklıkda benzer hâm sîme**

**Yüzine virmek içün zîb ü zîver**
**Takinur kulağına küpe-i zer**

**Bize bir gice saydolmaz o garrâ**
**Koçılur güpegündüz gayra 'amma [341]**

### KAVM-I NISANUN A'ZAMI HÂCE KIZI ŞEMÎ [341]

**Biri Hâce kızı nâmı Şemîdür**
**Belüm iki büken anun gamıdur**

---

337) Tannaz = alaycı.
338) İken = çok.
339) Sefîdac = yüze sürülen beyaz düzgün.
340) Mihin bânu = Husrev ü Şirin hikâyesinde, Şirin'in halası olan hükümdar kadın.
341) Koçılur = kucaklanır.

**Eğer fetholmazise vaslı bâbı**
**Yazılmaz gönlümün hergiz kitabı**

**Eğer ben da'vet itsem gelmez ol mah**
**Varur okunmadugı yire her gâh** [342]

CAN-I ZEN-PÂRE LA'L-PÂRE

**Birisinün de nâmı La'l-pâre**
**Kati gönüllüdür çün seng-i hâre**

**Dehânı hokka-i yâkut-i ahmer**
**Letafetde dişi dür sözi gevher**

**Nola candan olursam mübtelâsı**
**Ki la'li gösterür mercan duası** [343]

BÂİS-İ AH Ü VAH ZELFE KIZI SELİM ŞAH

**Biri Zülfi kızı nâmı Selim Şah**
**Yitirdüm aklumı zülifn görüp ah** [344]

**Yüzine ziver içün nola her an**
**Zülüflükler takınsa ol perişan**

**Zenan içre nazîri yok güzeldür**
**Müzellef bir nigâr-ı bîbedeldür**

NİGÂR-I DÎBEDELCE SÂZ-ZEN EĞLENCE

**Biri sâzendedür Eğlence nâmı**
**Gezer gûşe begûşe her makamı**

**Eline alduğunca nâzile çeng**
**İder çengine gökde zühre aheng**

---

342) Okunmak = çağrılmak.

343) Mercan duası: söylentiye göre, Padişahlardan birinin Mercan adındaki gözdesi ölür. Ölüyü yıkayan, kadının üstünde bulduğu bir muskayı alıp kendi boynuna takar. Padişah, cenazenin bulunduğu yere gelip te ölü yıkayanı görünce, hemen ona âşık olur. "Mercan duası" nın aslı bu imiş. Bk. Agâh Sırrı Levend, **Divan edebiyatı**, 1943, "dualar ve muskalar" bahsi, s. 422.

344) Yitirmek = kaybetmek.

**Biri âşık geçinürdi o yâre**
**Çalup tîgıle kıldum çâr-pâre**

KEBK-İ NÂZENİN AK GÜVERCİN

**Rebiadur birisi bir büt-i Çin**
**Lakab olmışdur ana Ak Güvercin**

**Yüzinden naks irer bedr-i tamâma**
**Hevâsında uçar gök bir hamâme** [345]

**Eğer canum dilerse kut idinmek**
**İdinsün gayriye cüft olmasun tek**

ŞUH-I DİL-ÂRÂ KÜÇÜK NİSA

**Biri Küçük Kamer bir şûh u şengül**
**Saçı sünbül beni fülfül yüzi gül** [346]

**Lebi gonce beli mû gibi ince** [347]
**Heman öpe koçayidün doyunca**

**Kimi sorsan anun efkendesidür** [348]
**Büyük küçük ölümlü bendesidür**

ZEN-İ MÜMTAZ HÜMÂ-YI PÜR NÂZ

**Bölükbaşı kızı biri nigârun**
**Hümâdur nâmı ol Azrâ-ızârun** [349]

**Nola dirsem ana kebk-i dil-ârâ**
**Hevâyî bir hümâdur zülfi gûya**

**Olaldan hüsnile meşhur-ı âfak**
**Bölük bölük gezer ardınca uşşak**

---

345) Hamâme = güvercin.
346) Fülfül = karanfil.
347) Mû = kıl.
348) Efkende = düşkün.
349) Âzrâ = Vamık u Azra hikâyesinin kahramanı olan kadın; ızâr = yanak.

YÂSEMEN-SÎNE ŞÎVE EMÎNE

**Biri Şîve Emine bir zarîfe**
**Melek öygünmez ol cism-i latîfe**

**Bulunmazsa aceb mi ana hemtâ[350]**
**Kim oldur hüsnile mânend-i esmâ**

**Meğer kim şîve-i perridür ol mah**
**Görünmez şîve eyler bana her gâh**

AK ÂLEM

**Birisinün de nâmı Ak Âlem**
**Karakollukcısıdur mâh-ı âlem**

**Aceb mi hüsnile olursa meşhur**
**Bir ak güldür cihan bâğında ol hûr**

**Şu kim ol mâha oldı hem-dem ü yâr**
**Cihan bâğında özge âlemi var**

MÂH-I PÜR CEFA CİHAN-I BÎVEFA

**Cihan dirler biri bir meh-likadur**
**Cihan gibi vefasuz dil-rubâdur**

**Eğerçi kim vefa gelmez cıhandan**
**Velî geçmez gönül ol yâr-ı candan**

**Benümle tek anun başı hoş olsun**
**Cihan bayın talak benden boş olsun**

MÂH-I CİHAN SULTAN-I ZAMAN

**Birinün Ermeni Sultan nâmı**
**Olupdur husrev-i hâver gulâmı**

**Ruh-ı gül-gûnesine bendedür gül**
**Saçı şebdîzine âşüfte bülbül[351]**

---

350) Hemtâ = eş.

351) Şebdîz = kara yağız at, Husrev ü Şirin hikâyesinin kahramanı olan Husrev'in bindiği atın adı.

**İdersem kûh-ı gamda nola feryad**
**Beni o la'li şirin itdi Ferhad**

NİGÂR-I BÎBAHÂNE ÂYİŞE-İ ZAMANE

**Biri Çırmanlu Âyişe bir âfet**
**Cihan ayyâşıdur ol mâh-tal'at**

**Eğerçi kim degül şehrî o mehveş**
**Velî yok bu şehirde ana beğdeş [352]**

**Aceb ol bîvefaya neyledüm ben**
**Mey-i vaslum dimiş ana içürmen**

MAHBÛBE-İ PÂKİZE ÂYİŞE-İ DÜŞÎZE [353]

**Biri Kız Âyişe bir hûb u ra'nâ**
**Izârı hüsnile bir mâh-ı garrâ**

**Cıhana mâder-i çarh-ı pür ahter**
**Getürmedi bir anun gibi duhter**

**Utanmayup kulı olsam nola'nun [354]**
**Ki olmaz oğlı kızı utananun**

KEBK-İ DİL-ÂRÂ FERSA HÜMA

**Birisi bir güzel nâmı Hümadur**
**Demâ-dem menzili evc-i hevâdur**

**Kamer-peyker melek-sîma perî-naz**
**Güzeller içre mümtaz u ser-efraz**

**Hüma veş yüksek uçar ol dil-ârâ**
**Lakab anunçün oldı ana Fersâ**

NİGÂR-I PÜR FÜSUN FAHRİ HATUN

**Birisi bir reisün kızı Fahri**
**Sunar uşşaka her dem zehr-i kahrı**

352) Beğdeş = eş, benzer.
353) Düşîze = kızoğlan kız
354) Nola'nun = nola anun

**Olaldan gün gibi ol meh hüveydâ**
**Anunla fahridinür karı dünya**

**Nola dirsem ana Fahru'n-nisâdur**
**Güzellik bahrı içre Kaydafadur** [355]

### NUR-I DÎDE MERYEM-İ NÂHİDE

**Birisi bir şeh-i Rum adı Meryem**
**Olupdur deyr-i dilde ışkı muhkem**

**Kani bir ana benzer mâh-peyker**
**Hilâl ebrûsı tâk-ı kasr-ı kayser**

**Ayagı tozı halkun başı tâcı**
**Değer bir kerre koçmak Rum harâcı**

### MUHADDERE-İ ZAMAN MÜZEYYEN KIZI MİHMAN [356]

**Biri dahi Müzeyyen kızı Mihman**
**Feda olsun yolına başile can**

**İder gam-hanesin rûşen çü kevkeb**
**O meh her kime mihman olsa bir şeb**

**Anun yaslı bana gerçi mahaldür**
**Konuk umduğını yimez meseldür**

### MÂH-I DİL-HÂH SELİM ŞAH

**Biri bakkal kızı nâmı Selim Şah**
**Sözi tatlu güzeldür ol yüzi mah**

**Nola meylitsem ol serv-i revâna**
**Lebi unnab-ı terdür bâğ-ı cana**

**Ne gam cevritse bana ol vefasuz**
**Ki bal olmaz cihan içre belâsuz**

---

355) Kaydafa = İskender-name'de adı geçen hükümdar kadın.
356) Muhaddere = örtülü, iffetli kadın.

SÎM-SÎNE KULAK EMÎNE

**Biri Kulak Emine bir dil-ârâ**
**Emin-i şehr-i hüsn ü mâh-ı garrâ**

**Kulak tutsa aceb mi ol nigâra**
**Gümüş gibi kolı ak zülfi kara**

**Gider aklum görünse zülfi bâğı**
**Beni öldürdi menkûşli kulağı** [357]

BÂNU-YI ZÎBÂ ÂYİŞE-Î RA'NA

**Biri sofrıcılar Âyişesidür**
**Demâ-dem naz u şîve pîşesidür** [358]

**Nola dirsem ana kebk-i derîdür**
**İki zülfi iki müşkin perîdür**

**Acayib mâyedür ol vusla-i ter**
**Görenler türşesine aş yererler**

ŞAH-I HÛBAN EMÎ HAN

**Biri hınnâcı kızı Emi Handur**
**Zenan içre o bir genc-i nihandur**

**Gönüller almağa âlile mahzâ** [359]
**Yakınur ellerine al hınnâ**

**Güzellikde nazîri yokdur elhak**
**Şafak pâyine hınnâ olsa elyak**

MÂH-I GÂRRÂ HAVVÂ-YÎ ZÎBÂ

**Nigâr-ı meh-cebînün biri Havvâ**
**Melek-sîmâdur ol banu-yi ra'nâ**

**Kaçan kim nâzile cevlan ider ol**
**Cinan tâvusını hayran ider ol**

---

357) Menküş = küpe.
358) Pîşe = tabiat, huy.
359) Âl = hile.

Gören olduğumı anunla mahrem
Sanur Havvayile cem' oldı Âdem

BÂNU-Yİ CEFA-PÎŞE TOPUKLU ÂYİŞE

Biri Topuklı Âyişe zenânun
Kim oldur şimdi ayyâşı zamanun

Güzellik bâdesin nûşeylemekde
Ayağını çeken yokdur felekde[360]

Eğerçi bahr-ı hüsne âşına çok
Velî anun topuğına çıkar yok

HÂTİME-İ RENGİN-NAME

Eğerçi yok zenâna hadd ü pâyan
Velî bunlardürür makbul-i devran

Eğerçi şehr içinde bîbedel çok
Velî bunlara benzer bir güzel yok

Zenân-ı Mısr u Şam ü mülk-i Havran
Olımaz bunlara hüsnile akran

Güzellikde eğer Leylâ vü Azrâ
Olımaz bunlara mânend ü hemtâ

Ki bunlar şem'-i cem'-i pür safadur
Dür-i yek-dâne-i tâcü'n-nisâdur

Bularun bendesidür halk-ı âlem
Cıhanda olmasun bunlarsuz âdem

Cemali gülleri nâzük-ter olsun
Ana sünbüllerinden zîver olsun

Murâdınca dönüp çarh-ı felekler
Cıhan durdukça dursun bu melekler

Azizî gel sözüni ihtimam it
Bu rengin nâmeyi bunda tamam it

---

360) Ayağ = kadeh.

## BENDEKİ ŞEHR-ENGİZ NÜSHALARI

Şehr-engizler ve nâmeler mecmuası, büyük bir mecmuadan ayrılmış. Nüshanın vasfı: cildin sırtı ve köşeleri siyah meşin, üstü siyah bez, yeni cildlenmiş; eni boyu, cildin 20,3×14,5 cm, yazının 16×12,9 cm, kenardaki yazılarla birlikte; kâğıd, yaprakların bazısı beyaz, bazısı saman rengi aharlı, ortada iki yaprak fazla aharlanmış olması yüzünden çatlayıp ufalanmış, yerine başka kâğıd konulmuş. Yaprağın biri aslından kopya edilerek yazılmış, öteki aslı parçalanıp okunmaz bir hale geldiği için yazılmayıp boş bırakılmış; yazı siyakat, Şehr-engizlerle Namelerin bir kısmı hem metinde hem sayfa kenarında; hiç birinde başlık yok, sayfa kenarları ve mısra araları cedvelsiz; varak sayısı 51, satır sayısı 21, kenardakilerin değişik. Metindeki Şehr-engizler :

Cemali'nin İstanbul **Şehr-engiz**'i v. 1 a - 9 b,
Ulvi'nin Manisa **Şehr-engiz**'i v. 10 a - 22 a,
Adı bilinmiyen bir şairin İstanbul **Şehr-engiz**'i v. 2 b - 25 b,
Mesihi'nin Edirne **Şehr-engiz**'i v. 26 a - 30 b,
Ishak Çl. nin Edirne **Şehr-engiz**'i v. 30 b - 33 b,
Usuli'nin Yenice **Şehr-engiz**'i v. 34 a - 38 a,
Cefayi'nin Rize **Şehr-engiz**'i v. 38 a - 40 b, sonu kenarda,
Sayfa kenarındakiler :
Zati'nin Edirne **Şehr-engiz**'i v. 1 a - 8 b,
Azizi'nin İstanbul **Şehr-engiz**'i v. 9 a - 20 b,
Mâni'nin Bursa **Şehr-engiz**'i, v. 29 a - 35 b,

V. 41 a dan 51 b ye kadar Sani, Cami, Sai, Gazali ve Zati'nin birbirine yazdığı yedi manzum mektup (name) var.

Siyami'nin Antakya **Şehr-engiz'i**, **Divan**'ının başında Nüshanın basfı: cildin sırtı ve köşeleri siyah meşin, üstü bez, yeni cildlenmiş; eni boyu 17,2×10,8 cm yazının 14×7,5 cm; kâğıt venedik, yazı talik, zahriye ve başlık yok, sayfa kenarları cedvelsiz; nüshadaki varak sayısı 73; **Şehr-engiz** v. 1 b - 5 a **Divan** 5 a - 73 b; satır sayısı 15.

Veçihi'nin Gelibolu **Şehr-engiz**'i, **Divan**'ının sonunda. Nüshanın vas-

fı: cild yeşil bez kaplı, eni boyu 16,1×9,9 cm, yazının 12×6,2 cm; kâğıd aharlı venedik, yazı talik; zahriye ve başlık yok; sayfa kenarları ve mısra aralariyle gazeller kırmızı cedvelli; nüshadaki varak sayısı 44, satır sayısı 17; **Divan** v. 1 b - 42 b, **Şehr-engiz** v. 43 a - 44 b, başı eksik.

### İstinsah ettirdiğim Şehr-engizler

Ulvi'nin Manisa **Şehr-engiz'i**; aslı İst. Üniver. Ktp., Ty., No. 1532.

Ishak Çl. nin Edirne **Şehr-engiz'i**; aslı: İst. Üniver. Ktp., Ty., No. 2800.

Azizi'nin İstanbul **Şehr-engiz'i**; aslı: kitapçı Ahmed'de; Fahri Bilge'deki nüsha ile karşılaştırılıp düzeltilmiştir.

Âli'nin Gelibolu **Şehr-engiz'i**; aslı: Bayezıd Ktp., No. 5665.

Rahmi'nin Yenişehir **Şehr-engiz'i**; aslı: Abdülbaki Gölpınarlı'da.

Cemali'nin İstanbul **Şehr-engiz'i**; aslı: İst. Üniver. Ktp., Ty., No. 9263.

Neşati'nin **Şehr-engiz'i**; aslı: İst. Üniver. Ktp., Ty., No. 545.

Usuli'nin Yenice **Şehr-engiz'i**; aslı: İzmir Millî Ktp., No. 35/234.

Hayreti'nin Belgrad **Şehr-engiz'i**; aslı: Millet Ktp., Emiri, manzum eserler No. 599.

Vahid Mahtumi'nin Yenişehir **Şehr-engiz'i** (lâlezar)); aslı: Millet Ktp., Emiri, Edep ve muhadara No. 975.

Safi'nin İstanbul **Şehr-engiz'i** (Farsca); aslı: Nuruosmaniye Ktp., No. 3383.

Kerimi'nin Edirne **Şehr-engiz'i**; Kemal. Edip Kürkçüoğlu'nda.

Mesihi'nin Edirne **Şehr-engiz'i**; aslı: İst. Üniver. Ktp., Ty., No. 1532.

Cemali'nin Siroz **Şehr-engiz'i**; aslı: İst. Üniver. Ktp., Ty., No. 9263.

Yahya'nın İstanbul **Şehr-engiz'i**; aslı: İst. Üniver. Ktp., Ty., No. 2982.

Fakiri'nin İstanbul **Şehr-engiz'i**; aslı: Köprülü Ktp., Fazıl Ahmed Pş. No. 279.

Fehim'in İstanbul **Şehr-engiz'i**; aslı: İst. Üniver. Ktp., Ty., No. 2932, divanı içinde.

Beliğ'in Bursa **Şehr-engiz'i**; aslı. İst. Üniver. Ktp., Ty., No. 1653.

Beyani'nin Sinop **Şehr-engiz'i** (fotokopi); aslı: İzmir Millî Ktp., No. 35/132.

## İÇİNDEKİLER

Sayfa

İKİNCİ BÖLÜM

## YANLIŞ - DOĞRU

| Sayfa | Satır | Yanlış | Doğru |
|---|---|---|---|
| 13 | 29 | Hef-than | Heft-han |
| 21 | 1 | bhasetmiş | bahsetmiş |
| 24 | 18 | önünde | öninde |
| 25 | 19 | gerek hayatta bulunduğu yıllarda, Latifi'nin eserinden daha bahsedilir. | eserinden daha bahsedilir. Lâtifi'nin gerek hayatta bulunduğu yıllarda |
| 30 | 14 | Çoğulduğunca | Çoğuldığınca |
| 31 | 17 | kaynaklardan | kaynaklarda |
| 42 | 8 | Bîhud | bîhud |
| 52 | 12 | Gelibollı | Gelibolı |
| 59 | 5 | lâlezar | Lâlezar |
| 69 | 21 | hıfz-ı zabt-ı | hıfz u zabt-ı |
| 69 | 21 | şahı | şahî |
| 76 | 5 | muraba' | murabba' |
| 80 | 27 | ev | ve |
| 91 | 23 | sûk ü | sûk u |
| 93 | 8 | alıker | ahker |